

Strategia Rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2023-2030

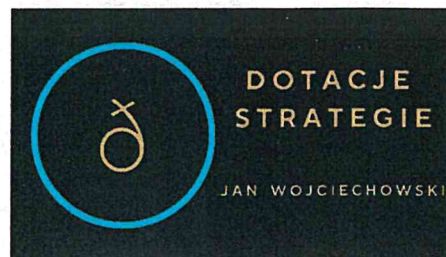
Listopad 2023

Strategię Rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2023-2030 opracowano w modelu hybrydowym, z udziałem wykonawcy zewnętrznego oraz zespołu strategicznego z ramienia Gminy Chrzypsko Wielkie.

Wykonawca:

Jan Wojciechowski (koordynator prac)

Magdalena Urban (badania, ewaluacja ex-ante)

Zespół strategiczny Gminy Chrzypsko Wielkie:

Edmund Ziótek - Wójt Gminy

Aneta Skrzypczak-Kurzawa - Sekretarz Gminy

Aleksandra Witkowska - Skarbnik Gminy

Mariusz Kamyszek - Przewodniczący Rady Gminy

Paweł Banaszek - Wiceprzewodniczący Rady Gminy

Natalia Kołodziej - planowanie przestrzenne, Urząd Gminy

Emil Kokot - środki zewnętrzne, Urząd Gminy

Barbara Kalemba - ochrona środowiska, Urząd Gminy

Zuzanna Świdarska - promocja, Urząd Gminy

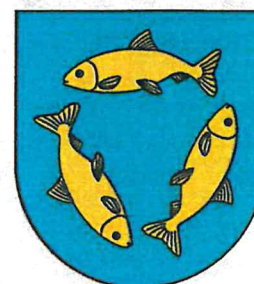
Łukasz Majchrzak - Dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury

Anna Jabłońska - Kierownik Ośrodka Pomocy Społecznej

Katharina Andrzejak - Dyrektor Zespołu Szkół

Grzegorz Deska - Dyrektor Środowiskowego Domu Samopomocy

Mateusz Drzymała - Prezes Gminnej Spółki Komunalnej

Spis treści

Drodzy Mieszkańcy, Przedsiębiorcy, Społecznicy, Inwestorzy!	4
Diagnoza	5
Jakimi metodami opracowaliśmy Strategię?	5
Jakie są zadania i funkcje Gminy?	10
Ogólny poziom i uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego	12
Sytuacja społeczna: demografia, warunki życia, jakość kapitału społecznego i ludzkiego	16
Sytuacja gospodarcza i rynek pracy	24
Sytuacja przestrzenna: rolnictwo, ochrona środowiska, zagospodarowanie	29
Sytuacja finansowa.....	39
Analiza SWOT-TOWS	46
Cele Gminy Chrzypsko Wielkie w perspektywie roku 2030	51
Społeczne cele i kierunki działań, oczekiwane rezultaty	52
Gospodarcze cele i kierunki działań, oczekiwane rezultaty	56
Przestrzenno-środowiskowe cele i kierunki działań, oczekiwane rezultaty	60
Zgodność z aktami prawnymi wyższego rzędu	63
Polityka przestrzenna Gminy	65
Ustalenia i rekomendacje w zakresie polityki przestrzennej.....	65
Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	74
Obszary Strategicznej Interwencji	83
Akty prawne wyższego rzędu.....	83
Obszary Strategicznej Interwencji w zakresie edukacji i kultury.....	86
Obszary Strategicznej Interwencji w zakresie funkcji okołoturystycznych.....	87
Obszary Strategicznej Interwencji w zakresie infrastruktury podstawowej.....	88
Obszary Strategicznej Interwencji w zakresie ładu przestrzennego i rewitalizacji	88
System realizacji Strategii	89
Warunki i procedury związane z wdrażaniem Strategii	89
Wytyczne dla sporządzania aktów wykonawczych	92
Ramy finansowe i źródła finansowania	93
Załączniki	97
Załącznik nr 1. Podsumowanie konsultacji społecznych	97
Załącznik nr 2. Raport z ewaluacji ex-ante Strategii.....	134
Załącznik nr 3. Rysunek modelu funkcjonalno-przestrzennego (grafika w wysokiej rozdzielczości)..	151

Drodzy Mieszkańcy, Przedsiębiorcy, Społecznicy, Inwestorzy!

Szanowni Państwo!

Oddajemy w Państwa ręce bardzo ważny dokument, nad którym przez okres kilku miesięcy pracowali eksperci, pracownicy Urzędu, jednostek podległych, konsultanci społeczni oraz wszyscy chętni mieszkańcy Gminy Chrzypsko Wielkie.

Strategia Rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2023-2030 wyznacza obszary, cele i kierunki polityki rozwoju. Jest narzędziem wspierania pozytywnych zmian w całej przestrzeni gminnej oraz niwelowania naszych słabych stron. Jednocześnie chcemy wykorzystać szanse, które pojawiają się w szeroko pojętym otoczeniu.

Strategia wskazuje kierunki realizacji zadań pod względem określenia najpilniejszych potrzeb wspólnoty gminnej, ustala kolejność ich wdrażania i kierunki zaangażowania środków finansowych, zarówno własnych, jak i tych pozyskanych z zewnątrz. Spełnienie tych oczekiwań jest trudnym ale i ambitnym wyzwaniem dla władz samorządowych. Wyznaczenie kierunków rozwoju, które zapewnią stabilne i przewidywalne warunki następnym pokoleniom, jest zadaniem wieloletniej Strategii Rozwoju Gminy.

Strategia Rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2023-2030 stanowi odpowiedź na wyzwania, którym staramy się sprostać każdego dnia. Chcemy, aby naszą Gminę w 2030 roku cechowała wyższa jakość życia oraz spójność społeczna. Postawimy na efektywniejsze wykorzystanie naszych najpiękniejszych zasobów, wspólnie z przedsiębiorcami opracowując lepszą ofertę turystyczną i kierując ją do określonych grup. Celujemy w dalsze zwiększenie dostępu do podstawowej infrastruktury oraz ochronę i kształtowanie przestrzeni. Naszą ambicją jest osiągnięcie tych celów przy zachowaniu dotychczasowej, a nawet zwiększeniu sprawności zarządzania.

Liczymy na to, że opracowana Strategia wskazująca na możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy, sołectw, ale i każdego mieszkańca, służyć będzie partnerskiej współpracy, rozwijaniu i pogłębianiu kontaktów gospodarczych oraz dążeniu do stworzenia równych szans i możliwości rozwoju dla każdego mieszkańca naszej Gminy. Jednocześnie dokument nie zamyka możliwości wprowadzania w nim zmian i realizacji nowych kierunków rozwojowych, zgodnie z pojawiającymi się uzasadnionymi potrzebami społecznymi.

W imieniu samorządu Gminy Chrzypsko Wielkie, dziękuję wszystkim osobom i instytucjom zaangażowanym w proces tworzenia niniejszego dokumentu oraz poczynione uwagi i wniesione propozycje. Myślę, że nowa Strategia Rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie będzie dobrze służyła wszystkim mieszkańcom Gminy w perspektywie do roku 2030.

Wójt Gminy Chrzypsko Wielkie

Edmund Ziółek

Diagnoza

Jakimi metodami opracowaliśmy Strategię?

Pierwszym etapem budowy każdej strategii jest diagnoza, czyli rozpoznanie stanu w jakim znajduje się dany obszar objęty tą strategią. Diagnoza na potrzeby Strategii Rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2023-2030 została przeprowadzona w okresie styczeń - kwiecień 2023 i obejmowała metody wyszczególnione w poniższej tabeli - patrz ostatnia kolumna „zakres”, zaznaczone wytłuszczoną czcionką.

Tabela 1 Harmonogram prac nad budową Strategii

ETAP BUDOWY STRATEGII	PERSPEKTYWA	OKRES	ZAKRES
Etap I: Ujęcie w skali makro	<ul style="list-style-type: none"> Perspektywa ogólna Perspektywa statystyczna 	I 2023	<ul style="list-style-type: none"> Analiza danych zastanych (literatury, badań, przepisów prawa, dokumentów gminnych itd.) Analiza statystyczna - modelowanie makroekonomiczne Analiza przestrzenna
Etap II: Ujęcie w skali mikro	<ul style="list-style-type: none"> Perspektywa badacza Perspektywa społeczności Perspektywa firm Perspektywa Gminy i jej jednostek organizacyjnych 	II-III 2023	<ul style="list-style-type: none"> Opracowanie scenariuszy wywiadów na podstawie wyników etapu I - diagnozy statystycznej Przeprowadzenie badań terenowych ze społecznością lokalną, przedsiębiorcami, przedstawicielami Gminy i jej jednostek: 16 wywiadów jakościowych Analiza problemów i potrzeb na podstawie wyników dotychczasowych badań Opracowanie wstępnej listy czynników do analizy SWOT-TOWS w etapie III na warsztatach strategicznych ze społecznością lokalną
Etap III: Zawężenie i ukierunkowanie	<ul style="list-style-type: none"> Perspektywa badacza Perspektywa społeczności Perspektywa Gminy i jej jednostek organizacyjnych Perspektywa stratega 	III-VI 2022	<ul style="list-style-type: none"> Przeprowadzenie 2 warsztatów strategicznych z udziałem społeczności lokalnej Analiza SWOT-TOWS na podstawie wyników ww. warsztatów strategicznych Wyznaczenie wstępnego kierunku i celów Strategii na podstawie Analizy SWOT-TOWS Warsztat strategiczny z zespołem gminnym: wyznaczenie celów i wskaźników Strategii Opracowanie modelu funkcjonalno-przestrzennego (w tym analiza przestrzenna) Opracowanie pozostałych części Strategii
Etap IV: Konsultowanie	<ul style="list-style-type: none"> Perspektywa społeczności Perspektywa administracji wyższego rzędu 	VII-VIII 2022	<ul style="list-style-type: none"> Konsultacje społeczne, w tym 2 spotkania w formie wysłuchania publicznego Opiniowanie Strategii przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego, gminy ościenne, związki międzygminne, RZGW PGW Wody Polskie, RDOŚ, WIŚ Opracowanie raportu z konsultacji i wdrożenie zmian
Etap V: Doprecyzowanie	<ul style="list-style-type: none"> Perspektywa badacza Perspektywa Gminy Perspektywa stratega 	IX-X 2022	<ul style="list-style-type: none"> Ewaluacja ex-ante Wdrożenie stosownych zmian Ostateczne dopracowanie Strategii

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że nie tylko zastosowano klasyczną triangulację metod i perspektyw badawczych (dane pierwotne - badania jakościowe, warsztaty, konsultacje; dane wtórne - statystyka, dokumenty), ale również każda kolejna zastosowana metoda i technika pogłębiała / uszczegóławiała poprzednią. Opracowując Strategię na etapie diagnostycznym zastosowano rozumowanie dedukcyjne, czyli „od ogółu do szczegółu” uzupełnione o indukcję eliminacyjną, pomagającą znaleźć problemy specyficzne dla Gminy Chrzypsko Wielkie, które nie są tendencją ogólnopolską czy regionalną.

Pierwszym celem było określenie ogólnego, makroekonomicznego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy. Następnie na podstawie wyników tej analizy przygotowano scenariusze wywiadów. Pozyskane w toku badań informacje pozwoliły opracować diagnozę, której wnioski przełożyły się z kolei na sformułowanie czynników na warsztaty strategiczne ze społecznością lokalną, a na podstawie tych warsztatów przeprowadzono analizę SWOT-TOWS. Jej wyniki bezpośrednio przełożyły się na sformułowane kierunki i cele Strategii, również wypracowane warsztatowo, już z zespołem strategicznym, a więc przedstawicielami jednostek odpowiedzialnych za późniejszą realizację Strategii.

Metoda 1. Modelowanie makroekonomiczne

Analiza makroekonomiczna jest użytecznym narzędziem pozwalającym w porównywalny sposób ocenić poziom rozwoju społeczno-gospodarczego danego obszaru w przyjętym horyzoncie czasowym. W aspekcie diagnostycznym przynosi możliwość zdecydowanie bardziej wiarygodnego i pogłębionego wnioskowania, aniżeli metody stosowane w dotychczas obserwowanych strategiach rozwoju m.in. gmin ościennych względem Chrzypska Wielkiego. Najczęściej wykorzystywane były proste prezentacje wskaźników pochodzących ze statystyki publicznej, a dane zostały odniesione co najwyżej do średniej dla województwa lub kraju, względnie gmin danego powiatu tudzież wybranych jednostek porównawczych¹. Nie umożliwiały tym samym realnej oceny pozycji rozwojowej i diagnozy problemów danego obszaru w kontekście specyfiki wewnątrzregionalnej i struktury przestrzennej obejmującej np. ośrodki centralne, absorpcyjne i peryferyjne procesów rozwojowych. W niniejszej Strategii zastosowano zmodyfikowany do potrzeb projektu autorski obliczalny model równowagi ogólnej (*CGE - Computable General Equilibrium*²), z komponentem dynamicznym diagnozy procesów rozwojowych. Zasadność wykorzystania modeli klasy CGE do potrzeb rozpoznania i oceny takich procesów potwierdzają źródła literaturowe³:

Modele równowagi ogólnej uwzględniają nie tylko bezpośrednie oddziaływania, lecz także efekty i sprzężenia zwrotne, wywołane za pomocą długich łańcuchów przyczynowo-skutkowych. (...) Takie modele uwzględniają wzajemne oddziaływania sektorów gospodarczych, zależności między dochodami podmiotów i ich wydatkami, relacji czynników produkcji, a więc również odzwierciedlają efekty sprzężeń zwrotnych każdej polityki. Główną przyczyną wykorzystania modeli CGE jest dostarczenie ilościowej oceny skutków polityki rządowej [lub samorządowej - przyp. JW]

Modele CGE są modelowym przybliżeniem gospodarki obserwowanej jak pod mikroskopem po to, żeby móc śledzić skomplikowane mechanizmy powiązań ekonomicznych, takie jak wymiana towarów, usług (...) zachowania pracodawców i pracowników, czy nawet zachowania ludzi (...), o popularności tych modeli przesądziły takie czynniki jak: (i) zgodność między wnioskami wynikającymi z modeli CGE i wynikami analiz innego typu; (ii) fakt, że modele CGE uwzględniały szczególne właściwości gospodarki, takie jak pewne usztywnienia strukturalne czy ograniczenia instytucjonalne (...); (iii) spójny, całościowy obraz sytuacji, umożliwiający ocenę zależności między różnymi wariantami polityki i sprzężenia zwrotne w gospodarce.

Cechy zastosowanego modelu po zmodyfikowaniu na potrzeby projektu:

- konstrukcja autorskiego modelu CGE w standardowej wersji uwzględnia szereg czynników rozwoju lokalnego i regionalnego, takich jak⁴: (1) demografia, (2) warunki życia, (3) jakość kapitału społecznego, (4) jakość kapitału ludzkiego, (5) gospodarka i rynek pracy, (6) sytuacja finansowa samorządu, (7) jakość działań na rzecz ochrony środowiska, a w przypadku jednostek wyższego rzędu niż gminy – także: (8) stopień zaawansowania technologicznego
- na potrzeby projektu ww. czynniki zostały ustrukturyzowane zgodnie z celami polityki samorządowej wg art. 10e ust. 3 Ustawy o samorządzie gminnym⁵ tj. obszar społeczny, gospodarczy i przestrzenny, jednak nieodłączną cechą modelu musi być również wymiar finansowy sytuacji gminy (patrz Rysunek 1 prezentujący 32 zagadnienia, objęte modelowaniem);
- pojedyncze zmienne i zagadnienia nie są istotnie statystycznie skorelowane pomiędzy poszczególnymi sektorami (społeczny, gospodarczy, przestrzenno-środowiskowy, finansowy). Oznacza to, że pozytywna lub negatywna zmiana poziomu jednego zagadnienia nie przekłada się bezpośrednio na zmianę innego zagadnienia, a to zapobiega „ciążeniu” modelu w danym kierunku (np. negatywnych zmian społecznych);

1 Por. m.in. Strategia Rozwoju Gminy Sieraków na lata 2022-2030; Strategia Rozwoju Gminy Wronki na lata 2021-2027; Kołsut B., Churski P., Ciesiółka P., 2021, Strategia rozwoju gminy Świebodzin 2030 – przykład nowej generacji strategii rozwoju lokalnego. Seria Ekspertyzy I Raporty Wydziału Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Tom 9, Poznań

2 Por. m.in. Zawalińska K., 2009 Evaluation of rural development programs after Poland's accession to the EU: regional CGE approach. 2009 Conference, August 16-22. Beijing: International Association of Agricultural Economists; Ewaluacja ex ante projektu regionalnego programu operacyjnego dla Wielkopolski na lata 2014-2020. Raport końcowy – wersja trzecia, Wrocławska Agencja Rozwoju Regionalnego na zlecenie UMWW, Poznań 2014

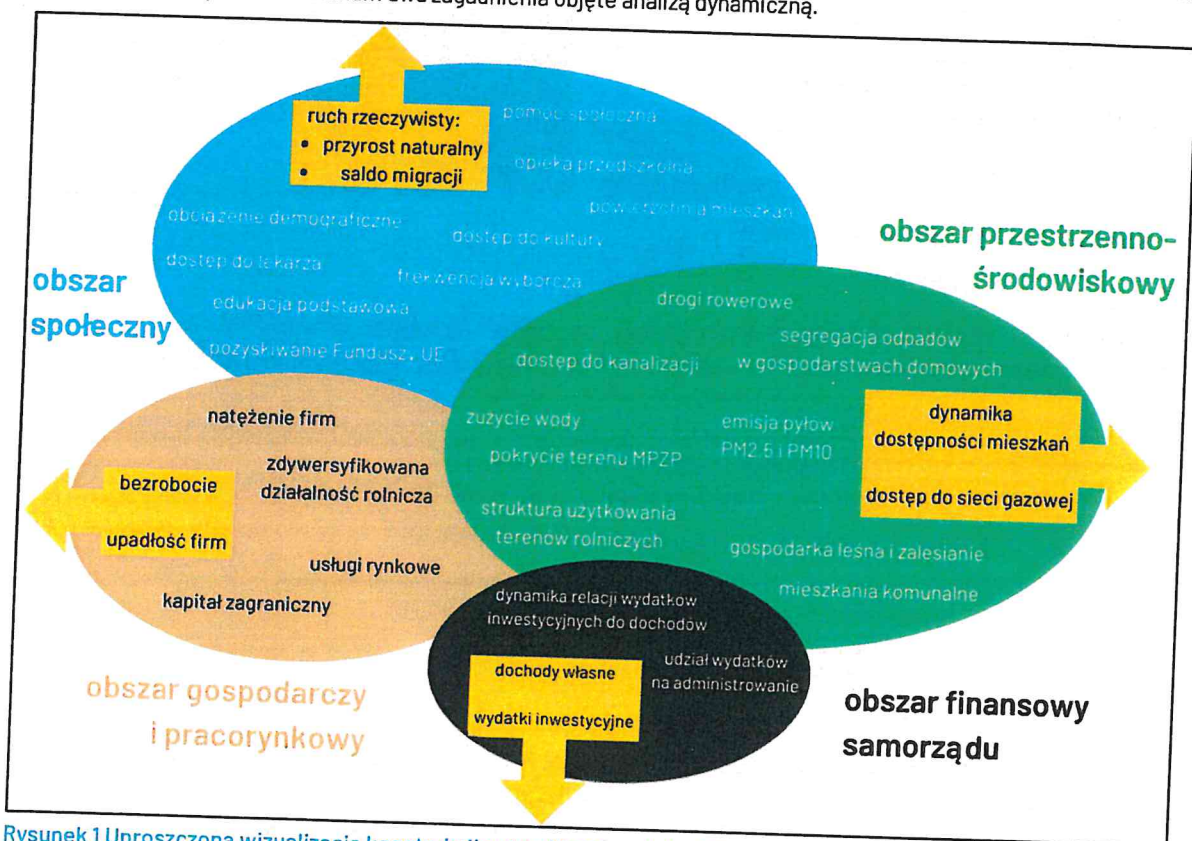
3 Kiułta O., 2001, Obliczeniowe modele równowagi ogólnej (CGE). [W:] *Ekonomia*, tom 4, Uniwersytet Warszawski, s. 109-127; Zawalińska K., 2010, Modelowanie rozwoju ekonomicznego na przykładzie polityki rozwoju obszarów wiejskich i regionalnego modelu równowagi ogólnej RegPol. [W:] *Roczniki Nauk Rolniczych*, 2 (97), 63-75, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa.

4 Churski P., 2008, Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w okresie integracji z Unią Europejską, Seria Geografia nr 79, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań; Czyż T. (red.), 2009, Konkurencyjność regionu wielkopolskiego w aspekcie gospodarki opartej na wiedzy. [W:] Czyż T. (red.), *Charakter regionalny województwa wielkopolskiego. Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna* nr 9, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań; Rączkowska M., 2009, Kapitał społeczny na obszarach wiejskich w Polsce. [W:] Kiryłow J. (red.), *Ekonomika i organizacja gospodarki żywnościowej*, Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie nr 79, s. 39-47; Fukuyama F., 1997, *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*. PWN, Warszawa

5 Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 poz. 1561)

Chrzypsko 2030: Strategia Rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2023–2030

- każdy z ww. sektorów posiada wyłącznie jedną parę zagadnień istotnie skorelowanych statystycznie. Oznacza to, że rozwój progresywny lub regresywny w jednym aspekcie pociąga za sobą adekwatną zmianę w innym aspekcie, np. częsta upadłość firm przekłada się na wysokie bezrobocie). Pary te oznaczono na rysunku kolorem **żółtym**;
- wszelkie dane źródłowe wykorzystane w analizie makroekonomicznej zostały zrelatywizowane i wystandaryzowane. Oznacza to, że nie porównywano wartości absolutnych np. pozyskanych środków z UE pomiędzy poszczególnymi gminami, a wartości przeliczone na 1 mieszkańca;
- analizą objęto 111 gmin wiejskich województwa wielkopolskiego, a wyniki prezentowane są na skali tych gmin – co oznacza, że zarówno w przypadku ogólnego poziomu rozwoju, poszczególnych sektorów, jak i każdego z zagadnień – model umożliwi pokazanie pozycji Gminy Chrzypsko Wielkie na skali 111 gmin tego samego typu (wiejskich, bez ośrodka dominującego otoczenie). W dalszym etapie analizy wykorzystując delimitację GUS wyznaczono 13 gmin porównawczych, z którymi można zestawiać Chrzypsko Wielkie w taki sposób, aby realnie odzwierciedlało to faktyczną sytuację przestrzenną. Przyjęty sposób analizy zapewnia, że Chrzypsko Wielkie zostało porównane do szerokiej skali punktów odniesienia, jednak wyłącznie do jednostek o podobnym charakterze, np. nie porównywano jej do gmin miejskich czy miejsko-wiejskich jak Piła, Leszno, Międzychód, Sieraków, Wronki, ale też bogatych i gęsto zaludnionych gmin wiejskich jak Suchy Las czy Tarnowo Podgórne;
- modelowanie zastosowano w dwóch perspektywach czasowych: 2021–2015 tj. pokazującej stan obecny, jak również 2014–2007 zapewniającej możliwość identyfikacji i oceny dotychczasowych kierunków rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie;
- model ma charakter statyczno-dynamiczny. Dane dynamiczne (tzn. dla całej perspektywy czasowej) zostały wykorzystane w 10 z 32 zagadnień natomiast dla pozostałych 22 zagadnień uwzględniono w modelu dane statyczne (tzn. dla ostatniego możliwego roku danej perspektywy czasowej). Każdy z czterech ww. sektorów modelu posiada minimum dwa zagadnienia objęte analizą dynamiczną.

Rysunek 1 Uproszczona wizualizacja konstrukcji autorskiego modelu obliczalnego równowagi ogólnej (CGE)
Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski.

Tabela 2 pokazuje porównanie modeli współcześnie wykorzystywanych do diagnozowania, oceny i ewentualnej prognozy wpływu polityk publicznych na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. Wyniki modelowania zostały opisane tekstowo i kartograficznie (metodami analizy przestrzennej) w kolejnych podrozdziałach.

Tabela 2 Specyfikacje modeli wykorzystywanych w ocenie polityk publicznych i rozwoju społeczno-gospodarczego

klasa modelu	modele równaniowe ekonometryczne i syntetyczne	obliczalne modele równowagi ogólnej (CGE), np. model zastosowany w niniejszej Strategii	dynamiczne stochastyczne modele równowagi ogólnej (DSGE) np. model zastosowany w ewaluacji mid-term WRPO 2014+
specyfikacja modelu			
analiza makro oparta na mikroekonomii	TAK	TAK	TAK
odzwierciedlenie struktury gospodarki i społeczeństwa	TAK	TAK	TAK
wiarygodność analizy retrospektywnej (dane za minione lata)	MOŻLIWA WYŁĄCZNIE POD WARUNKIEM ANALIZY ROK PO ROKU	TAK	TAK
wiarygodność prognozy w perspektywie średniookresowej (3-7 lat) tj. odpowiadającej niniejszej Strategii	MOŻLIWA WYŁĄCZNIE POD WARUNKIEM ANALIZY ROK PO ROKU	TAK, WYMAGA WYJAŚNIENIA KONTEKSTU	TAK
wiarygodność prognozy w perspektywie długookresowej (10+ lat)	NIE	NIE	TAK
niezależność od długości i jakości okresu objętego analizą	NIE	TAK	TAK
odporność na zmiany specyfikacji modelu (np. obszarów tematycznych i wskaźników)	NIE	MOŻLIWA POD WARUNKIEM NIEISTOTNEJ KORELACJI STATYSTYCZNEJ	TAK
reakcja gospodarstw domowych i firm na impulsy ekonomiczne, np. szoki gospodarcze, decyzje oraz nakłady sektora publicznego	NIE	TAK	TAK
wpływ przepływów pieniądza, w szczególności publicznego, na zmiany zachowań społeczeństwa i firm	NIE	TAK	TAK
ujęcie dynamiczne - uwzględnienie oczekiwań co do przyszłej sytuacji gospodarczej	MOŻLIWE WYŁĄCZNIE POD WARUNKIEM ANALIZY ROK PO ROKU	MOŻLIWE W ZALEŻNOŚCI OD DANYCH WEJŚCIOWYCH	TAK

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski.

Metoda 2. Badania jakościowe

Po diagnozie statystycznej opracowano hipotezy badawcze na potrzeby opracowania scenariuszy wywiadów indywidualnych techniką TDI (telefoniczny indywidualny wywiad pogłębiony). W badaniu:

- weryfikowano te hipotezy,
- pogłębiano inne aspekty związane z dotychczasowymi i przyszłymi procesami rozwojowymi Gminy Chrzypsko Wielkie, na które nie dały odpowiedzi analizy makroekonomiczne,
- rozpoznano problemy i potrzeby różnych interesariuszy wdrażania Strategii przez Gminę Chrzypsko Wielkie.

Łącznie przeprowadzono 16 wywiadów z następującymi respondentami:

- Przedstawiciele organizacji pozarządowych i społecznych funkcjonujących na obszarze Gminy
- Przedstawiciele rad sołeckich, z sołectw innych niż Chrzypsko Wielkie
- Przedsiębiorcy z siedzibą na obszarze Gminy
- Wójt Gminy oraz przedstawiciele jednostek organizacyjnych Gminy

Metoda 3. Warsztaty strategiczne

Na podstawie analizy wyników badań jakościowych oraz modelowania makroekonomicznego opracowano czynniki wewnętrzne i zewnętrzne potencjalnie istotne dla rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie. Przeprowadzono warsztaty strategiczne jako pierwszą, pozaustawową (i zdecydowanie bardziej realną, produktywną) formę konsultacji społecznych. W dwóch warsztatach mogła wziąć udział każda chętna osoba, bez względu na to czy mieszka w Gminie Chrzypsko Wielkie, jest członkiem organizacji pozarządowej tutaj działającej, prowadzi tu działalność gospodarczą, czy też jest przedstawicielem sektora publicznego. Tabela 3 przedstawia strukturę uczestników warsztatów pod względem płci, wieku oraz reprezentowanego sektora. W warsztatach wzięło udział łącznie 20 unikalnych uczestników. Liczba ta nie jest imponująca z uwagi na specyfikę społeczną Gminy i postępującą niechęć zwłaszcza młodszego pokolenia do aktywności społecznej (więcej o tym w podrozdziale Sytuacja społeczna). Informacja o warsztatach została opublikowana⁶ przez Wykonawcę, Gminę oraz Gminny Ośrodek Kultury z ponad dwutygodniowym

⁶ FB Wykonawcy; [Urząd Gminy Chrzypsko Wielkie](#); [GOK Chrzypsko Wielkie](#) [dostęp: 29.03.2023]

wyprzedzeniem. Ponadto Gmina wysłała do wszystkich sołtysów oficjalne pisma z zaproszeniami oraz prośbą o rozpowszechnienie informacji o warsztatach. Wykonawca zaś bezpośrednio docierał m.in. pocztą elektroniczną, przez kanały społecznościowe oraz telefonicznie do grup potencjalnie niedoreprezentowanych na warsztatach. M.in. „Nasz Dom” otrzymał zaproszenie do udziału kilku chętnych lub wyróżniających się podopiecznych w wieku minimum 15 lat, podobnie jak Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza. Zaproszenia otrzymały także organizacje pozarządowe – Polski Związek Caritas, Stowarzyszenie Wielkie Chrzypsko, istniejące w Gminie KGW i OSP. Wszystkie ww. zaproszone jednostki nie wzięły udziału w warsztatach nawet pomimo faktu, że zostały one zorganizowane w dwóch alternatywnych terminach: w dzień wolny od pracy i w dzień roboczy, a przy tym w godzinach zarówno popołudniowych, jak i popołudniowych.

Zadaniem uczestników była aktywna praca warsztatowa prowadząca do wyboru celów Strategii, co szerzej opisano w podrozdziale Analiza SWOT-TOWS. Dzięki takiej formie konsultacji to właśnie społeczność Gminy miała realny wpływ na cele niniejszej Strategii. Zapewniło to zdecydowanie wyższy poziom dostosowania kierunków działań Gminy do realnych problemów i potrzeb społeczności lokalnej, aniżeli poleganie wyłącznie na tradycyjnej formie konsultacji społecznych, które realizuje się już na projekcie dokumentu zawierającym cele i kierunki działania. Po warsztatach skierowanych do interesariuszy lokalnych, przeprowadzono wspólny warsztat Wykonawcy oraz zespołu strategicznego z Gminy – ukierunkowany na wybór celów, kierunków i wskaźników, jak również wstępne ustalenia dot. modelu funkcjonalno-przestrzennego Gminy.

Tabela 3 Struktura uczestników warsztatów strategicznych (pierwszej dodatkowej formy konsultacji społecznych)

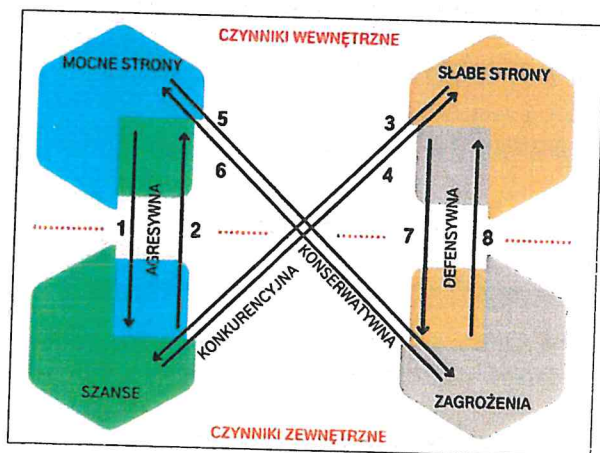
	liczba unikalnych uczestników	Płeć		Wiek			Sektor			osoby z niepełnosprawnością lub ich opiekunowie
		K	M	<30	30-64	65+	JST (publ.)	MSP (gosp.)	NGO / os. fiz. (spor.)	
RAZEM	20	8	12	2	16	2	9	5	6	1
UDZIAŁ	100%	40%	60%	10%	80%	10%	45%	25%	30%	5%

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski.

Metoda 4. Analiza SWOT-TOWS

Głównym krokiem prowadzącym do wyznaczenia celów Strategii była kilkuetapowa analiza czynnikowa SWOT-TOWS. Umożliwiło to wyznaczenie pożądanego kierunku rozwoju w oparciu o elementy czterech typów strategii:

- 1) **agresywnej**, w przypadku której natężenie i oddziaływanie pozytywnych czynników wewnętrznych i zewnętrznych przeważa nad negatywnymi;
- 2) **konkurencyjnej**, gdy pomimo dużej roli słabych stron są one możliwe do zniwelowania przy wykorzystaniu szans z otoczenia;
- 3) **konserwatywnej**, która jest wskazana w sytuacji posiadania znaczących silnych stron, ale należy bronić się przed istotnymi zagrożeniami z otoczenia;
- 4) **defensywnej**, gdy sytuacja jest na tyle niepewna, iż słabości wewnętrzne i zagrożenia zewnętrzne przeważają nad silnymi stronami i szansami.

Rysunek 2 Struktura analizy SWOT-TOWS

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski

Dla zachowania transparentności działań Gminy, w podrozdziale Analiza SWOT-TOWS przedstawiono wnioskowanie logiczne w ramach tej analizy. Doprowadziło ono do wybrania kilku najbardziej istotnych czynników rozwoju Gminy, jak również wyznaczenia typu, kierunku i celów Strategii. Taki rodzaj prowadzenia analizy wraz z komponentem uspołecznienia warsztatowego uwiarygodnia, że kierunki wyznaczone przy udziale społeczności lokalnej w realny sposób odpowiadają na jej problemy i potrzeby.

Metoda 5. Analiza przestrzenna

Na dwóch etapach prac nad Strategią wykorzystano metody analizy przestrzennej:

- wyniki modelowania makroekonomicznego zwizualizowano z wykorzystaniem kartograficznych metod analizy danych oraz zaprezentowano m.in. na mapach
- przy istotnym udziale zespołu strategicznego z Gminy, opracowano Model struktury funkcjonalno-przestrzennej nawiązujący zarówno do ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 2022 r., jak i do potrzeb określonych w wyniku badań w niniejszej Strategii m.in. w zakresie obszarów strategicznej interwencji w Gminie

Metoda 6. Ustawowe konsultacje społeczne

W czerwcu 2023 r. rozpoczęto ustawowe konsultacje społeczne, trwające 35 dni⁷. Gmina opublikowała ogłoszenia, zawierające następujące informacje:

- 1) o konsultacjach, terminie i sposobie przekazywania uwag do projektu
- 2) o terminie i miejscu dwóch spotkań konsultacyjnych – wystuchania publiczne
- 3) adres strony internetowej, pod którym znajduje się treść projektu Strategii
- 4) link do ankiety internetowej dot. projektu Strategii

Podczas konsultacji ustawowych przeprowadzono dwa spotkania w formie wystuchania publicznego Strategii z możliwością zgłaszania uwag przez uczestników. Jedno z tych spotkań odbyło się w ramach popularnych corocznych Dni Wędzonej Sielawy. Równolegle prowadzono konsultacje z innymi podmiotami publicznymi – m.in. Zarząd Województwa Wielkopolskiego, gminy sąsiadujące, LGD Puszcza Notecka jako związek międzygminny, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Wojewódzki Inspektor Sanitarny, RZGW PGW Wody Polskie. Łącznie od wszystkich interesariuszy wpłynęło 10 uwag. Ponadto pomimo wielokrotnego publikowania i bezpośredniego udostępniania informacji o ankiecie (www, BIP, Facebook, mailing, pisma do sołectw, broszura informacyjna z kodem QR) aktywność społeczna w procesie konsultacji była bardzo niska. Uzyskano zaledwie 12 wypełnionych ankiet, przy czym jedna z nich zawierała uwagi i zwroty bezpośrednie dyskwalifikujące z rozpatrywania jej jako wiarygodną. Po zakończeniu konsultacji, sporządzono sprawozdanie z przebiegu i wyników konsultacji społecznych zawierające uszczegółowienie niniejszych informacji (patrz Załącznik nr 1. Podsumowanie konsultacji społecznych).

Metoda 7. Ewaluacja ex-ante

We wrześniu i październiku 2023 r. zewnętrzna ekspertka przeprowadziła ewaluację *ex-ante* Strategii, w której oceniła trafność, przewidywaną skuteczność i przewidywaną efektywność zaplanowanych celów oraz kierunków interwencji. Ewaluacja bazowała głównie na danych zastanych (*desk research*). W wyniku Ewaluacji sporządzono Załącznik nr 2. Raport z ewaluacji *ex-ante* Strategii, zawierający 9 rekomendacji. Spośród nich pięć wdrożono w całości i uwzględniono w Strategii, w części wdrożono trzy, a odrzucono tylko jedną rekomendację.

Jakie są zadania i funkcje Gminy?

Strategia Rozwoju wydaje się adekwatnym narzędziem komunikowania zakresu odpowiedzialności samorządu gminnego. Pomimo upływu ponad dwóch dekad od reformy administracyjnej w 1999 r., Polacy cechują się stosunkowo przeciętnym poziomem rozróżniania kompetencji gminy, powiatu, województwa (urząd marszałkowski) i rządowej administracji zespolonej (województwo). Ponadto należy powiedzieć, że⁸:

(...) działania samorządu „ułatwiającego życie” opisywane są zwykle w kategoriach projektów inwestycyjnych – zbudowania lub zorganizowania czegoś – a nie w kategoriach zapewnienia na stałe określonego zestawu niezbędnych usług, za które regularnie płaci się w podatkach.

Powyższy cytat jasno potwierdza, że pozainwestycyjna część zadań gminy jest często pomijana, niedoceniana, zapomniana chociaż stanowi istotny udział w finansach gminy – w przypadku Gminy Chrzypsko Wielkie w latach 2019-2023 na zadania pozainwestycyjne przeznaczano minimum 1/4 budżetu.

Choć w istocie to gminy są najbliższymi mieszkańcom, mają najszersze kompetencje i największe znaczenie w finansowaniu inwestycji samorządowych (ponad 75% wydatków samorządowych na inwestycje w Polsce

⁷ Por. Art. 6 ust. 3-6 Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2022 poz. 1846)
⁸ Gendźwiłł A., Wiszejko-Wierzbicka D., 2022, Polki i Polacy o samorządności. Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa

przypada właśnie na nie⁹, należy pamiętać o dwóch zastrzeżeniach. Po pierwsze, w Polsce funkcjonuje 2477 gmin, 380 powiatów i 16 samorządów wojewódzkich. Każdy z tych szczebli podziału administracyjnego posiada własny katalog zadań, określony adekwatną ustawą, a koszty tych zadań również nie są między sobą porównywalne. Po drugie, w okresie kilku lat poprzedzających opracowanie niniejszej Strategii, obserwuje się dość silną presję i ingerencję administracji centralnej w zadania samorządów, nie w każdym przypadku społeczna w aspekcie politycznym, co również ma wpływ na poziom wiedzy i transparentność posiadanych przez mieszkańców informacji o działaniach gmin. Ww. tezy potwierdzają badania i analizy¹⁰:

Wydawałoby się zatem, że samorząd jest dobrze zakorzeniony w społecznej świadomości i pozostaje stabilnym filarem ustroju demokratycznego. W ostatnich latach samorządy znalazły się jednak pod znaczną presją działań rządu (...) Kompetencje samorządów były ograniczane - albo poprzez przekazywanie ich do agend rządowych, albo przez zaostanie kontroli stanowienia prawa lokalnego i wykonywania zadań własnych. Rząd chętnie sięgał po środki nadzwyczajne, w tym również związane z walką z pandemią, chcąc ograniczyć zadania samorządów lub sięgając po własność komunalną. Kolejne rządowe instrumenty wsparcia samorządów (takie jak Rządowy Fundusz Inicjatyw Lokalnych czy Fundusz Dróg Lokalnych) charakteryzowały się uznaniowością kryteriów rozdziału dotacji, co pozwalało na „polityczne skrzywienie” i stwarzało idealne warunki do powstawania relacji klientelistycznych. W ostatnich latach wyraźnie zaostrzył się konflikt między władzami centralnymi a samorządowymi i otworzyły się nowe jego pola.

Tym bardziej dziwi, że w wielu gminnych strategiach¹¹ nie wykorzystuje się możliwości pokazania mieszkańcom za co ich gmina odpowiada, a za co nie odpowiada.

Zaprezentowany obok model kompetencji Gminy został wypracowany w oparciu o obecną ustawę¹² i inne powszechnie obowiązujące przepisy prawa, a także katalog wydatków budżetowych Gminy Chrzypsko na 2022 r.

Rysunek 3 Model kompetencji Gminy i jej jednostek organizacyjnych oraz podległych

Źródło: dane publicznie dostępne

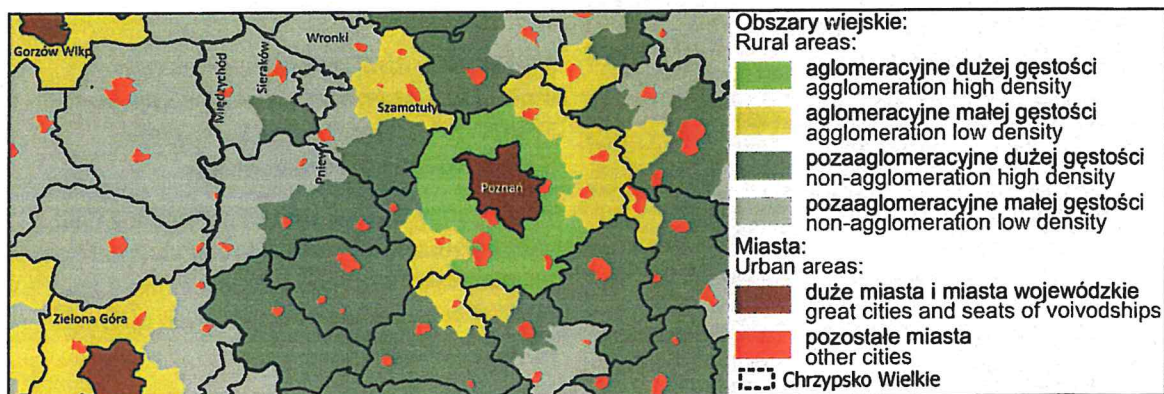
9 Flis J., Swaniewicz P., 2021, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych - reguły podziału. Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa
 10 Raporty Fundacji im. Stefana Batorego - por. m.in. Gendźwił A., Wiszejko-Wierzbicka D., 2022, Polki i Polacy o samorządności; Sześciło D., 2021, Pandemiczny egzamin z wielopoziomowego rządzenia; Izdebski H., 2021, Wrogię przejęcie edukacji. Niekonstytucyjne zmiany w prawie oświatowym; Sześciło D., 2021, Samorząd w Polskim kładzie: zapomniany czy celowo pominięty?; Apel Zespołu Ekspertów Samorządowych w sprawie kryzysu finansowego samorządów
 11 Por. m.in. Strategia Rozwoju Gminy Sieraków na lata 2022-2030; Strategia Rozwoju Gminy Wronki na lata 2021-2027; Kołsut B., Churski P., Ciesiółka P., Strategia rozwoju gminy Świebodzin 2030 - przykład nowej generacji strategii rozwoju lokalnego. Seria Ekspertyzy I Raporty Wydziału Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Tom 9, Poznań 2021
 12 Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 poz. 1561)

Ogólny poziom i uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego

Gmina wiejska Chrzypsko Wielkie położona jest w północno-zachodnim makroregionie Polski, w podregionie leszczyńskim województwa wielkopolskiego, choć silniejsze związki historyczne, społeczne i gospodarcze wykazuje z Poznaniem – w latach 1975-98 przynależała do województwa poznańskiego. Od południa i zachodu graniczy z gminami powiatu międzychodzkiego (Kwilcz, Sieraków), w skład którego wchodzi; zaś od wschodu i północy z gminami powiatu szamotulskiego: Pniewami i Wronkami. Chrzypsko Wielkie znajduje się:

- 62 km od Poznania (stolica województwa i główny ośrodek aglomeracyjny, najbliższe lotnisko)
- 25 km od Międzychodu (siedziba powiatu i najbliższy szpital, aczkolwiek szpital powiatowy w Szamotułach znajduje się tylko o 5 km dalej niż międzychodzki szpital powiatowy)
- 17 km Wronek (najbliższa stacja kolejowa na linii E59-351, obsługująca ruch dalekobieżny)
- 380 km od Warszawy oraz 225 km od Berlina

Wg najnowszej delimitacji obszarów wiejskich opracowanej przez GUS (patrz Mapa 1), cały obszar Gminy Chrzypsko Wielkie klasyfikuje się jako poza-aglomeracyjny obszar wiejski małej gęstości zaludnienia i zabudowy. Oznacza to, że Gmina funkcjonalnie, przestrzennie i społecznie nie wykazuje istotnych relacji z żadną aglomeracją (np. Poznańskim Obszarem Metropolitalnym). Gminę cechuje niski stopień urbanizacji co prowadzi do wniosku, że analizując wszelkie zjawiska społeczno-gospodarcze w Gminie ma się do czynienia z obszarem wiejskim sensu stricto i w tym kierunku należy znaleźć jednostki porównawcze. Na obszarze 84,52 km² Gminy Chrzypsko Wielkie wg stanu na 31.12.2021 mieszkało 3 213 osób, co daje gęstość zaludnienia na poziomie 38 osób/km² (dla porównania wartość ogólnopolska wynosi 121, czyli ponad 3-krotnie więcej). Tylko 5 województw w kraju, w tym najgęściej zaludniony Śląsk i Małopolska, cechują się mniejszym udziałem poza-aglomeracyjnych obszarów małej gęstości niż Wielkopolska – a więc takich, do jakich przynależy Chrzypsko Wielkie. Oznacza to, że w Wielkopolsce dość dużo gmin wiejskich jest w jakis sposób związanych z miejskimi obszarami funkcjonalnymi lub cechuje się gęstszym zaludnieniem i zabudową niż Chrzypsko Wielkie. W szczególności ma to miejsce na południe od linii Poznania.

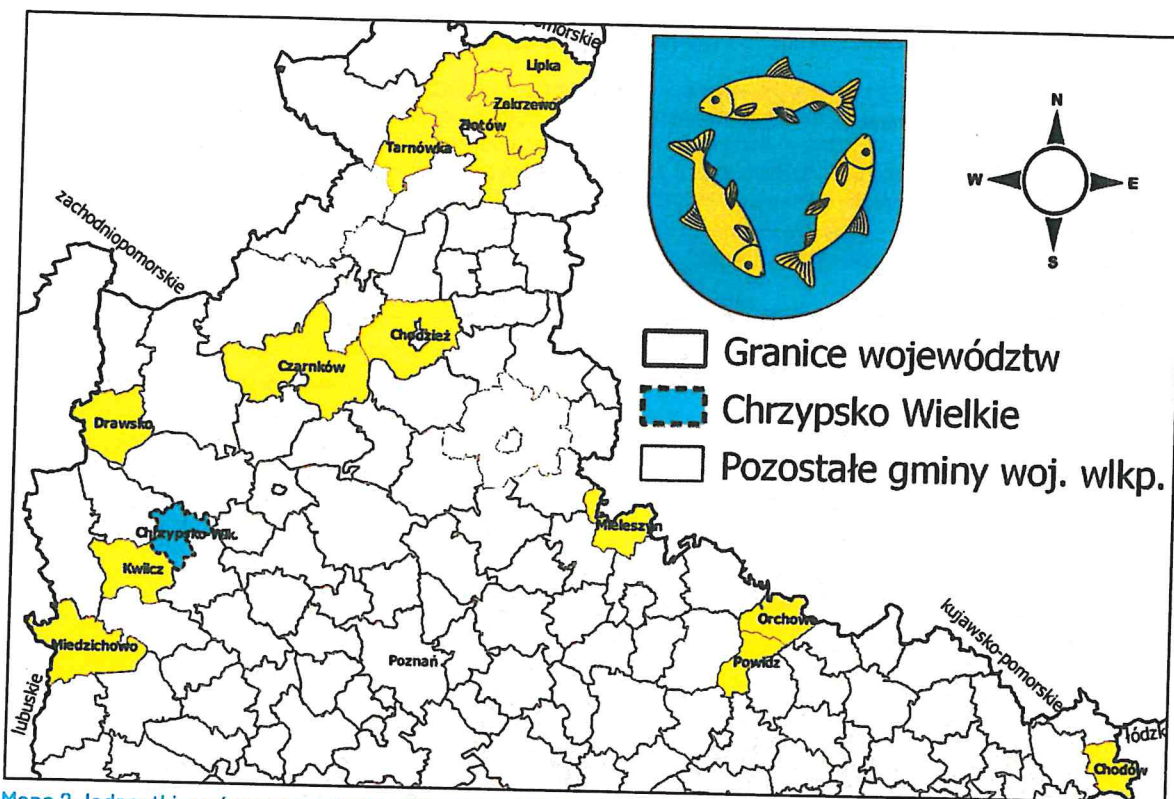
Mapa 1 Położenie Gminy Chrzypsko Wielkie w układzie sieci osadniczej kraju wg delimitacji obszarów wiejskich

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw 2022 GUS

Tylko 14 gmin poza Chrzypskiem Wielkim zostało przypisanych do kategorii poza-aglomeracyjnych obszarów wiejskich małej gęstości, co w prosty sposób umożliwia wybranie jednostek porównawczych na skali poziomu rozwoju obszarów gmin wiejskich w Wielkopolsce (patrz Mapa 2, Tabela 4):

- w podregionie leszczyńskim: Miedzichowo (powiat nowotomyski)
- w konińskim: Mieleszyn (pow. gnieźnieński), Chodów (pow. kolski), Orchowo i Powidz (pow. stupecki)
- w pilskim: Chodzież gm. wiejska (pow. chodzieski); Czarnków gm. wiejska, Drawsko (pow. czarnkowsko-trzcianecki); Lipka, Tarnówka, Zakrzewo i Złotów gm. wiejska (pow. złotowski)
- ponadto gminy Szydłowo (pow. pilski) i Wągrowiec gm. wiejska (pow. wągrowiecki) wchodzi odpowiednio w miejskie obszary funkcjonalne Piły i Poznania¹³, dlatego zostały wyłączone z możliwości porównania
- z kolei w celu podwyższenia jakości analiz jako jednostkę porównawczą przyjęto również sąsiadującą gminę Kwilcz, mimo przypisania jej do poza-aglomeracyjnych obszarów wiejskich dużej gęstości.

13 Por. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+, s. 150, 298

Mapa 2 Jednostki porównawcze dla Gm. Chrzypsko Wielkie na podstawie typologii gmin i obszarów wiejskich

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie Rocznika Statystycznego Województw 2022 GUS

Jak pokazuje analiza makroekonomiczna 111 gmin wiejskich województwa wielkopolskiego, porównując okres 2015-2021 do lat 2007-2014, Chrzypsko Wielkie awansowało ze 108. na 90. pozycję pod względem ogólnego poziomu rozwoju (patrz Tabela 4). Za okres 2007-2014 Gmina była przyporządkowana do jednostek w najniższej klasie rozwojowej (co nie dziwi, ponieważ zajmowała 4. najniższą pozycję w regionie), natomiast w latach 2015-2021 jest już w IV klasie pod względem rozwoju. Zalicza się tym samym do jednostek o niskim, a nie bardzo niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego (porównaj obie części Mapa 3). Ma to dość istotne znaczenie, ponieważ w 2021 r. gminy wiejskie w Wielkopolsce były jeszcze bardziej zróżnicowane pod względem poziomu rozwoju niż w 2007 r. Pokazuje to rozpiętość wyników modelowania makroekonomicznego pomiędzy najniższą, a najlepiej rozwiniętą gminą (porównaj wartości skrajne na legendach obu części Mapa 3). Tym samym Gmina cechuje się progresywną dynamiką procesów rozwojowych pomimo faktu, że w *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030* zalicza się ją do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, zaś w dokumentach planistycznych województwa – do obszarów o najniższej dostępności usług warunkujących procesy rozwojowe¹⁴.

Wspólne mianowniki, czyli co nie wyróżnia Gminy Chrzypsko Wielkie i jest problemem lub cechą specyficzną dla tego typu gmin wiejskich¹⁵:

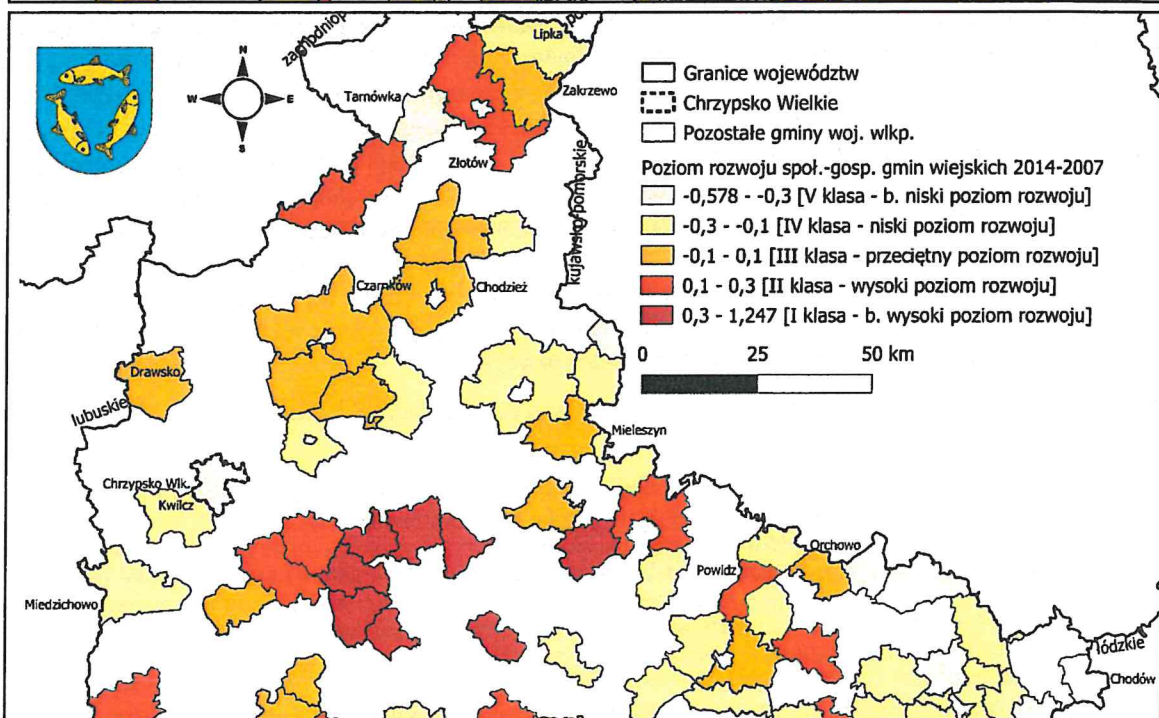
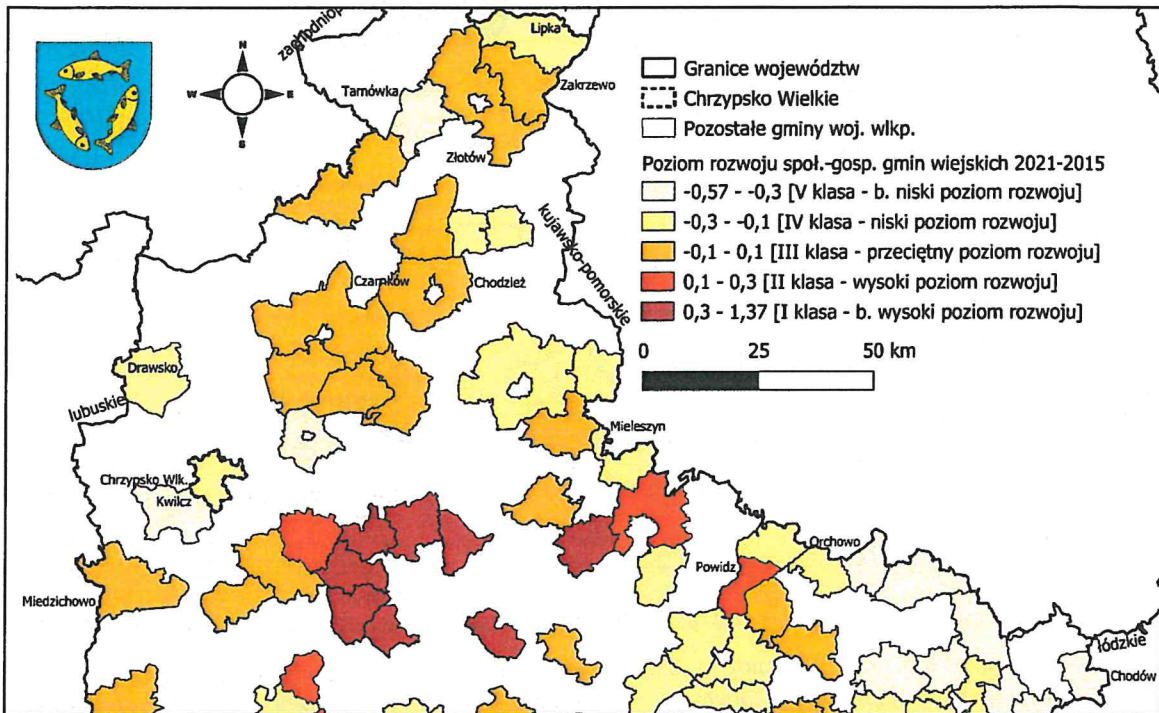
- Co wydaje się naturalne, wszystkie ww. gminy zostały przypisane do wiejskich obszarów funkcjonalnych województwa wielkopolskiego, wymagających wsparcia procesów rozwojowych.
- Każda gmina w regionie została też zaklasyfikowana jako obszary cenne przyrodniczo oraz obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych. Aż 8 z 14 gmin jest w przynajmniej 40% obszarem objętym prawnymi formami ochrony przyrody (patrz Tabela 4) choć dla Chrzypskiej i Powidza jest on największy – ponad 99%
- Poza gm. Miedzichowo, 13 z 14 analizowanych gmin (w tym Chrzypsko Wielkie) stanowi obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich.
- Poza gm. Mieleszyn i Miedzichowo, 12 z 14 analizowanych gmin wchodzi w skład subregionalnych obszarów funkcjonalnych, które zostały wyznaczone dość obszernie, zapewne w głównym celu alokowania dodatkowych Funduszy UE. Chrzypsko Wielkie podobnie jak 9 innych analizowanych gmin włączono w „Północno-zachodni obszar funkcjonalny”, a 3 gminy wchodzi w skład „Wschodniego obszaru funkcjonalnego”.

¹⁴ Patrz Załącznik nr 1 do KSRR; Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego [dostęp: 13.01.2023]

¹⁵ Por. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+, s. 294-299

Ponadto 11 z 14 analizowanych gmin dotyczą następujące aspekty:

- potrzeba ochrony gleb dla celów produkcji rolnej (poza Gminą Chrzypsko Wielkie, Kwilcz i Miedzichowo) – w tym przypadku wydaje się, że Gmina Chrzypsko została błędnie pominięta, mając na uwadze dość istotną rolę produkcji rolnej, zwłaszcza kwiatowej, omawianą w podrozdziale Sytuacja gospodarcza i rynek pracy; czynnikiem decydującym dla samorządu województwa był zapewne duży udział niskich klas bonitacyjnych
- potrzeba ochrony krajobrazów kulturowych (poza Gminą Chrzypsko Wielkie, Chodów i Orchowo)

Mapa 3 Ogólny poziom rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich województwa wielkopolskiego w okresach: 2021-2015 (mapa górna) oraz 2014-2007 (mapa dolna)

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie autorskiego obliczalnego modelu równowagi ogólnej (CGE) z komponentem dynamicznym diagnozy procesów rozwojowych

Chrzypsko 2030: Strategia Rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2023-2030

Tabela 4 Podstawowe informacje o jednostkach porównywalnych z Gm. Chrzypsko Wielkie

Gmina	Liczba mieszkańców	Powierzchnia w km ²	Odległość od najbliższej aglomeracji i ośrodka regionalnego	Specyfika funkcjonalna, odróżniająca gminę od „typowej” gminy wiejskiej poza aglomeracyjnej	% terenu chronionego	Pozycja rozwojowa na skali 111 gmin woj. wlkp. 2021-2015	Pozycja rozwojowa na skali 111 gmin woj. wlkp. 2014-2007	Tendencja rozwojowa 2021 vs 2014, porównaj z Mapą poniżej
Chrzypsko Wielkie	3 213	84,52	62 km (Poznań)	<ul style="list-style-type: none"> zagrożona trwałą marginalizacją o najniższej dostępności usług warunkujących możliwości rozwojowe 	99,9%	90	108	Progressywna V → IV klasa
Kwilcz	6 133	141,76	64 km (Poznań)	<ul style="list-style-type: none"> o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych 	45,3%	99	96	Regresywna IV → V klasa
Chodzież	6 050	212,94	29 km (Piła), 73 km (Poznań); kolej do Poznania: 83 min	<ul style="list-style-type: none"> o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach narażona na niebezpieczeństwo powodzi 	56,6%	31	52	Progressywna w III klasie rozwoju
Czarnków	11 134	345,77	33 km (Piła), 70 km (Poznań)	<ul style="list-style-type: none"> narażona na niebezpieczeństwo powodzi 	25,5%	53	51	Stagnacja III klasa
Drawsko	5 624	163,03	64 km (Piła), 67 km (Gorzów Wlkp.); kolej do Poznania: 66 min	<ul style="list-style-type: none"> zagrożona trwałą marginalizacją narażona na niebezpieczeństwo powodzi o najniższej dostępności usług warunkujących możliwości rozwojowe 	51,7%	78	58	Regresywna III → IV klasa
Mieleszyn	3 719	98,91	17 km (Gniezno), Po 75 km (Bydgoszcz i Poznań); droga S5	<ul style="list-style-type: none"> Brak szczególnej specyfiki, gmina zlokalizowana przy granicy regionu, ale jednocześnie w kontinuum miejsko-wiejskim Poznań-Gniezno-Inowrocław zagrożona trwałą marginalizacją tracąca funkcje społeczno-gospodarcze o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych o najniższej dostępności usług warunkujących możliwości rozwojowe 	0%	86	99	Progressywna w IV klasie rozwoju
Chodów	2 840	77,79	57 km (Konin), Łódź (75 km)	<ul style="list-style-type: none"> o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach 	0%	110	110	Stagnacja V klasa
Miedzichowo	3 839	208,25	Po 76 km (Poznań, Zielona Góra, Gorzów Wlkp.); drogi A2 i S3	<ul style="list-style-type: none"> narażona na niebezpieczeństwo powodzi 	34,8%	56	77	Progressywna IV → III klasa
Orchowo	3 602	98,03	35 km (Gniezno), 77 km (Toruń)	<ul style="list-style-type: none"> o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych 	92,3%	81	70	Regresywna w IV klasie rozwoju
Powidz	2 233	80,69	29 km (Gniezno), 93 km (Poznań)	Lokalizacja 33. Bazy Lotnictwa Transportowego oraz wojsk USA/NATO	99,3%	23	28	Progressywna II klasa
Lipka	5 321	191,18	53 km (Piła), 80 km (Bydgoszcz); kolej do Piły: 53 min	<ul style="list-style-type: none"> zagrożona trwałą marginalizacją o najniższej dostępności usług warunkujących możliwości rozwojowe 	13,5%	94	93	Stagnacja IV klasa
Tarnówka	2 949	132,45	31 km (Piła), 93 km (Bydgoszcz); kolej do Piły: 34 min	<ul style="list-style-type: none"> zagrożona trwałą marginalizacją o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych o najniższej dostępności usług warunkujących możliwości rozwojowe narażona na niebezpieczeństwo powodzi 	42,4%	102	102	Stagnacja V klasa
Zakrzewo	4 906	162,39	43 km (Piła), 78 km (Bydgoszcz); kolej do Piły: 37 min	<ul style="list-style-type: none"> o najniższej dostępności do usług warunkujących możliwości rozwojowe 	41,7%	41	40	Stagnacja III klasa
Złotów	9 802	292,28	36 km (Piła), 78 km (Bydgoszcz); kolej do Piły: 30 min	<ul style="list-style-type: none"> narażona na niebezpieczeństwo powodzi 	16,1%	29	27	Stagnacja II → III klasa

Barwą zieloną zaznaczono zjawiska korzystniejsze niż Gmina Chrzypsko W., barwą piaskową – słabsze, a bez oznaczenia pozostawiono sytuację podobną lub tożsamą.
Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie danych BDL GUS, PKP, Google, Załącznika nr 1 do Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+

Sąsiednia gm. Kwilcz w analogicznym okresie osłabiła swoją pozycję na tle województwa z 96. na 99. miejsce, a wśród 9 analizowanych gmin wiejskich Północno-zachodniego obszaru funkcjonalnego jeszcze tylko gm. Chodzież poprawiła swoją pozycję rozwojową, zaś pozostałe osłabiły się na tle regionu lub pozostały na podobnym poziomie.

Analizując uwarunkowania rozwojowe zwłaszcza w zakresie funkcjonalno-przestrzennym (patrz Tabela 4), najbardziej podobnymi do Chrzypska Wielkiego gminami wiejskimi w Wielkopolsce są gm. Mieleszyn z powiatu gnieźnieńskiego i gm. Tarnówka z powiatu złotowskiego. Cechują się one dość podobną liczbą mieszkańców, poziomem rozwoju oraz wybranymi cechami funkcjonalnymi. W przypadku gm. Mieleszyn jest to odległość od głównego ośrodka regionalnego i powierzchnia gminy, a w odniesieniu do gm. Tarnówka – jej trudności w dostępie do procesów rozwojowych, marginalizacja geograficzno-przestrzenna, duży udział powierzchni chronionej prawnie. Dlatego w dalszej części zostanie przyjęty następujący schemat diagnozy:

Rysunek 4 Schemat uszczegółowienia diagnozy

Gmina Chrzypsko Wielkie w okresie 2007-2021 cechowała się progresywną dynamiką rozwoju na tle gmin wiejskich województwa wielkopolskiego. Jednocześnie większość gmin wiejskich przypisanych do Północno-zachodniego obszaru funkcjonalnego wykazuje raczej spowolnienie dynamiki rozwoju lub spadek pozycji rozwojowej na tle województwa. Prowadzi to do wniosku, że pozytywne przemiany rozwojowe zachodzą w Gminie pomimo faktu niskiej dostępności usług je warunkujących.

Pomimo poprawy pozycji rozwojowej, Gmina Chrzypsko Wielkie nadal znajduje się wśród 20% najślabiej rozwiniętych gmin wiejskich w Wielkopolsce.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania i specyfikę procesów rozwojowych, jednostkami najbardziej podobnymi do Chrzypska Wielkiego są: gm. Mieleszyn i gm. Tarnówka.

Sytuacja społeczna: demografia, warunki życia, jakość kapitału społecznego i ludzkiego

Porównując okresy 2015-2021 i 2007-2014, sytuacja społeczna gmin wiejskich w Wielkopolsce silnie się rozwarstwia (porównaj wartości skrajne na obu częściach Mapa 4). Na 111 gmin wiejskich województwa wielkopolskiego, Chrzypsko w pierwszym okresie zostało sklasyfikowane na przedostatniej pozycji pod względem rozwoju społecznego natomiast w nowszym okresie – na 99. miejscu. Pomimo progresywnej dynamiki, Chrzypsko nadal znajduje się w ostatniej, V klasie rozwoju społecznego gmin wiejskich Wielkopolski (tj. bardzo niski poziom rozwoju – porównaj górną i dolną część Mapa 4). Spośród 13 gmin przyjętych do porównania, sześć wykazuje poprawę sytuacji społecznej w okresie 2015-2022 w porównaniu do 2007-2014 (patrz ostatnia kolumna Tabela 5), w tym gmina Mieleszyn uznana za jeden z dwóch głównych punktów odniesienia, która cechuje się lepszą sytuacją społeczną niż Chrzypsko. Poza nimi w dwóch przypadkach wykazano spadek pozycji w rozwoju społecznym na tle regionu, jednak te dwie gminy klasyfikuje się wciąż w II klasie (tj. wysoki poziom rozwoju) stąd cechują się wyraźnie korzystniejszą sytuacją społeczną od Chrzypska. W sześciu gminach porównawczych sytuacja społeczna pogarsza się na tyle, że przekłada się to na spadek o klasę rozwoju (najczęściej z III – przeciętnej do IV – niskiej lub z niskiej do bardzo niskiej), w tym w Tarnówce określonej jako jedna z dwóch najbardziej podobnych gmin do Chrzypska, a cechującej się słabszą sytuacją społeczną od Chrzypska.

Sytuacja społeczna jest tym aspektem, który obniża ogólną pozycję rozwojową Gminy Chrzypsko Wielkie na tle regionu. Przez cały okres objęty analizą (2007-2022) Gmina zajmowała niższą pozycję w rozwoju społecznym na tle regionu (99 i 110), niż w ogólnym poziomie rozwoju (90 i 108, porównaj trzecią do drugiej oraz piątą do czwartej kolumny w Tabela 5). Dlatego istotne jest wyjaśnienie przyczyn, czyli znalezienie specyficznych problemów społecznych w Gminie. Warto rozpocząć od eliminowania tych potencjalnych aspektów, które mają charakter ogólnopolski lub regionalny w przypadku obszarów wiejskich.

Zgodnie z badaniami GUS, poza-aglomeracyjne obszary małej gęstości spośród czterech typów obszarów wiejskich wyznaczonych przez GUS, cechują się w skali województwa wielkopolskiego¹⁶:

- Najbardziej ujemnym przyrostem naturalnym w stosunku do liczby ludności (trend ogólnopolski). Oznacza to, że dla gmin wiejskich w Polsce naturalna jest znacznie większa umieralność niż liczba urodzeń. W przypadku Gminy Chrzypsko Wielkie tendencja się jak najbardziej potwierdza – w okresie 2007-2021 była ona wśród 8 cechujących się najbardziej ujemnym przyrostem naturalnym w Wielkopolsce. Na dość wysoką liczbę zgonów w Chrzypsku ma wpływ m.in. funkcjonowanie Domu Pomocy Społecznej w Łęczeczkach, jak również w pewnym stopniu Środowiskowego Domu Samopomocy – choć należy mieć na uwadze fakt, że takie instytucje działają również w innych analizowanych gminach wiejskich np. Czarnków, Orchowo i Mieleszyn.
- Najwyższym odsetkiem osób 65+ w strukturze wiekowej ludności (trend ogólnopolski) – co świadczy o wyższym obciążeniu demograficznym poza-aglomeracyjnych obszarów wiejskich niż obszarów gęściej zaludnionych lub znajdujących się wokół miast. Gmina Chrzypsko Wielkie w okresie 2007-2021 znajdowała się wśród 4 gmin wiejskich województwa o najwyższym obciążeniu demograficznym (sytuacja niekorzystna). Duża liczba osób w wieku emerytalnym wynika m.in. z czynników wskazanych powyżej (funkcjonowanie w Gminie DPS, ŚDS).
- Najniższym saldem migracji zagranicznych w stosunku do liczby ludności. Oznacza to, że w województwie wielkopolskim relatywnie najmniej osób z zagranicy osiedla się na obszarach wiejskich. W tym przypadku należy jednak zastrzec, że w momencie opracowywania Strategii nie można było jeszcze oszacować precyzyjnie stałego wpływu agresji zbrojnej Rosji na Ukrainę. Stałego, w wyniku którego uchodźcy wojenni pozostali na obszarach wiejskich w Wielkopolsce na pobyt dłuższy niż pierwsza fala migracji. W przypadku Gminy Chrzypsko Wielkie tendencja potwierdza się częściowo – w okresie 2015-2021 zajęła 77. miejsce na 111 gmin, zaś wcześniej w latach 2007-2014 była przeciętnie na 37. miejscu. Ogólne saldo migracji na 1000 mieszkańców w pierwszym okresie było dodatnie, a w ostatnich latach jest ujemne, aczkolwiek w podobnych gminach Mieleszyn i Tarnówka – w całym okresie 2007-2021 saldo migracji było jeszcze bardziej niekorzystne.
- Najniższym udziałem kobiet w strukturze ludności (trend ogólnopolski), co wpływa na możliwość zastępowalności pokoleń, czyli jest silnie związane z pierwszymi dwoma wyżej opisanymi aspektami. W Gminie Chrzypsko Wielkie wskaźnik feminizacji w 2021 r. wyniósł 94 kobiety na 100 mężczyzn, co jest wynikiem obniżania się udziału kobiet w strukturze ludności w ostatnich latach.

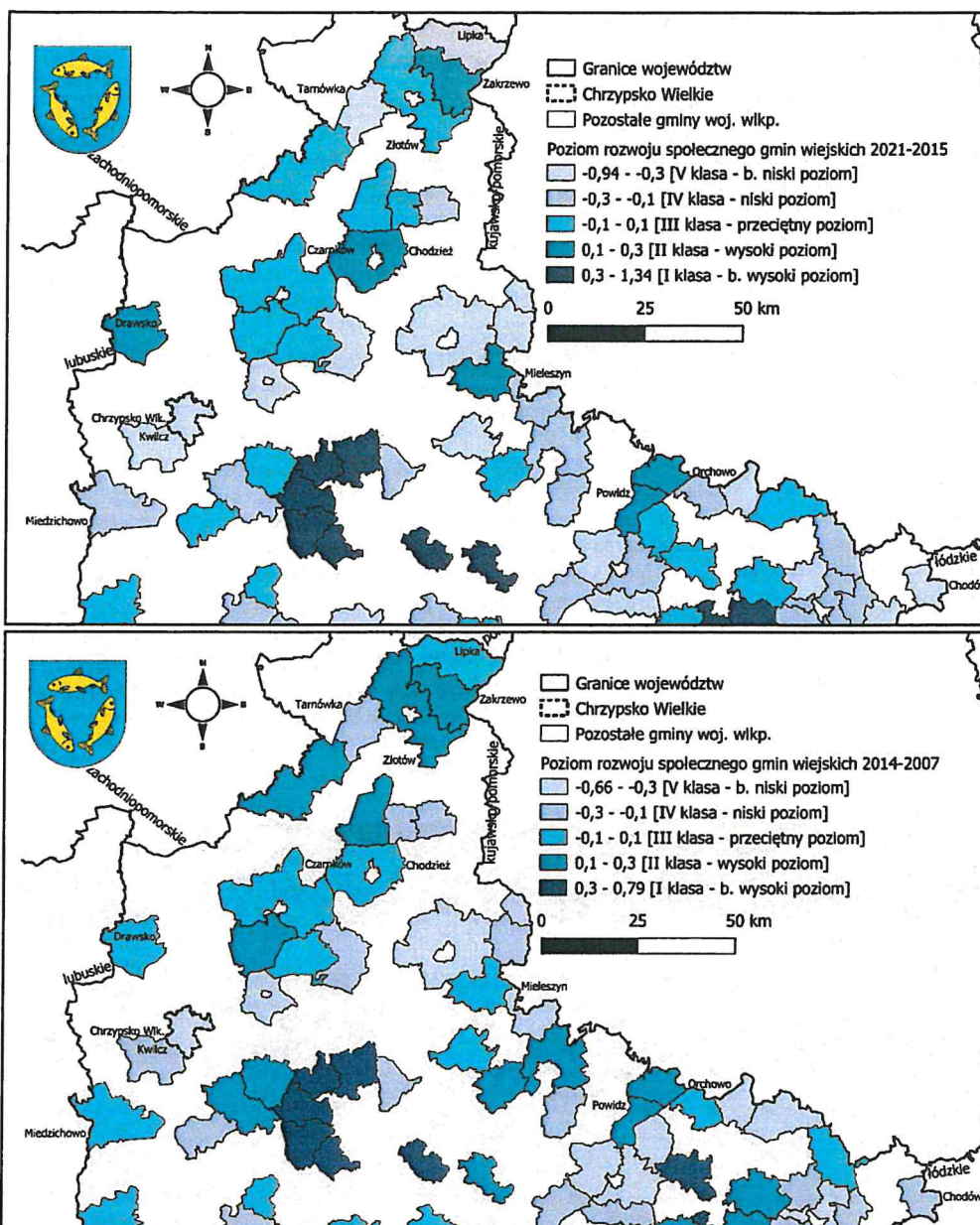
Tabela 5 Dynamika rozwoju społecznego jednostek porównywalnych z gm. Chrzypsko Wielkie

Gmina	Pozycja społeczna na skali 111 gmin woj. wlkp. 2021-2015	Dla porównania: pozycja w zakresie ogólnego rozwoju 2021-2015	Pozycja społeczna na skali 111 gmin woj. wlkp. 2014-2007	Dla porównania: pozycja w zakresie ogólnego rozwoju 2014-2007	Tendencja społeczna 2021 vs 2014, porównaj z Mapą poniżej
Chrzypsko Wielkie	99	90	110	108	Progresywna, ale w V klasie rozwoju
Kwilcz	110	99	97	96	Regresywna IV klasa → V klasa
Chodzież	30	31	49	52	Progresywna III klasa → II klasa
Czarnków	47	53	61	51	Progresywna w III kl.
Drawsko	27	78	65	58	Progresywna III klasa → II klasa
Mieleszyn	77	86	103	99	Progresywna V klasa → IV klasa
Chodów	107	110	95	110	Regresywna IV klasa → V klasa
Miedzichowo	70	56	62	77	Regresywna III klasa → IV klasa
Orchowo	34	81	18	70	Regresywna w II kl.
Powidz	26	23	15	28	Regresywna w II kl.
Lipka	83	94	69	93	Regresywna III klasa → IV klasa
Tarnówka	102	102	93	102	Regresywna IV klasa → V klasa
Zakrzewo	29	41	41	40	Progresywna w II kl.
Złotów	55	29	33	27	Regresywna II klasa → III klasa

Barwą zieloną zaznaczono zjawiska korzystniejsze niż Gmina Chrzypsko W., barwą piaskową – słabsze, a bez oznaczenia pozostawiono sytuację podobną lub tożsamą.

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie autorskiego obliczalnego modelu równowagi ogólnej (CGE) z komponentem dynamicznym diagnozy procesów rozwojowych

¹⁶ Rocznik Statystyczny Województw 2022 Głównego Urzędu Statystycznego; por. Śleszyński P., 2018, Demograficzne wyzwania rozwoju regionalnego Polski. [W:] Markowski T. (red.), Studia KPZK, tom 183: Teoretyczne i aplikacyjne wyzwania współczesnej geografii społeczno-ekonomicznej, s. 225-247

Mapa 4 Poziom rozwoju społecznego gmin wiejskich województwa wielkopolskiego w okresach: 2021-2015 (mapa górna) oraz 2014-2007 (mapa dolna)

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie autorskiego obliczalnego modelu równowagi ogólnej (CGE) z komponentem dynamicznym diagnozy procesów rozwojowych

W Gminie Chrzypsko Wielkie na tle innych gmin wiejskich województwa wielkopolskiego sprawnie działa:

- Pomoc społeczna (liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności: 6.-18. miejsce na 111 gmin wiejskich).** Za opiekę społeczną i pomoc socjalną w Gminie odpowiedzialne są dwa podmioty: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej i Środowiskowy Dom Samopomocy. Warto wspomnieć również, że w Charcicach znajduje się SP ZOZ Zakład Leczenia Uzależnień, pełniący funkcje z pogranicza sektora ochrony zdrowia i opieki zdrowotnej oraz pomocy społecznej. Istotnym kontekstem są jednak niewystarczające zasoby lokalowe oraz skomplikowana sytuacja prawno-finansowa ŚDS, którą sygnalizują badania w wywiadach jakościowych. ŚDS jest *de iure* zadaniem zleconym Gminie przez Urząd Wojewódzki, dotowanym z budżetu państwa, a przepisy utrudniają rozszerzenie skali wsparcia (finansowego, materialnego) przez samą Gminę na podstawie jej decyzji. Sprawia to, że ŚDS ma dość ograniczone możliwości działania, w zakresie np. wyboru aktywności, które zorganizuje swoim podopiecznym. W tym miejscu należy podkreślić, że beneficjenci pomocy ŚDS są osobami o szczególnych potrzebach poznawczych i niskim poziomie samodzielności/zaradności życiowej. ŚDS i OPS mieszczą się w tym samym budynku, przy czym OPS dysponuje przestrzenią ok. 50 m². To utrudnia funkcjonowanie tych instytucji, z uwagi na przyjmowanie osób w trudnej sytuacji życiowej. Brakuje pomieszczenia, w którym psycholog mógłby prowadzić konsultacje -

uczestnicy badań zwracają uwagę, że w momencie wizyt specjalistów, pracownicy muszą udostępnić im jedno ze swoich pomieszczeń. Jest to ważne, żeby osoba objęta pomocą doświadczyła jej w bezpiecznej i swobodnej przestrzeni z uwagi na podejmowane tematy, niejednokrotnie związane ze zjawiskami patologicznymi. Potrzeba większej przestrzeni wybrzmiała z obu instytucji, które żyją ze sobą dobrze, jednak czują, że funkcjonowanie osobno mogłoby przynieść korzyści. **Mając na uwadze kontekst zdiagnozowany w badaniach jakościowych, świadczoną pomoc społeczną tym bardziej należy ocenić jako silną stronę Gminy Chrzypsko.** Na dalszych etapach diagnozy kluczowe będzie zweryfikowanie, w jakim stopniu i z jakim priorytetem zaplanować działania skierowane do ww. instytucji, aby wspomóc ich funkcjonowanie jeszcze bardziej. Poza samym faktem zapotrzebowania na większą przestrzeń, badani wskazują, że potencjalna nowa siedziba OPS/ŚDS powinna zawierać świetlicę, mieszkanie wspomagane lub socjalne (interwencyjne).

„Tych pomysłów mamy wiele, ale to się sprowadza do pieniędzy. Jeśli mamy dbać o poprawne relacje społeczne, to musimy ich włączać w społeczeństwo (...) Nie zawsze możemy kupić materiały plastyczne, więc kombinujemy. Dzwonimy do firm po jakieś odpady drewna, które my możemy wykorzystać. (...) To uczy gospodarności i jest fajnym elementem, ale ogranicza w szerszym zakresie.” [wywiad_9]

- **Dostęp do obiektów kulturalnych** tj. biblioteka, ośrodek kultury, kino, świetlice wiejskie (Gmina zajmuje 12.-18. miejsce na 111 gmin wiejskich pod względem liczby takich obiektów przypadających na 10 tys. ludności). W Chrzypsku funkcjonuje **Gminny Ośrodek Kultury** posiadający 11 sekcji aktywności (m.in. taneczne, kulinarne, muzyczne, rekreacyjne), Bibliotekę Publiczną, Kino za Rogiem. W Gminie znajduje się 11 świetlic wiejskich wspartych m.in. ze środków unijnych za pośrednictwem Lokalnej Grupy Działania Puszcza Notecka: w Białczu, Charcicach, Chrzypsku Małym, Gnuszynie, Łęczcach, Łęczczkach, Mylinie, Orlu Wielkim, Ryżynie, Białokoszu oraz sołectwie Śródka-Strzyżmin. Na cele społeczne świetlice użytkowane są nieodpłatnie, ale mogą być również wynajmowane komercyjnie¹⁷. Zatem tylko dwa sołectwa nie posiadają własnej świetlicy.

W okresie 2015-2021 poprawie w Gminie uległ dostęp do następujących usług społecznych:

- **Pozycja Chrzypska pod względem liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym** w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat wzrosła z 84. miejsca w 2014 r. do 33. miejsca w 2021 r. na tle 111 gmin wiejskich w regionie. Wg stanu na 31.12.2021 r. 83% dzieci w wieku 3-5 lat było objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie Gminy. Pozostałe dzieci były zatem objęte taką opieką poza Gminą – głównie w Sierakowie, Wronkach, Pniewach i Międzychodzie, co ma związek z godzeniem życia zawodowego i prywatnego po stronie rodziców. Dla porównania wg stanu na 31.12.2014 r. co trzecie dziecko nie uczęszczało do przedszkola w Gminie Chrzypsko Wielkie, tylko w innej (lub w ogóle). Przeciętnie dla Wielkopolski obie wartości kształtowały się na poziomie 77% w 2021 r. oraz 73% w 2014 r. co oznacza, że wg najnowszych danych Gmina ma relatywnie dobrze zaspokojone potrzeby opieki przedszkolnej, przyjmując też dzieci spoza swojego terenu.
- Jeszcze w 2014 r. w Chrzypsku istniał problem z dostępem do podstawowej opieki zdrowotnej. Obecnie ta opieka zapewniona jest poprzez Wielkopolską Przychodnię Sportowo-Lekarską, co do której podczas badań mieszkańcy zgłosili zastrzeżenia – niska dostępność i nadmierne stosowanie „zdalnych” konsultacji lekarskich (cytat z warsztatów strategicznych: *„Jeżeli chcesz się leczyć w Chrzypsku to tylko prywatnie”*). Warto zaznaczyć, że Gmina nie jest stroną kontraktu z NFZ i podmiotem świadczącym opiekę zdrowotną, a w wielu innych gminach w przeciwieństwie do Chrzypska budynek przychodni nie jest zapewniany przez urząd. W ostatnich latach powstała m.in. prywatna przychodnia lekarza rodzinnego „Medicine” i dwie apteki „Adonis” oraz „Stara Farmacja”. Firma ta rozbudowała też swoją ofertę o lekarzy specjalistów. **Dzięki temu wg stanu na 31.12.2021 Chrzypsko zajęło 39. miejsce wśród gmin wiejskich Wielkopolski pod względem dostępu do opieki zdrowotnej.**

Dość przeciętnie na tle województwa kształtują się następujące wskaźniki jakości kapitału społecznego¹⁸:

- Pod względem frekwencji wyborczej Chrzypsko Wielkie oscyluje wokół 44.-54. pozycji na skali 111 gmin wiejskich, czyli tuż powyżej mediany. Poczucie wpływu wśród mieszkańców nie stanowi zatem problemu.
- Przeliczając na 1 mieszkańca wartość środków pozyskanych z UE przez wszystkich beneficjentów z obszaru gminy (w tym przez Urząd i jego jednostki, ale również firmy, organizacje pozarządowe, osoby fizyczne) – w perspektywie finansowej UE na lata 2007-2013 Chrzypsko zajęło 65. miejsce, zaś w minionej perspektywie unijnej na lata 2014-2020 była to wartość środkowa tj. 56 miejsce. Oznacza to, że w połowie gmin wiejskich pozyskuje się stosunkowo więcej, a w połowie – mniej środków na 1 mieszkańca z UE. Rozpatrując dokładne wartości, w latach 2007-2014 było to 2 870 zł na 1 mieszkańca, zaś w latach 2015-2021 – 3 013 zł na 1 mieszkańca. Są to liczby odpowiednio o 3 200 zł i 800 zł niższe od średniej dla tych okresów. Skoro średnia dla lat 2015-2021 znacząco spadła, a wartość dla Chrzypska nieco wzrosła, wnioskiem jest pozytywna zmiana w zakresie pozyskiwania Funduszy UE przez wszystkie podmioty z obszaru Gminy (nie tylko Urząd i jego jednostki podległe). Porównywalna gmina Mieleszyn pozyskuje mniej z UE w przeliczeniu na mieszkańca.

¹⁷ Zarządzenie nr 33/2021 Wójta Gminy Chrzypsko Wielkie z dnia 30 czerwca 2021 r.

¹⁸ *Kapitał społeczny wypełnia przestrzeń społeczną pomiędzy ludźmi, a swoje źródło ma w interakcjach, dzięki którym powiązania i sieci są oparte na zdrowych fundamentach współdziałania. (...) Jedną z przyczyn strukturalnych problemów obszarów wiejskich (...) jest zbyt niski stopień aktywności mieszkańców wsi w zakresie samoorganizacji i podejmowania oddolnych inicjatyw na rzecz rozwiązywania problemów społeczności wiejskich.* Por. Raczkowska M., 2009, Kapitał społeczny na obszarach wiejskich w Polsce. [W:] Kiryrow J. (red), *Ekonomia i organizacja gospodarki żywnościowej*, Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie nr 79, s. 39-47

Analizując jakość kapitału społecznego, istotną informacją jest liczba organizacji pozarządowych. Wg danych Urzędu Gminy, na jej obszarze w 2023 r. zarejestrowanych jest 29 organizacji posiadających osobowość prawną (wpis do Rejestru Stowarzyszeń Krajowego Rejestru Sądowego). Poza 9 OSP, pięć takich organizacji działa w obszarze sportu, a pięć jest związkami zawodowymi i kółkami rolniczymi. Inne działają w zakresie pomocy dzieciom, seniorom, osobom niepełnosprawnym, czy też osobom uzależnionym. W Gminie funkcjonują również są KGW i stowarzyszenia aktywności lokalnej. W rejestrze stowarzyszeń zwykłych Powiatu Międzychodzkiego w styczniu 2023 r.¹⁹ dla Gminy Chrzypsko widniała tylko jedna taka organizacja. Liczbę ok. 30 NGO działających na obszarze Gminy kontekstowo potwierdza również ogólnopolska baza²⁰. Dla porównania w sąsiedniej gm. Kwilcz w samym tylko rejestrze powiatowym wpisane były 33 stowarzyszenia i podobną liczbę zawiera gminna „Mapa Aktywności”²¹, natomiast analogiczne rejestry dla porównywalnych gmin wskazują na istnienie 12 organizacji pozarządowych w gm. Mieleszyn oraz 24 w gm. Tarnówka. Udział OSP jest podobny we wszystkich gminach. Na 1000 mieszkańców w Gminie Chrzypsko Wielkie przypada zatem 9 NGO, w Kwilczu – 5 NGO, w Mieleszynie – 3 NGO, a w Tarnówce – 8 NGO. **Tym samym pomimo stosunkowo niskiej liczby organizacji pozarządowych nie można powiedzieć, żeby aktywność społeczna w Gminie napotykała na bariery organizacyjne.**

Z drugiej strony, w wywiadach jakościowych badani podkreślali fakt osłabienia relacji międzyludzkich oraz integracji społecznej, wynikający m.in. z zaprzestania organizacji wydarzeń o charakterze publicznym (epidemia, zaangażowanie w pomoc uchodźcom) i braku możliwości spotkań. Kilku respondentów wspomniało o braku zgody między mieszkańcami, kłótniach i braku porozumienia – specyfika Gminy to dość często dostrzegane różnice mentalne między miejscowościami post-PGR, a pozostałymi. Szczególnie negatywnie sytuację tę oceniają lokalni liderzy, którzy dostrzegają również spadek jakości kapitału społecznego wynikający ze zmian w stylu życia i trudnej integracji międzypokoleniowej. Potwierdziła to też niska chęć mieszkańców do udziału w warsztatach strategicznych oraz w konsultacjach społecznych.

„Jest coraz gorzej. Nie ma ludzi odpowiedzialnych, wszystko chcą, ale żeby ktoś zrobił za nich. (...) Młode osoby się nie angażują, nie ma komu przekazać tego. (...) Nawet, że coś jest za darmo ich nie przyciąga. Mentalność ludzi jest ciężka, pracują do późna, jak przyjadą nie chce się im działać.” [wywiad_14]

Przedstawiciele organizacji pozarządowych również wskazali na potrzebę zwiększenia skali wydarzeń dla mieszkańców w zakresie organizacji czasu wolnego, co wpłynęłoby na poprawę jakości kapitału społecznego. Wśród potencjalnych aktywności wymieniano m.in. zawody sportowe, wydarzenia kulturalne, imprezy lokalne, wydarzenia pomiędzy miejscowościami w obrębie gminy lub pomiędzy gminami, na których można między sobą rywalizować i wygrać nagrodę. Chodzi tu o działania motywujące i zachęcające mieszkańców do wyjścia poza własną wioskę. Jako przykład podano konkurs gotowania potraw.

„Zachęty do wyjścia poza naszą wioskę, więcej zachęty na niższych szczeblach. Ostatnio były jakieś konkursy organizowane przez Internet na zasadzie kto pierwszy, ten lepszy. To już nie dla nas. Chodzi o to, żeby z zewnątrz nas zachęcić do różnych spotkań czy kiermaszy z elementem rywalizacji – chodzi o organizowanie wydarzeń między miejscowościami. Nawet bez nagród” [wywiad_7]

Dwa główne problemy wynikające z analizy makroekonomicznej, które są specyficzne dla Gminy:

- Dość niska przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania, kształtująca się ok. 79.-87. miejsca na 111 gmin, jednak z tendencją wzrostową. Ten wskaźnik można skonfrontować z wykorzystanym w sektorze przestrzenno-środowiskowym wskaźnikiem liczba mieszkań oddanych do użytkowania przypadających na 10 tys. mieszkańców (patrz Sytuacja przestrzenna: rolnictwo, ochrona środowiska, zagospodarowanie). W ramach tego wskaźnika Chrzypsko znajduje się poniżej średniej dla gmin wiejskich w Wielkopolsce, jednak na 37. miejscu w roku 2014 i 44. miejscu w roku 2021 co oznacza, że na terenie Chrzypska budowa nowych domów i mieszkań postępuje szybciej niż w ponad połowie gmin wiejskich w regionie. Mimo to, dostrzega się niewystarczający dostęp do mieszkań na tle Wielkopolski. Wg Banku Danych Lokalnych GUS na koniec 2021 r. w Gminie były 1 042 mieszkania, z których co ósme niezamieszkane – jednak należy mieć na uwadze fakt, że w budynkach i mieszkaniach niezamieszkałych uwzględnia się również te znajdujące się w trakcie budowy. Jak pokazują wyniki badań przeprowadzonych w ramach Strategii LGD Puszcza Notecka²², biorąc pod uwagę wszystkie 226 gmin Wielkopolski podaż i metraż mieszkań w Chrzypsku nie są aż tak słabe, jednak już na tle samych gmin wiejskich – ten sam aspekt nie wypada tak korzystnie.

¹⁹ Wykaz organizacji pozarządowych w Powiecie Międzychodzkiem [dostęp: 18.01.2023]

²⁰ Spis organizacji - Chrzypsko Wielkie - ngo.pl [dostęp: 18.01.2023]

²¹ Mapa aktywności - WYKAZ ORGANIZACJI - Gmina Kwilcz [dostęp: 18.01.2023]

²² Strategia RLKS wdrażana przez Lokalną Grupę Działania Puszcza Notecka na lata 2023-2029, s. 24

- Na jedną klasę w szkole podstawowej w Chrzypsku Wielkim przypada dość dużo uczniów, co może świadczyć o dwóch kwestiach: niewystarczającej infrastrukturze (np. liczba sal lekcyjnych) lub niewystarczającym dostępie do kadry nauczycielskiej. Chrzypsko w okresie 2007-2021 znajdowało się wśród 15% najstarszych gmin wiejskich w Wielkopolsce pod względem liczby uczniów przypadających na jedną klasę – jest to 20 osób, przy średniej spadającej z 17 do 16 osób w analizowanym czasie. Na moment tworzenia Strategii szczególnie problematyczne są klasy IV-V (roczniki 2011-2013), których liczebność wynosi aż 28-36 osób. Opisana sytuacja może być jedną z przyczyn niskiego poziomu zdawalności egzaminów ósmoklasisty (patrz poniżej). Wraz ze wzrostem liczebności klasy, bez względu na kompetencje nauczycieli w mniejszym stopniu koncentruje się na nauczaniu jednostki. Przełożenie tego w prosty sposób na wyniki egzaminacyjne nie jest jednak w każdym przypadku możliwe. Po pierwsze, wyniki egzaminów są raczej miarą tego z jakim skutkiem kadra nauczycielska jest w stanie przygotować uczniów z określonego materiału ocenianego wg nieznanego klucza, co nie odzwierciedla jakości kształcenia w niektórych ważnych aspektach – np. umiejętność krytycznego myślenia, logicznego wnioskowania, czy też kompetencji społecznych takich jak zdolność do współpracy w grupie. Po drugie, od wielu lat trwa międzynarodowa debata na temat liczebności klas w kontekście jakości edukacji. Wyniki badań nie są jednoznaczne w tym zakresie. Głównie wnioski z nich płynące pozwalają stwierdzić, że w kontekście zwłaszcza dzieci z rodzin dysfunkcyjnych, wolniej rozwijających się oraz niepełnosprawnych bardziej efektywne nauczanie ma miejsce wtedy, gdy znajdują się w mniej licznej klasie oraz są kształcone przez bardziej kompetentnych nauczycieli. Dostrzegalne różnice w wynikach egzaminów mogą być jednak osiągnięte dopiero przy dużym zmniejszeniu liczebności z np. 35 do 20 osób, a nie np. z 25 do 18 osób. Wyniki badań kontrfaktycznych wskazują, że między klasami 23+ a mniejszymi, różnice nie są już znaczące²³.

Tabela 6 Średnie wyniki egzaminów ósmoklasisty w latach 2022, 2021, 2019 w analizowanych gminach wiejskich

przedmiot	j. polski	j. angielski	matematyka
Chrzypsko Wielkie	47,21	43,35	43,62
Kwilcz	50,10	52,45	41,90
Chodzież	61,03	66,86	47,79
Czarnków	60,84	54,69	46,63
Drawsko	64,65	57,04	48,74
Mieleszyn	59,98	58,88	40,59
Chodów	62,06	55,15	55,74
Miedzichowo	53,76	50,74	44,16
Orchowo	52,75	54,76	44,06
Powidz	65,28	58,39	44,51
Lipka	64,40	58,38	47,06
Tarnówka	51,43	49,88	39,92
Zakrzewo	61,80	59,50	50,17
Złotów	57,05	51,79	43,82
średnia	58,02	55,13	45,62
mediana	60,41	54,96	44,34
pozycja Chrzypsko	14	14	11
pozycja Mieleszyn	8	3	13
pozycja Tarnówka	12	13	14

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie danych Informatycznego Centrum Edukacji i Nauki

Wniosek dotyczący edukacji został potwierdzony w badaniu jakościowym i na warsztatach. Część respondentów również uzasadnia problem niskich wyników zbyt dużą liczebnością klas. Inni wskazują, że problemem nie jest liczebność czy kadra nauczycielska, a mentalność rodziców, którym nie zawsze zależy na wykształceniu dzieci, ponieważ np. widzą ich przyszłość w rolnictwie, albo sami są na tyle zapracowani, by odpowiednio wesprzeć swoje pociechy w nauce. Szkoła jest świadoma zdiagnozowanych problemów, wskazując we własnej analizie SWOT jako słabe strony: wysoką liczebność klas, niskie wyniki egzaminacyjne i małą liczbę laureatów konkursów przedmiotowych. Opracowała misję i wizję placówki ukierunkowaną na wielokulturowość i języki obce. Przedstawiciele szkoły przewidują, że lepsze wyniki edukacyjne będą widoczne na przestrzeni najbliższych lat.

23 Mishel L., Rothstein R. (red.), 2002. *The class size debate*, Economic Policy Institute, Waszyngton, Stany Zjednoczone; Glass, G. V., Smith, M. L., 1978. *Meta-analysis of research on the relationship of class-size and achievement. The class size and instruction project*, Far West Laboratory for Educational Research and Development, San Francisco, Stany Zjednoczone; Koniewski M., 2012. Szacowanie wpływu liczebności klasy na osiągnięcia edukacyjne uczniów z wykorzystaniem eksperymentu ex post facto. [W:] Edukacja 1/2012(117), s. 23-43; Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.

Podczas wywiadów padło kilka propozycji rozwiązania problemu edukacyjnego w Gminie:

- 1) trwający w trakcie opracowywania Strategii proces przygotowywania i budowy nowego przedszkola;
- 2) stworzenie mniej licznych klas – głosy były tutaj podzielone. Wskazano, że w przeszłości w szkole były mniej liczne klasy i nie przyniosło to lepszych efektów. Mimo wszystko wydaje się to być dobrym kierunkiem, ponieważ im mniej dzieci w klasie, tym większa uwaga nauczyciela skierowana do każdego z nich, a to rozwój jednostki powinien być celem nadrzędnym w edukacji
- 3) wzmocnienie kadry nauczycielskiej – świeże spojrzenie mogłoby być pomocne w rozwoju szkoły i podejścia do nauczania. Szczególnie w kontekście wymyślenia kreatywnych sposobów zaangażowania uczniów w lekcje
- 4) zatrudnienie zewnętrznych specjalistów w zakresie pracy z młodzieżą sprawiającą trudności wychowawcze lub w dostosowaniu społecznym, której przybywa z uwagi na niekontrolowany w kulturze masowej wpływ mediów społecznościowych. Część badanych sądzi, że nauczyciele nie mają autorytetu wśród uczniów i nie zawsze są w stanie poradzić sobie w trudnych sytuacjach, co potwierdzają wieloletnie doświadczenia samych autorów Strategii – dzieci poszukują wzorców, jednak autorytet nauczyciela spada również poprzez sugestie wyniesione z domu rodzinnego, a często np. trener sportowy cechuje się większą estymą aniżeli nauczyciel. Badani sugerują zatrudnienie m.in. psychologa, który będzie potrafił zareagować w odpowiedni sposób i pomóc uczniom, doświadczającym trudnych sytuacji
- 5) dalsze zwiększanie już nieźle oferty GOK skierowanej do dzieci (m.in. interaktywne i dostosowane do ich zainteresowań wydarzenia organizowane w ferie warto być może rozszerzyć również na okres zajęć szkolnych, a po zgromadzeniu stosunkowo stałej grupy chętnych, wpłatać w nowoczesne zajęcia, również nieco bardziej tradycyjne formy budujące ich kompetencje miękkie – np. gry planszowe, prace manualne, ginące zawody)
- 6) organizację większej liczby wyjazdów edukacyjnych oraz system wsparcia finansowego takich wyjazdów dla dzieci z rodzin o niższym statusie finansowym
- 7) remont biblioteki wraz z zapewnieniem atrakcyjnego miejsca do spędzania czasu wolnego dla młodzieży szkolnej, w której miałyby ona swój „bezpieczny azyl”
- 8) *Więcej zajęć pozalekcyjnych w szkole czy świetlicy. Może warto rozszerzyć to o pomoc dzieciom na wsi w nauce, żeby nauczyciel czy korepetytor funkcjonował w sołectwach. Od tego roku zaczęła działać świetlica dla dzieci z mniejszych wsi, mają raz w tygodniu dwie godziny zajęć. [wywiad_8]*

Struktura ludności wg płci i wieku potwierdza starzejący się model społeczeństwa Gminy (patrz Wykres 1). Poszczególne grupy wiekowe „przedprodukcyjne” a więc do 17 lat, są zdecydowanie mniej liczne niż grupy wiekowe 30-49 lat i 55-69 lat u kobiet, jak również 30-44 lat i 60-64 lat u mężczyzn – czyli w dużej mierze ludność w wieku produkcyjnym. **Dopiero osób starszych niż 75 lat jest w Gminie mniej niż dzieci do 4. roku życia. Ponadto Wykres 1 pokazuje niedostosowanie do potrzeb zastępowalności pokoleń struktury wg płci – znacząca przewaga kobiet zaznacza się dopiero od 65. roku życia, a w wieku rozrodczym (20-44 lata) w Gminie mieszka zdecydowanie więcej mężczyzn niż kobiet.** Wnioski z badania jakościowego na etapie diagnozy potwierdzają, że sami mieszkańcy odczuwają starzenie się własnej społeczności. Jeden z respondentów pokusił się o dowcip, że pod nazwą Chrzypsko Wielkie powinien znajdować się dopisek „Osada Spokojnej Starości”. Jakkolwiek zabawne są tego rodzaju stwierdzenia, sytuacja stawia przed Gminą dwa wyzwania w perspektywie 2030 roku:

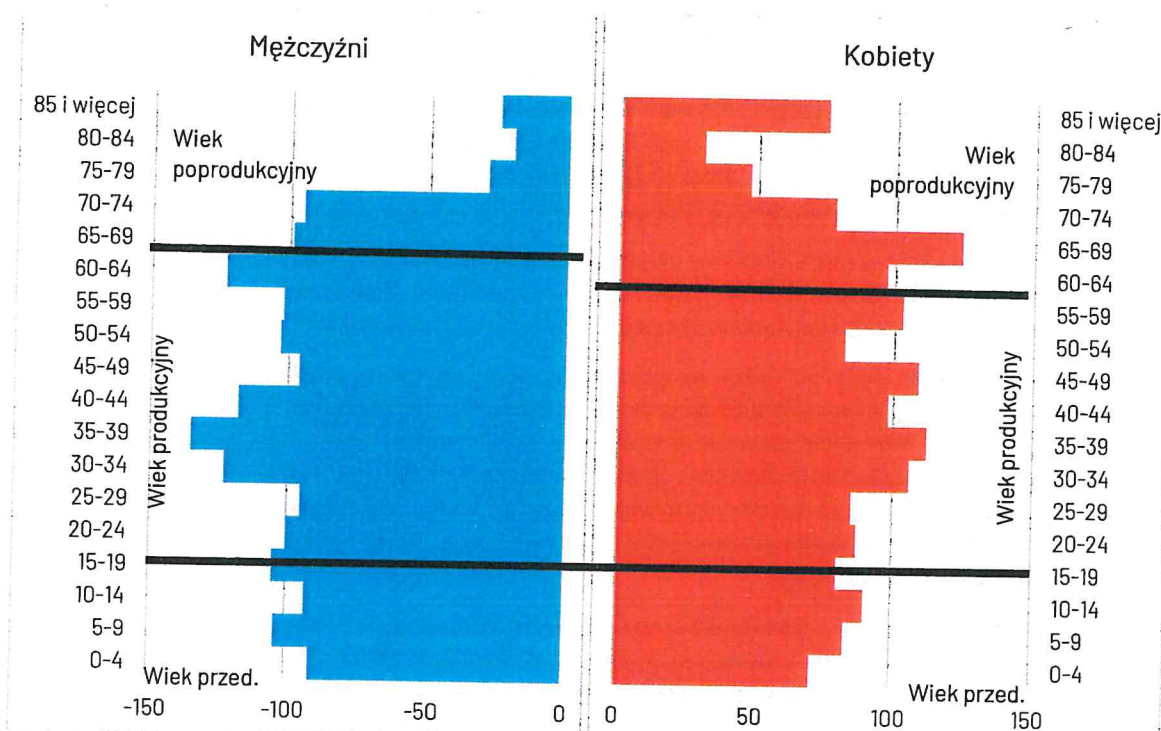
- odmłodzenie struktury wiekowej ludności oraz dostosowanie działań podejmowanych przez Gminę do nowych i potencjalnie nowych mieszkańców. Pomysły, które pojawiały się na etapie diagnozy obejmują między innymi:
 - 1) monitorowanie i cykliczną analizę tego, jakie osoby przeprowadzają się na teren Gminy (dokonują meldunku) – w aspekcie ich wieku, stanu cywilnego, sytuacji rodzinnej i mieszkaniowej, sytuacji na rynku pracy (miejsce zatrudnienia), wykształcenia. Być może dobrym pomysłem jest stworzenie dwujęzycznej (polski, ukraiński) ankiety dla „nowych” osadników w darmowych formularzach Google, która byłaby obowiązkowa do wypełnienia podczas meldunku czasowego/stałego lub uzyskiwania pozwolenia na pracę przez osoby z zagranicy. Przy okazji w ankiecie jest możliwe skierowanie pytań do nowych mieszkańców o to, jakie mają potrzeby kulturalne/społeczne i w zakresie oferty spędzania czasu wolnego względem Gminy, co wspomogłoby pracę GOK
 - 2) stworzenie niewielkiego pilotażowego programu wspierania leczenia niepłodności. Z jednej strony oczywistą kwestią są ograniczenia zasobów finansowych w budżecie Gminy, z drugiej jednak – czy podjęcie takiego działania na próbny okres np. dwóch lat nie byłoby słusznym krokiem dla zachęcenia potencjalnych młodych par do zamieszkania właśnie w Chrzypsku Wielkim?
- wzmocnienie działań podejmowanych na rzecz osób starszych. Pomysły, które pojawiały się na etapie diagnozy obejmują w szczególności:
 - 1) stworzenie domu dziennego pobytu seniora przy wsparciu Funduszy UE z programu regionalnego – wraz z opieką rehabilitacyjną i fizjoterapeutyczną, przy czym istotną kwestią będzie zapewnienie transportu seniorom z pobliskich miejscowości. Zatem, aby z domu pomocy mogli korzystać wszyscy mieszkańcy gminy (a nie tylko mieszkańcy samego Chrzypska Wielkiego) trzeba zadbać o zapewnienie dojazdu. W przypadku tego pomysłu ponownie istotne będzie zmonitorowanie potrzeb i lokalizacji seniorów, wykazujących chęć skorzystania z takiej opieki. Niezbędnymi danymi może dysponować chrzypski OPS oraz Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

Chrzypsko 2030: Strategia Rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2023-2030

„W związku z budową nowego przedszkola odstąpiliśmy od budowy domu seniora. Teraz planujemy z obecnego przedszkola robić adaptację do domu seniora, bo seniorów mamy więcej i oni mają swoje prawa i potrzeby.” [wywiad_3]

„Budynek przedszkola jest specyficzny, kiedyś był szkołą, na kondygnacji 1 piętra są sale, a schody, które do nich prowadzą są strome i niebezpieczne. To nie spełnia norm – seniorom będzie trudno korzystać. To jest bariera architektoniczna do zniwelowania przed ponownym wykorzystaniem.” [wywiad_9]

- 2) udostępnienie lokalu na spotkania członków Związku Emerytów – obecny lokal jest niewielką salką, w której nie mieszczą się wszyscy aktywnie działający członkowie stowarzyszenia
- 3) promowanie dalszego rozwoju oferty usług zdrowotnych i pokrewnych – w szczególności dostępu do lekarzy specjalistów, rehabilitantów, osób specjalizujących się w chorobach wieku podeszłego i opiece geriatrycznej
- 4) być może stworzenie cukierni/kawiarni w GOK, ponieważ z jednej strony brakuje takiego miejsca w Chrzypsku, a z drugiej – jego zlokalizowanie w/obok GOK jeszcze bardziej zachęciłoby seniorów do korzystania z oferty Ośrodka

Wykres 1 Struktura ludności Gminy Chrzypsko Wielkie wg płci i wieku, wg stanu na 31.12.2021

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Opracowana przez GUS w 2017 r. prognoza²⁴ już wg danych na koniec 2021 r. okazuje się mocno nieaktualna, na niekorzyść społeczeństwa Gminy. W stosunku do tej prognozy, w Gminie zamieszkiwało wówczas o 165 osób mniej niż przewidywano (-4,9%), na co główny wpływ ma różnica o 73 mniej dzieci do 17 lat (-10,3% oraz o 124 osoby mniej w wieku 18-45 lat (-9,8%), w stosunku do prognozy. Jednocześnie w Gminie mieszkało aż o 40 więcej osób w wieku emerytalnym, z czego 3/4 to mężczyźni (+12,6%). **Szacując dane prognozowane na 2030 r. metodą ekstrapolacji na podstawie ww. różnic, należy przyjąć, że jeśli sytuacja demograficzna w Gminie nie ulegnie poprawie, w 2030 r. społeczeństwo będzie cechować się bardziej niekorzystną strukturą niż obecnie (patrz Tabela 7).** O ile liczba ludności ogółem i udział dzieci do 17 lat nie ulegnie znaczącej zmianie, o tyle udział kluczowej grupy osób w wieku produkcyjnym tj. do 45 lat (tzw. wiek mobilny) spadnie o 10%, a udział osób powyżej 45 lat i w wieku emerytalnym wzrośnie aż o 13-14%. Choć jak pokazują wyniki badań w ramach Strategii LGD Puszcza Notecka²⁵ odnoszące się do wszystkich 226 gmin Wielkopolski, Chrzypsko Wielkie znacząco poprawiło swoją pozycję demograficzną w okresie 2015-2021, to należy mieć na uwadze, że tamte analizy dotyczyły również m.in. dużych miast. Specyfika analogii do wyłącznie gmin wiejskich jest w tym zakresie bardziej precyzyjna.

²⁴ Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne), Główny Urząd Statystyczny 2017

²⁵ Strategia RLKS wdrażana przez Lokalną Grupę Działania Puszcza Notecka na lata 2023-2029, s. 41

Tabela 7 Prognoza struktury wiekowej ludności Gminy Chrzypsko Wielkie na koniec 2030 r.

	Stan obecny tj. 31.12.2021	Prognoza GUS 31.12.2030	Prognoza po korekcie 31.12.2030	Różnica w stosunku do stanu obecnego
Ludność ogółem	3 213	3 436	3 268	+2%
W wieku do 17 lat	634	701	628	-1%
W wieku 18-45 lat	1 142	1 141	1 029	-10%
W wieku 45-59 lat (K) / 45-64 lata (M)	718	828	818	+14%
W wieku emerytalnym	719	766	811	+13%

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie danych GUS

Pomimo progresywnego rozwoju społecznego w okresie 2015-2022 na tle gmin wiejskich Wielkopolski, Chrzypsko Wielkie nadal pozostaje wśród 10% gmin o stosunkowo najbardziej niekorzystnej sytuacji społecznej.

Do pozytywnych aspektów sytuacji społecznej należy zaliczyć sprawnie funkcjonującą pomoc socjalną i opiekę społeczną, dostęp do obiektów kulturalnych, poprawę dostępu do opieki przedszkolnej i usług zdrowotnych. W przypadku opieki społecznej istotnymi czynnikami ograniczającymi dalszy wzrost jej jakości są zasoby lokalowe i aspekty finansowo-własnościowe związane ze Środowiskowym Domem Samopomocy.

Mimo to, sytuacja społeczna w Gminie w całym okresie 2007-2022 była względnie słabsza, niż ogólny poziom jej rozwoju na tle regionu. Sugeruje to, że jednymi z głównych problemów do rozwiązania w kolejnych latach są kwestie społeczne.

Problemy nie „dziś”, ale „jutro” może nastroić starzejące się społeczeństwo – zwłaszcza, że proces ten wydaje się postępować szybciej, niż prognozowano jeszcze w 2017 r. Jednymi z głównych przyczyn są tutaj: znacząca nadwyżka liczby mężczyzn nad liczbą kobiet w wieku 20-44 lata oraz ujemne saldo migracji. W treści Strategii zawarto wiele propozycji potencjalnych rozwiązań tego problemu, które zostaną zweryfikowane na dalszych etapach prac nad Strategią (analiza SWOT-TOWS, wyznaczenie celów i kierunków).

Patrząc zarówno na warunki, jak i wyniki edukacji podstawowej na tle porównywalnych gmin wiejskich z Wielkopolski, oba aspekty nie przyczyniają się do poprawy jakości kapitału ludzkiego i społecznego. Wyniki edukacyjne uczniów z Chrzypska są jednymi z najniższych w regionie, a liczebność klas przekracza średnią dla województwa. Problem edukacyjny jest dostrzegany przez uczestników badań i proponują oni w treści Strategii szereg rozwiązań, które również należy zweryfikować.

Mieszkańcy i lokalni liderzy dostrzegają problemy osłabiającej się jakości kapitału społecznego (zdolności do współpracy, współdziałania na rzecz dobra ogółu), co nie jest dostrzegalne na pierwszy rzut oka w analizie danych statystycznych. W tym kierunku również treść Strategii zawiera określone potrzeby, zgłoszone na etapie jej tworzenia przez respondentów.

Ponadto na obszarze Gminy konieczne jest dalsze stwarzanie warunków do rozwoju budownictwa mieszkaniowego, w szczególności dla młodych rodzin.

Sytuacja gospodarcza i rynek pracy

Sytuacja gospodarcza i rynku pracy w gminach wiejskich Wielkopolski również staje się coraz mocniej zróżnicowana porównując okres 2015-2021 do lat 2007-2014 (zobacz wartości skrajne na obu częściach Mapa 5), jednak nie w tak silnym stopniu jak w przypadku rozwoju społecznego. Gmina Chrzypsko Wielkie jest przeciętnie rozwinięta gospodarczo, przy czym w ostatnich latach ta sytuacja uległa pogorszeniu na tle 111 gmin wiejskich w regionie. Ocena gospodarki Gminy spadła z 45. na 61. pozycję co oznacza, że za okres

2007-2014 ponad połowa gmin wiejskich w województwie wielkopolskim charakteryzowała się stosunkowo słabszą gospodarką od Chrzypska, zaś w latach 2015-2021 ponad połowa takich gmin ma już względnie silniejszą sytuację gospodarczą i rynku pracy w porównaniu do Chrzypska. Nadal jednak pozycja gospodarcza Gminy jest znacznie silniejsza niż ogólna sytuacja społeczno-gospodarcza na tle regionu (porównaj 2. do 3. kolumny oraz 4. do 5. kolumny w Tabeli 8). Biorąc pod uwagę 14 analizowanych gmin, sześć cechuje się poprawą sytuacji gospodarczej w odniesieniu do województwa z czego w czterech przypadkach gminy można dziś zaliczyć do wyższej klasy rozwojowej. Dotyczy to m.in. gm. Mieleszyn stanowiącej jedną z dwóch głównych jednostek odniesienia dla Chrzypska. Z kolei cztery inne poza Chrzypskiem, w tym gm. Tarnówka, wykazują osłabienie gospodarcze na tle regionu i wiąże się to ze spadkiem do niższej klasy rozwojowej (patrz ostatnia kolumna w Tabeli 8). Fakt tego, że gospodarka i rynek pracy stanowią najsilniejszy obszar rozwojowy jest charakterystyczny dla zachodniej Wielkopolski – poza Gminą Chrzypsko Wielkie podobna sytuacja z nawet mocniejszym akcentem występuje w sąsiedniej gminie Kwilcz, a także w Miedzichowie.

Tabela 8 Dynamika rozwoju gospodarki i rynku pracy jednostek porównywalnych z gm. Chrzypsko Wielkie

Gmina	Pozycja gospodarcza na skali 111 gmin woj. wlkp. 2021-2015	Dla porównania: pozycja w zakresie ogólnego rozwoju 2021-2015	Pozycja gospodarcza na skali 111 gmin woj. wlkp. 2014-2007	Dla porównania: pozycja w zakresie ogólnego rozwoju 2014-2007	Tendencja gospodarcza 2021 vs 2014, porównaj z Mapą poniżej
Chrzypsko Wielkie	61	90	45	108	Regresywna, ale w III klasie rozwoju
Kwilcz	34	99	32	96	Stagnacja III klasa
Chodzież	29	31	72	52	Progresywna IV klasa → II klasa
Czarnków	69	53	49	51	Regresywna III klasa → IV klasa
Drawsko	105	78	75	58	Regresywna IV klasa → V klasa
Mieleszyn	59	86	77	99	Progresywna IV klasa → III klasa
Chodów	108	110	108	110	Stagnacja V klasa
Miedzichowo	11	56	28	77	Progresywna II klasa → I klasa
Orchowo	70	81	103	70	B. progresywna V klasa → IV klasa
Powidz	90	23	110	28	Progresywna V klasa → IV klasa
Lipka	104	94	100	93	Stagnacja V klasa
Tarnówka	100	102	92	102	Regresywna IV klasa → V klasa
Zakrzewo	67	41	80	40	Progresywna w IV klasie
Złotów	74	29	64	27	Regresywna III klasa → IV klasa

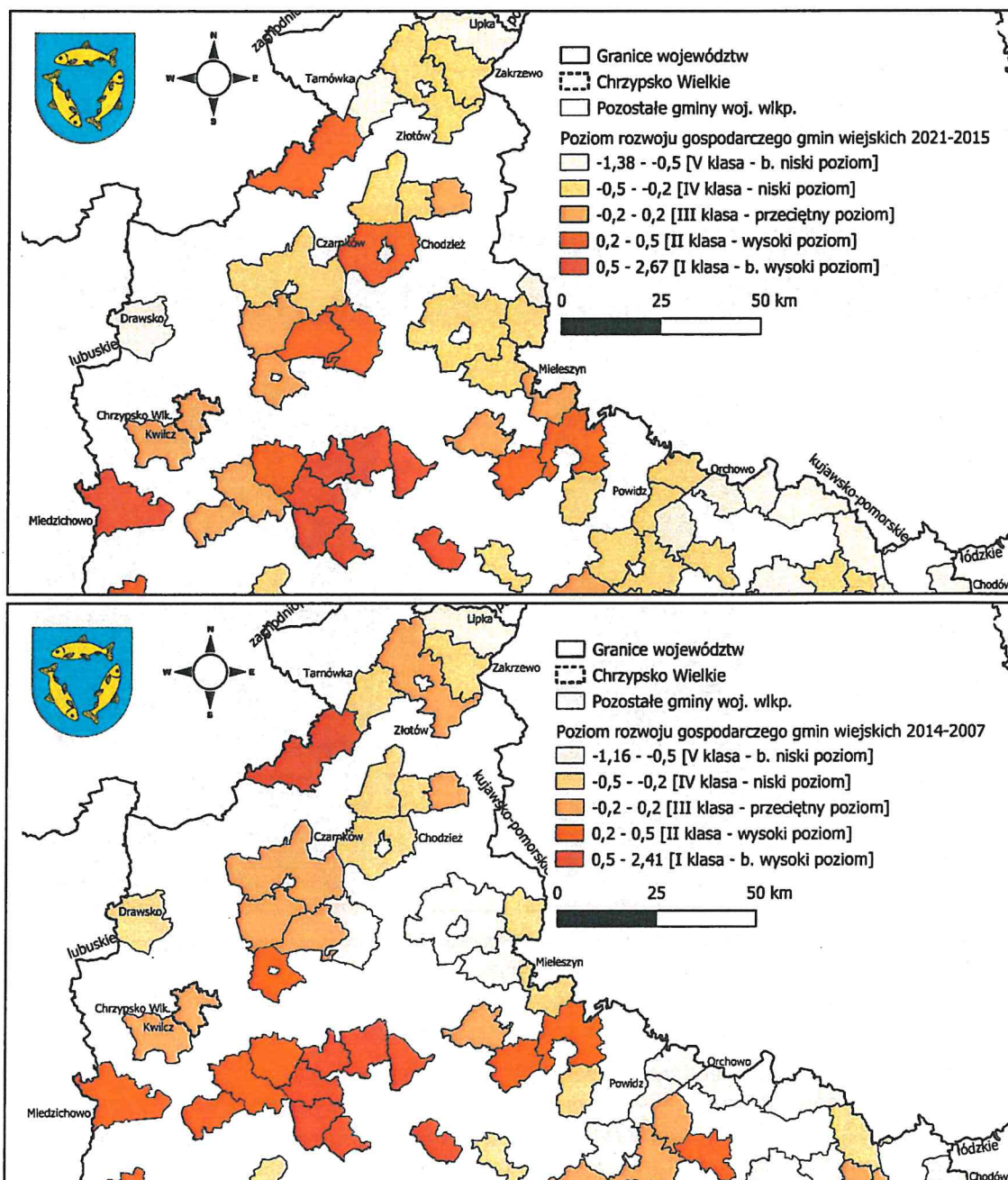
Barwą zieloną zaznaczono zjawiska korzystniejsze niż Gmina Chrzypsko W., barwą piaskową – słabsze, a bez oznaczenia pozostawiono sytuację podobną lub tożsamą.

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie autorskiego obliczalnego modelu równowagi ogólnej (CGE) z komponentem dynamicznym diagnozy procesów rozwojowych

Wg stanu na 31.12.2021 r. w Gminie funkcjonowały 292 firmy, spośród których 207 (tj. 70,9%) w formie działalności gospodarczej osób fizycznych, wpisanej do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, a 14 (tj. 4,8%) było własności sektora publicznego. Oznacza to, że co czwarta firma zarejestrowana na obszarze Gminy jest spółką prawa handlowego wpisaną do Rejestru Przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego. Sama liczba firm przeliczając m.in. na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym oscyluje nieco poniżej średniej dla 111 gmin województwa wielkopolskiego.

Podczas, gdy w okresie 2007-2014 stosunkowo bardzo mało firm wyrejestrowywało się (lub upadało) na obszarze Gminy Chrzypsko Wielkie, w latach 2015-2021 sytuacja pod tym względem była już stosunkowo gorsza na tle 111 gmin wiejskich Wielkopolski. Za lata 2007-2014 Gmina zajmuje 4. miejsce pod względem omawianego wskaźnika, ponieważ rokrocznie wyrejestrowywanych (lub upadłych) było zaledwie 2% - 7,6% firm z jej terenu, a dzięki tworzeniu wielu nowych firm – rokrocznie liczba zarejestrowanych podmiotów

gospodarczych była wyższa niż w poprzednim roku. W latach 2015-2018 liczba aktywnych firm w Gminie była względnie stała przy podobnej dynamice wyrejestrowywania/upadłości. Oznacza to, że przez te cztery lata na obszarze Gminy miał miejsce zastój gospodarczy. Nowe firmy powstawały jedynie w takiej liczbie, jak likwidowane były istniejące. W latach 2020-2021 liczba firm w Gminie znacząco wzrosła, a dynamika ich upadłości zmniejszyła się. Oznacza to, że firmy w Gminie są dość stabilne w kontekście globalnych szoków gospodarczych takich jak COVID-19, jednak nie należy pomijać tutaj wpływu transferów publicznych, czyli tzw. tarcz antycovidowych.

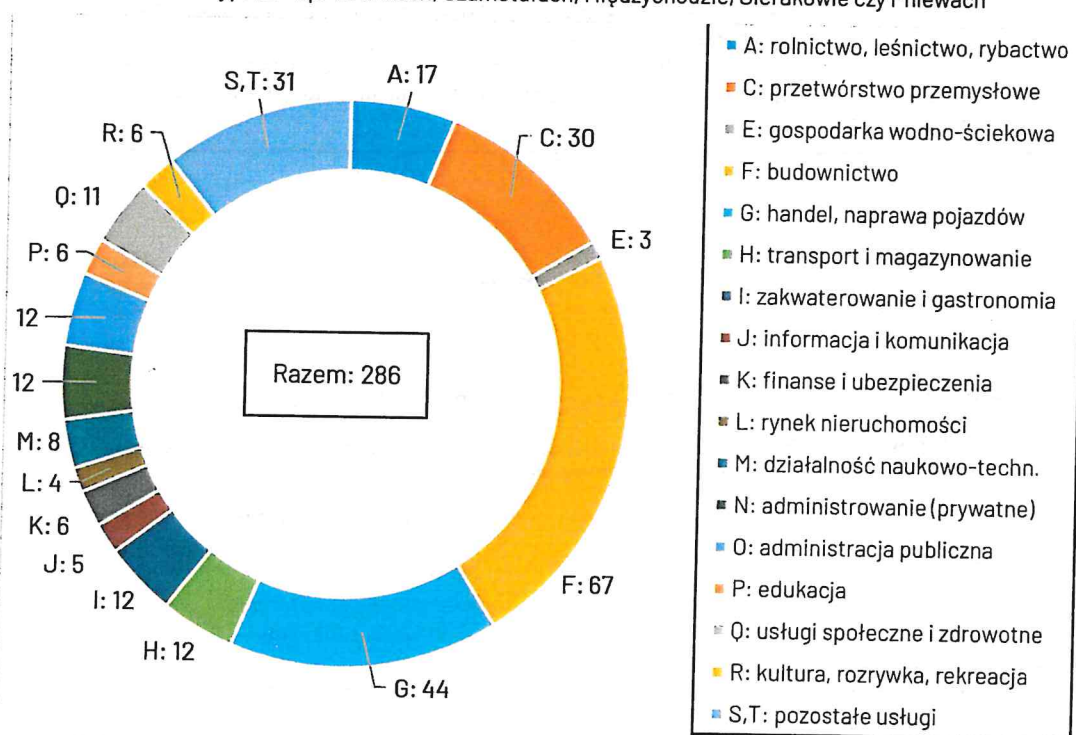
Mapa 5 Poziom rozwoju gospodarki i rynku pracy gmin wiejskich województwa wielkopolskiego w okresach: 2021-2015 (mapa górną) oraz 2014-2007 (mapa dolną)

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie autorskiego obliczalnego modelu równowagi ogólnej (CGE) z komponentem dynamicznym diagnozy procesów rozwojowych

Analogicznie do struktury wielkopolskiej i ogólnopolskiej gospodarki, również w Chrzypsku 94,2% firm to mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające co najwyżej 9 osób, zaś kolejnych 4,8% firm cechuje się zatrudnieniem na poziomie 10-49 etatów. Trzy firmy średnie, oferujące największy popyt na pracę w skali

Gminy, liczące między 50 a 249 etatów każda to: Benex Tomasz Banaszkiwicz, Hurtownia Ogrodnicza Bogdan Królik oraz Urząd Gminy (licząc z jednostkami podległymi). Analizując strukturalnie gospodarkę Gminy (patrz Wykres 2), udział sektora usług wynosi 59,9%, przemysłu – 34,3% natomiast 5,8% firm funkcjonuje w branży rolniczej. Najwięcej firm działa w branży budowlanej (67) i przetwórczej (30) w sektorze przemysłu, zaś w przypadku usług – w handlu i naprawie pojazdów (44) oraz tzw. usługach pozostałych (31), m.in. branża beauty, drobne usługi naprawcze „mistrzowskie”, organizacje pozarządowe posiadające osobowość prawną itd. Pomimo wysokiego udziału usług w strukturze gospodarki, dla usług rynkowych sensu stricto (patrz na Wykres 2 od informacji i komunikacji do prywatnego administrowania włącznie) jest on niższy niż u większości gmin wiejskich w województwie wielkopolskim. Diagnoza struktury gospodarki została potwierdzona w wywiadach jakościowych. Jak mówią ich uczestnicy, wyzwanie polega jednak nie tylko na pozyskaniu firm wysoko wyspecjalizowanych czy zwiększeniu dostępu do usług wyższego rzędu, ale na pozyskaniu jakichkolwiek firm na obszar gminy w ogóle. Wynika to z kilku aspektów:

- 1) ukształtowania terenu – firmom trudno uzyskać pozwolenia i spełnić normy w kontekście krajobrazu gminy i obszaru Natura 2000
- 2) położenia gminy na uboczu, w oddaleniu od głównych sieci dróg co przy jednoczesnym braku dostępu do kolei i bardzo słabym dostępie komunikacji autobusowej potwierdza diagnozę zagrożenia marginalizacją
- 3) wielkości gminy, w której nie ma zapotrzebowania na usługi wysoko wyspecjalizowane, a nawet jeśli się pojawia, to z uwagi na globalizację można korzystać z usług firmy mającej siedzibę w miastach położonych wokół Chrzypaska – np. Wronkach, Szamotułach, Międzychodzie, Sierakowie czy Pniewach

Wykres 2 Struktura gospodarki w Gminie Chrzypsko Wielkie wg sekcji PKD2007, na koniec 2021 r.
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

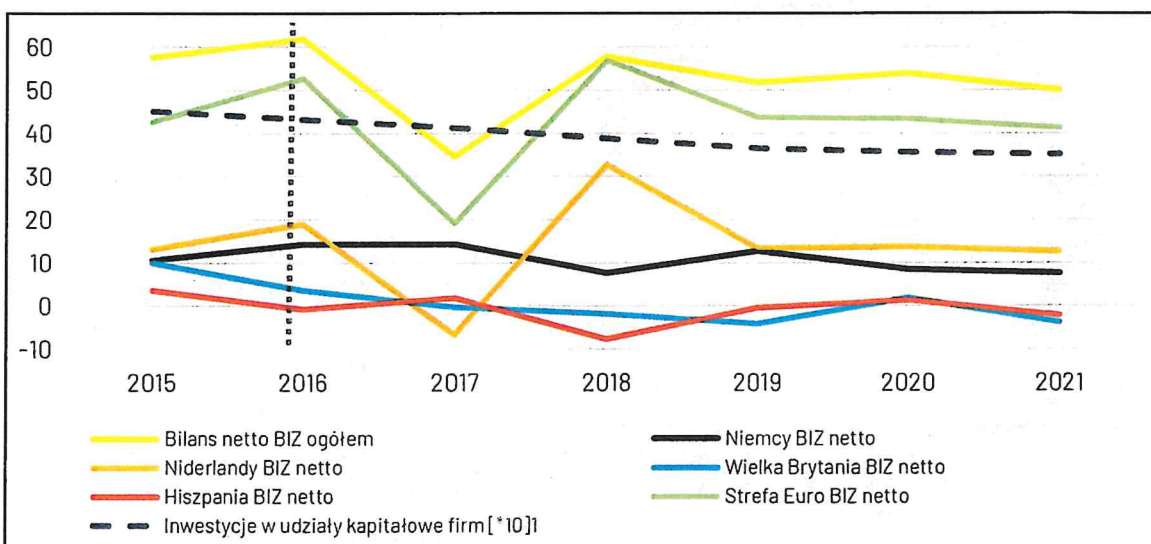
Pochylając się bardziej szczegółowo nad konkretnymi aspektami należy stwierdzić, że:

- W okresie 2015-2021 Gmina obroniła się przed odpływem kapitału zagranicznego z firm, co było tendencją ogólnopolską wynikającą ze zmian geopolitycznych²⁶ szczególnie po 2016 r. (patrz Wykres 3). Udział tego kapitału jest wprawdzie niższy od średniej tj. 7,14% spółek handlowych, a więc 5 firm w Gminie posiada kapitał zagraniczny. Jednak najbardziej istotne jest to, że tych 5 firm nadal działa i posiada udziały zagraniczne. Dla porównania w gm. Mieleszyn i Tarnówka udział firm z kapitałem zagranicznym w analogicznym okresie spadł o ponad połowę oraz o 1/3.

26 Gomółka K. i in., 2020, Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne. Świat-Europa-Kaukaz-Polska. Wydawnictwo SGGW, Warszawa; Szewc-Rogalska A., Leszczyńska M., 2011. Kapitał zagraniczny jako czynnik rozwoju i modernizacji gospodarki. [W:] Woźniak M.G. (red.), Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy z. 19/2011, Wydawnictwo Katedry Mikroekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.

Chrzypsko 2030: Strategia Rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2023-2030

- Pod względem poziomu i dynamiki zmian bezrobocia porównując dane za lata 2015-2021 z okresem 2007-2014 pozycja Gminy na tle regionu osłabiła się, jednak nadal utrzymuje się powyżej średniej dla 111 gmin wiejskich. W Gminie nie dostrzega się problemu bezrobocia. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym był najwyższy w 2007 r. i wynosił 6,8%, zaś w okresie 2010-2021 nie przekraczał 4,5%. Analizując odporność rynku pracy na szoki gospodarcze (patrz Tabela 9) należy powiedzieć, że osoby aktywne zawodowo w wieku do 50 lat mieszkające na obszarze Gminy są stosunkowo bardziej odporne na zjawiska globalne takie jak COVID-19, w porównaniu do województwa, powiatu czy podobnych gmin wiejskich. Patrząc na wyniki zawarte w Tabeli 9 mogłoby się wydawać, że zjawisko regionalne jakim jest agresja zbrojna Rosji na Ukrainę nie wywołało znaczących zmian w zatrudnieniu mieszkańców Gminy Chrzypsko. Jednak stawiając dane dla Gminy w kontekście z województwem, powiatem czy podobną gm. Mieleszyn – na tych obszarach liczba bezrobotnych dość mocno spadła w okresie 30.06.2021 – 30.06.2022, czyli podaż pracy została lepiej zaspokojona nawet pomimo wybuchu wojny.
- Osoby w wieku 50-65 lat mieszkające w Gminie i aktywne zawodowo są szczególnie narażone na fluktuację rynku pracy. Oznacza to, że ich kompetencje mogą być mniej dostosowane do zmieniających się potrzeb firm, niż w przypadku ludności zamieszkującej inne obszary. Osób w wieku 50-65 jest jednak zdecydowanie mniej niż liczących np. 30-44 lata (patrz Wykres 1 w podrozdziale Sytuacja społeczna) co potwierdza, że bezrobocie nie jest głównym problemem w Gminie. Respondenci wywiadów – w szczególności przedstawiciele firm – potwierdzali obserwację o niedostosowaniu kompetencji osób w wieku 50+ do potrzeb pracodawców. Uzasadniali to digitalizacją oraz – w przypadku osób długotrwale bezrobotnych – brakiem chęci do podjęcia zatrudnienia. Problem w przypadku osób starszych stanowi również wolniejsze uczenie się nowych umiejętności w pracy. Młodszy pracownicy szybciej adaptują się do zmian. Jako sposoby rozwiązania zdiagnozowanego problemu, uczestnicy wywiadów jakościowych wskazywali m.in. następujące propozycje:
 - zacieśnienie współpracy pracodawców oraz samej Gminy Chrzypsko z Powiatowym Urzędem Pracy, który może pozyskać na to środki outplacementowe z Funduszy UE
 - w odniesieniu do osób o niskich kwalifikacjach zawodowych, szczególnie z byłych PGR / PGRyb, długotrwale bezrobotnych – skierowanie ich do prac społecznie użytecznych, w tym np. do dbania o czystość gminy

Wykres 3 Struktura bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce w latach 2015-2021 w mld zł

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie danych NBP

Tabela 9 Dynamika zmian liczby bezrobotnych w czerwcu lat 2020-2022 na tle szoków gospodarczych

stan bazowy: 30.06.2019	bezrobotni ogółem			bezrobotni do 30 lat			bezrobotni 50+		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
szok gospodarczy	COVID-19 [III. 2020]	WOJNA [II. 2022]		COVID-19	WOJNA		COVID-19	WOJNA	
Woj. wielkopolskie	+30%	-4%	-24%	+42%	-17%	-29%	+16%	+3%	-19%
Pow. międzychodzki	+17%	+15%	-11%	+21%	+12%	-17%	+21%	+14%	+3%
Gm. Chrzypsko Wielkie	-2%	+16%	+2%	-35%	+46%	0%	+64%	-6%	-6%
Gm. Mieleszyn	+23%	+24%	-37%	-13%	+77%	-35%	+50%	+17%	-57%
Gm. Tarnówka	+22%	-19%	+1%	+17%	-17%	-10%	+12%	-21%	-27%

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Wywiady jakościowe pozwoliły również zdiagnozować największe wyzwania i potrzeby firm:

- pozyskanie pracowników z właściwymi kompetencjami – w gminie brakuje wysoko wykwalifikowanych pracowników, co wynika również z tego, że młodzież nie chce się uczyć wykonywania tych zawodów, na które istnieje lokalne zapotrzebowanie – często preferując edukację wyższą lub kierując się do większych zakładów pracy w ościennych gminach
- zatrudnianie obcokrajowców – zatrudnianie obcokrajowców wiąże się z większymi kosztami, ponieważ trzeba zapewnić im zakwaterowanie (czasem dla całej rodziny) i godne warunki do życia oraz opiekę zdrowotną, a większe ościenne gminy i funkcjonujące w nich większe zakłady pracy mają lepsze perspektywy ku temu, m.in. współpracując z agencjami pracy
- sezonowość niektórych branż – okres poza sezonem trudno jest uzupełnić, a utrzymanie zatrudnienia w tym czasie wymaga wysiłku – póki co jest to rozwiązywane poprzez zwiększenie godzin pracy w sezonie
- brak stabilizacji – z uwagi na ciągłe zmiany przepisów przedsiębiorcy nie mają możliwości zabezpieczyć się na przyszłość, np. świadomie podjąć decyzji o inwestowaniu lub nieinwestowaniu w firmie. Dobitnie obrazuje to sektor rolniczy i usługi handlu (silna branża kwiatowa), gdzie niektóre gatunki zasadzonych roślin przez pierwsze dwa / trzy lata generują koszty związane z pielęgnacją, a dopiero po kilku latach przynoszą zwrot z inwestycji. Brak informacji o tym, jak będzie się kształtować polityka i przepisy w najbliższym roku uniemożliwiają podjęcie świadomych decyzji oraz powoduje wzrost ryzyka straty budżetu i nakładów pracy
- być może warto stymulować powstanie lokalnej organizacji zrzeszającej przedsiębiorców, pozwalającej im na współpracę, *networking*, wzajemną promocję – są kółka rolnicze, ale potrzeba organizacji dla pozostałych firm
- zwiększenie częstotliwości otwarcia targowiska i rozszerzenie szczególnie o soboty i niedziele, co pozwoliłoby drobnym producentom i chałupnikom na większą sprzedaż, czy rozpropagowanie produktów lokalnych, zwłaszcza wśród letników i turystów w okresie wiosenno-letnim

Sytuacja gospodarcza w Gminie Chrzypsko Wielkie jest stosunkowo przeciętna na tle 111 gmin wiejskich województwa wielkopolskiego, a jej osłabienie na skali regionu wynikało w dużej mierze ze stagnacji gospodarczej, która miała miejsce w okresie 2015-2018. W tych latach powstawało niemal dokładnie tyle nowych firm, co upadało lub było wyrejestrowanych spośród dotychczas istniejących.

Odnosząc jednak sytuację gospodarczą do ogólnego poziomu rozwoju Gminy na tle województwa należy powiedzieć, że jest ona zdecydowanie korzystniejsza i to gospodarka stanowi istotny pozytywny czynnik rozwoju dla Gminy Chrzypsko Wielkie.

Analiza struktury gospodarki prowadzi do wniosku, że w Gminie nie ma jednego wyraźnie dominującego przedsiębiorcy, jak np. w gminach sąsiednich. Trzy największe firmy cechują się statusem średnich przedsiębiorstw (50-249 etatów), z czego dwie zajmują się produkcją roślinną i handlem, zaś trzecią jest sam Urząd Gminy.

Dominującymi branżami są: budownictwo, przetwórstwo przemysłowe, handel i mniejsze usługi. Udział usług rynkowych sensu stricto (wyspecjalizowanych) jest mimo to zbyt niski, co potwierdza zaliczenie Gminy przez samorząd województwa do obszarów o najniższej dostępności usług warunkujących możliwości rozwojowe.

W Gminie nie ma problemu związanego z bezrobociem, a jej mieszkańcy w stosunkowo większym stopniu utrzymali zatrudnienie podczas pandemii COVID-19. Dane pochodzące ze statystyki publicznej wskazują jednak, że mogą istnieć problemy strukturalne w aspekcie dostosowania kompetencji osób w wieku 50+ do potrzeb rynku pracy, ponieważ ta grupa wiekowa najsilniej odczuła zmiany na rynku pracy wywołane agresją zbrojną Rosji na Ukrainę.

Sytuacja przestrzenna: rolnictwo, ochrona środowiska, zagospodarowanie

W aspekcie położenia fizycznogeograficznego²⁷ Gmina Chrzypsko Wielkie znajduje się w Podprovincji Pojezierzy Południowo bałtyckich, w granicach Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej, w makroregionie Pojezierze Poznańskie – submezoregion Pojezierze Międzychodzko-Pniewskie.

²⁷ Kondracki J., 2013, Geografia regionalna Polski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa

Gmina Chrzypsko Wielkie jest objęta formami prawnej ochrony przyrody aż na 99,9% swojej powierzchni²⁸. Główne formy ochrony stanowią:

- Sierakowski Park Krajobrazowy (99,9% powierzchni Gminy – po zmianie granic²⁹ z 2021 r., wcześniej 99,6%)
- Obszar Specjalnej Ochrony Natura 2000 (ponad 95% powierzchni Gminy): PLB300015 „Puszcza Notecka” w ramach tzw. dyrektywy ptasiej;
- Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000 (niewielka część na południu Gminy): PLH300032 Ostoja Międzychodzko-Sierakowska w ramach tzw. dyrektywy siedliskowej.

Tabela 10 Dynamika rozwoju przestrzenno-środowiskowego jednostek porównywalnych z gm. Chrzypsko Wielkie

Gmina	Pozycja przestrzenna na skali 111 gmin woj. wlkp. 2021-2015	Dla porównania: pozycja w zakresie ogólnego rozwoju 2021-2015	Pozycja przestrzenna na skali 111 gmin woj. wlkp. 2014-2007	Dla porównania: pozycja w zakresie ogólnego rozwoju 2014-2007	Tendencja przestrzenna 2021 vs 2014, porównaj z Mapą poniżej
Chrzypsko	91	90	93	108	Stagnacja IV klasa
Kwilcz	70	99	79	96	Progresywna, ale w IV klasie rozwoju
Chodzież	58	31	66	52	Progresywna IV klasa → III klasa
Czarnków	37	53	47	51	Progresywna III klasa → II klasa
Drawsko	46	78	37	58	Regresywna III klasa → IV klasa
Mieleszyn	67	86	76	99	Progresywna IV klasa → III klasa
Chodów	101	110	103	110	Stagnacja V klasa
Miedzichowo	73	56	92	77	Progresywna, ale w IV klasie rozwoju
Orchowo	81	81	69	70	Regresywna w IV klasie rozwoju
Powidz	19	23	9	28	Regresywna I klasa → II klasa
Lipka	74	94	72	93	Stagnacja IV klasa
Tarnówka	57	102	46	102	Regresywna w III klasie rozwoju
Zakrzewo	42	41	25	40	Regresywna w II klasie rozwoju
Złotów	20	29	35	27	Progresywna, ale w II klasie rozwoju

Barwą **zieloną** zaznaczono zjawiska korzystniejsze niż Gmina Chrzypsko W., barwą **piaskową** – słabsze, a bez oznaczenia pozostawiono sytuację podobną lub tożsamą.

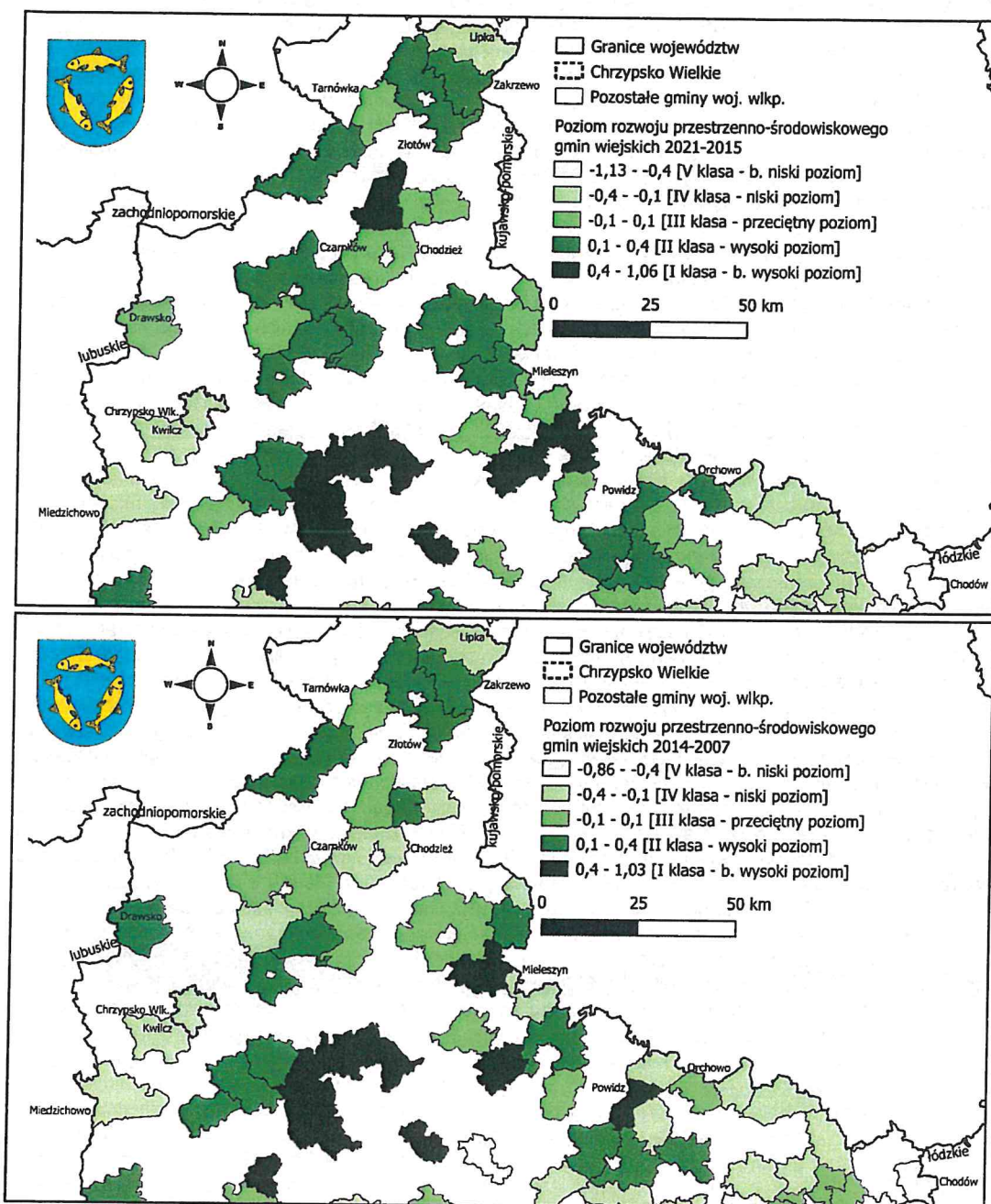
Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie autorskiego obliczalnego modelu równowagi ogólnej (CGE) z komponentem dynamicznym diagnozy procesów rozwojowych

Porównując okresy 2015–2021 i 2007–2014, sytuacja przestrzenna gmin wiejskich w Wielkopolsce nie ulega takim zróżnicowaniom wewnątrzregionalnym jak społeczna czy gospodarcza. Przez cały okres Gmina Chrzypsko oscyluje nieco powyżej 90. miejsca na 111 gmin, czyli jest to podobna pozycja jak w przypadku ogólnego poziomu rozwoju w latach 2015–2021. Chrzypsko znajduje się w przedostatniej, IV klasie rozwoju przestrzenno-środowiskowego gmin wiejskich Wielkopolski (tj. niski poziom rozwoju – porównaj górną i dolną część Mapa 6). Spośród 14 gmin przyjętych do pogłębionej analizy, sześć wykazuje poprawę sytuacji przestrzenno-środowiskowej w okresie 2015–2022 w porównaniu do 2007–2014 (patrz ostatnia kolumna Tabela 10). W trzech przypadkach gminy przeskoczyły o klasę rozwojową wyżej, w tym gmina Mieleszyn uznanej za jeden z dwóch głównych punktów odniesienia i cechująca się lepszą sytuacją przestrzenną niż Chrzypsko. Poza nimi w pięciu przypadkach wykazano spadek pozycji w rozwoju przestrzenno-środowiskowym na tle regionu – w tym w gminie Tarnówka, która jednak cechuje się nadal korzystniejszą sytuacją od Chrzypska. Na 13 porównawczych gmin tylko gm. Chodów położona peryferyjnie we wschodniej Wielkopolsce (patrz Mapa 6) jest słabsza pod względem sytuacji przestrzenno-środowiskowej od Chrzypska,

²⁸ [Obszar Specjalnej Ochrony Natura 2000: PLB300015 Puszcza Notecka - dyrektywa ptasia; Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000: PLH300032 Ostoja Międzychodzko-Sierakowska - dyrektywa siedliskowa; Sierakowski Park Krajobrazowy \[dostęp: 19.01.2023\]](#)

²⁹ [Uchwała nr XXXII/582/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 21 czerwca 2021 r. zmieniająca uchwałę w sprawie Sierakowskiego Parku Krajobrazowego \[dostęp: 13.09.2023\]](#)

jednak jak pokazują analizy w pozostałych dwóch sektorach (społecznym i gospodarczym) – ta gmina co do zasady należy do najsłabiej rozwiniętych w regionie.

Mapa 6 Poziom rozwoju przestrzenno-środowiskowego gmin wiejskich województwa wielkopolskiego w okresach: 2021-2015 (mapa górna) oraz 2014-2007 (mapa dolna)

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie autorskiego obliczalnego modelu równowagi ogólnej (CGE) z komponentem dynamicznym diagnozy procesów rozwojowych

Dlatego istotne jest znalezienie specyficznych problemów przestrzenno-środowiskowych w Gminie. Warto rozpocząć od eliminowania tych potencjalnych aspektów, które mają charakter ogólnopolski lub regionalny w przypadku obszarów wiejskich. Poza-aglomeracyjne obszary małej gęstości spośród czterech typów obszarów wiejskich wyznaczonych przez GUS, cechują się w skali województwa wielkopolskiego³⁰:

- Najmniejszą liczbą powstających budynków mieszkalnych w stosunku do powierzchni (trend ogólnopolski). W tym aspekcie Chrzypsko Wielkie w okresie 2015-2021 spadło z 44. na 37. miejsce wśród 111 gmin wiejskich Wielkopolski, czyli nadal plasuje się powyżej mediany. Oznacza to, że w ponad połowie gmin wiejskich

³⁰ Rocznik Statystyczny Województw 2022 Głównego Urzędu Statystycznego

w województwie dynamika oddawania do użytkowania nowych budynków jest słabsza niż w Chrzypsku. Dlatego wnioskuję się, że nie ma w Gminie problemu z dynamiką przyrostu liczby mieszkań – zwłaszcza, że w porównywalnych gminach Mieleszyn i Tarnówka budownictwo mieszkaniowe jest bardzo słabe.

- Najślabszym dostępem do infrastruktury sieciowej / liniowej np. kanalizacja, gaz itd. Wg stanu na 21.03.2023 długość sieci wodociągowej wynosiła 86,8 km, a kanalizacyjnej – 13,6 km. Do sieci wodociągowej było podłączonych 3 186 osób (1 186 punktów), a do kanalizacji – 745 osób³¹. W tym aspekcie Gmina Chrzypsko Wielkie jest jedną z najślabszych w województwie z dwóch powodów. Po pierwsze, na obszarze Gminy nie ma dostępu do sieci gazowej podobnie jak w 31 innych gminach wiejskich, w tym pięciu spośród 13 wybranych do porównania (m.in. w Tarnówce). Zatem nie można powiedzieć, że brak dostępu do gazu jest problemem na tle innych gmin wiejskich, jednak niewątpliwie stanowi jeden z aspektów niższych warunków życia i słabszej pozycji przestrzenno-środowiskowej. Najprawdopodobniej nie uda się zrealizować gazyfikacji Gminy, co postulowano w Studium z 30.11.2022 r.³² i nawet podjęto próbę współpracy z firmą, która miała doprowadzić sieć gazową. Z uwagi na brak możliwości wykorzystania gazociągu przesyłowego przebiegającego przez północną część Gminy, dużą powierzchnię, niską gęstość zaludnienia i stosunkowo duże odległości pomiędzy miejscowościami – inwestycje w sieć gazową na większości obszaru Gminy są nierentowne. Po drugie, niewystarczające są postępy Gminy w zakresie podłączenia gospodarstw domowych do sieci kanalizacyjnej. W 2021 r. z kanalizacji gminnej korzystało 27,3% mieszkańców, a w 2014 r. było to 22,6% mieszkańców zatem przyrost wyniósł mniej niż 5 punktów procentowych. W analogicznym okresie średnia dla 111 gmin wiejskich w Wielkopolsce wzrosła z 45,3% do 50,4%, czyli o dość podobną skalę, jednak nadal stosunkowo dwukrotnie mniej mieszkańców Gminy Chrzypsko posiada dostęp do kanalizacji niż przeciętnie w regionie. Mieszkańcy i lokalni liderzy wskazywali w wywiadach jakościowych na problem dość często występujący w Polsce na obszarach nowo zurbanizowanych – infrastruktura sieciowa (drogi, media) nie nadąża za budowaniem nowych osiedli i budynków mieszkalnych. W tym zakresie wydaje się, że mając na uwadze duże odległości pomiędzy obszarami zabudowy w Gminie Chrzypsko, wyzwanie dotyczące infrastruktury bytowej pozostaje nadal aktualne. Ponadto jak wspomniano w wywiadach jakościowych, ostatnia modernizacja oczyszczalni ścieków miała miejsce ponad dekadę przed opracowaniem niniejszej Strategii i coraz częściej występują awarie. Podczas wymiany usterki okazuje się, że trzeba wymienić większy komponent, ponieważ dana mniejsza część nie jest już produkowana. Wyniki badań laboratoryjnych czasami pokazują przekroczenie norm przetworzonej wody i osadów. Problem ten nakłada się na stosunkowo niską jakość wody, wskazywaną przez respondentów. Proponuje się rozważenie nowego odwiertu, w celu dostarczenia lepszej jakości wody na cele bytowe.
- Wyższym zużyciem wody w gospodarstwach domowych niż w miastach, ale niższym niż w obszarach je otaczających (co wynika z częstszego posiadania dostępu do własnej studni, a z drugiej strony jest uwarunkowane wielkością migracji turystycznych do np. domków letniskowych, co wywiera wpływ na zużycie wody w przeliczeniu na mieszkańca³³). Aczkolwiek Gmina Chrzypsko nie zmieniła istotnie swojej pozycji pod ww. względem na tle regionu (ok. 100. miejsca) to już rozpatrując wartości rocznego zużycia wody na 1 mieszkańca, znacząco zbliżyła się do średniej. W roku 2014 w Gminie zużywano niemal 346 m³ wody na 1 mieszkańca, podczas gdy średnia w gminach wiejskich Wielkopolski wyniosła 112 m³. W 2021 r. analogiczne wartości wynoszą dla Gminy: 162 m³ rocznie (spadek o ponad połowę tj. 184 m³), a dla województwa: 122 m³ rocznie (wzrost o 10 m³). Zużycie wody jest współcześnie ważnym wskaźnikiem pozwalającym na ocenę podejścia społeczności do ochrony środowiska, nabierającym szczególnego znaczenia w odniesieniu do obszarów doświadczających niedoborów wody jakim jest Wielkopolska³⁴. Dlatego należy ocenić pozytywnie spadek przeciętnego zużycia wody na 1 mieszkańca w Gminie Chrzypsko Wielkie w ostatnich latach.
- Niższym odsetkiem gospodarstw domowych segregujących odpady niż w obszarach aglomeracyjnych. Podobnie jak w odniesieniu do gospodarki wodno-ściekowej, tak i w gospodarce odpadami Gmina Chrzypsko Wielkie nie czyniła w okresie 2017-2021 wystarczających postępów na tle regionu³⁵. Pod względem udziału gospodarstw domowych segregujących odpady, pozycja Gminy spadła z 44. na 84., w odniesieniu do 111 gmin wiejskich regionu. Udział ten wzrósł z 27,5% do 35,8% tj. o nieco ponad 8 punktów procentowych. Dla porównania w analogicznym okresie w porównywalnej gminie Tarnówka nastąpił wzrost o 18 punktów procentowych aż do 39,6% w 2021 r. Jeszcze w 2017 r. wskaźnik dla Gminy był na poziomie średniej wojewódzkiej (27,0%), która jednak w kolejnych latach wzrosła do 43,8% (tj. o prawie 17 pkt. proc.). W regionie dwukrotnie szybciej poprawiał się udział domostw segregujących odpady, aniżeli w Gminie Chrzypsko Wielkie. Od 2022 r. wskaźniki osiągają już inne wartości w całym kraju, w związku z obowiązkowym selektywnym zbieraniem odpadów przez gospodarstwa domowe na podstawie zmiany powszechnie obowiązujących przepisów prawa. Wg Sprawozdania z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi przekazywanych do organów wyższego rzędu, Gmina w 2022 r. spełniła wymagania ustawowe³⁶:

 - o poziom przygotowania odpadów komunalnych do ponownego użycia i recyklingu powinien wynieść min. 25% (osiągnięto 25,25%),
 - o udział masy odpadów ulegających biodegradacji w przekazanych do składowania – max. 35% (osiągnięto 34,02%).

31 Dane Gminnej Spółki Komunalnej

32 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Chrzypsko Wielkie, s. 135

33 Strategia RLKS wdrażana przez Lokalną Grupę Działania Puszcza Notecka na lata 2023-2029, s. 34

34 Por. Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku, s. 32, 41, 72

35 Ograniczona dostępność danych w Banku Danych Lokalnych GUS zawężała analizę do okresu 2017-2021.

36 Dane Urzędu Gminy z 17.11.2023

Oba wskaźniki są jednak bliskie ustalonych poziomów. Najnowszych danych nie sposób porównać z innymi Gminami na etapie diagnozy w Strategii, ponieważ nie są one publicznie dostępne. Jednak zanim prawo zostało zmienione, społeczność lokalna w Chrzypsku nie wykazywała dużej chęci do zbiórki selektywnej, na co wpływ miało również nieodpowiedzialne podejście turystów i letników. Problem w tym zakresie pozostaje aktualny. Respondenci wywiadów jakościowych dostrzegają potrzebę dalszych postępów w zakresie zarówno edukowania ekologicznego mieszkańców (niepalenie odpadami, jeszcze pełniejsza segregacja, z większą dbałością) jak i egzekwowania czy też monitorowania poprawności segregacji. Zdaniem uczestników wywiadów, problematyczne są domki letniskowe, w przypadku których latem śmieci wywożone są zbyt rzadko. Zdarza się, że zwierzęta zdążą roznieść śmieci przed ich odbiorem. Społecznicy dostrzegają problem zaśmiecania obszarów chronionych. Niektórzy lokalni liderzy i aktywiści sami sprzątają zaśmiecone tereny zieleni, jednak problem stanowi przekazanie tych odpadów we właściwe miejsce, a ich zdaniem zakład komunalny nie chce przyjmować takich odpadów. Kosze na śmieci, które były ustawione wokół jeziora również nie spełniały swojej roli, ponieważ ludzie przywozili niesegregowane śmieci z domu i kosze były przepełnione. Pytani proponują również, aby poza działaniami edukacyjnymi jeszcze bardziej zróżnicować ceny za wywóz odpadów – od gospodarstw niesegregujących oczekując znacznie wyższych opłat niż obecnie, rozważając przy tym metody udzielania „żółtych i czerwonych kartek” za nieprawidłową segregację jak np. w Poznaniu.

Pozytywnymi aspektami przestrzenno-środowiskowymi w Gminie Chrzypsko Wielkie są:

- Jakość powietrza – mierzona sumą średniorocznej niskiej emisji pyłów PM_{2,5} i PM₁₀, które w okresie 2010-2020 stanowiły ponad 11% emisji do atmosfery³⁷. Pod tym względem Chrzypsko zajmuje 17. pozycję wśród 111 gmin wiejskich w regionie. Wg danych OnGeo³⁸, w 2022 r. średnioroczna emisja tych pyłów wyniosła 40,72 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ i spadła z 48,66 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ w 2015 r. W analogicznym okresie w Wielkopolsce średnia emisja wyniosła 45,31 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ i spadła z 55,14 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. **Silną stroną Gminy jest zatem stosunkowo czyste powietrze.**
- **Strukturalna poprawa gospodarstw rolnych**, w których udział użytków rolnych w ich ogólnej powierzchni wzrósł z 87,4% do 91,5% w okresie pomiędzy Powszechnymi Spisami Rolnymi GUS tj. 2010-2020. W tym samym przedziale czasu w regionie udział użytków rolnych w gospodarstwach wzrósł z 90,2% do 91,4% zatem Gmina Chrzypsko Wielkie cechuje się wskaźnikiem na poziomie średniej wojewódzkiej. Ten miernik świadczy o jakości wykorzystania przestrzeni w gospodarstwach rolnych. Im większa procentowo jest powierzchnia użytków rolnych, tym większa potencjalnie może być powierzchnia zasiewów, w stosunku do ogólnego wymiaru gospodarstwa rolnego. To z kolei przekłada się na potencjał produkcyjny gospodarstw, mający szczególne znaczenie w kontekście globalnego kryzysu żywnościowego spotęgowanego agresją zbrojną Rosji na Ukrainę (kluczowego producenta zbóż w Europie).
- **Zadowolająca aktywność samorządu i mieszkańców w zakresie wymiany tzw. „kopciuchów” na ekologiczne źródła ciepła.** W okresie od stycznia 2021 r. do marca 2022 r., liczba złożonych wniosków w Programie „Czyste Powietrze” przeliczeniu na 1 000 mieszkańców była w Gminie nieco powyżej średniej ogólnopolskiej. Natomiast w przeliczeniu na 1 000 budynków mieszkalnych jednorodzinnych – Gmina zajmowała pozycję znacznie powyżej średniej i mediany (1 022 na 2 477 gmin)³⁹. Gmina znajduje się również około mediany dla Wielkopolski pod względem złożonych deklaracji o źródłach ciepła⁴⁰ (82% budynków; 115. miejsce na 226 gmin – tylko gm. Tarnówka jest pod tym względem wyraźnie lepsza z wynikiem 94% i 11. pozycją). Respondenci wywiadów jakościowych również widzą znaczną liczbę wymienionych pieców węglowych, jednak równolegle dostrzegają dalszą potrzebę wspierania tego typu przedsięwzięć (organizacyjnie i finansowo). Jedną z szans w tym zakresie może być rozszerzenie dotychczasowej współpracy Gminy z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska o Program „Ciepłe Mieszkanie”, umożliwiającą również termomodernizację budynków mieszkalnych wielorodzinnych.

Trzy główne problemy wynikające z analizy makroekonomicznej, które są specyficzne dla Gminy:

- Postępy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym⁴¹ są wolniejsze niż przeciętnie w województwie, co wynika z kilku zastanych problemów strukturalnych – fizycznogeograficznych, społecznego zapotrzebowania na wykorzystanie przestrzeni oraz prawnych, np. dotyczących aktualności planów względem przepisów prawa. Patrząc na sam odsetek powierzchni pokrytej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, w okresie 2015-2022 wzrósł on w Chrzypsku z 2,59% do 3,34%. **W tych samych latach średnio dla 111 gmin wiejskich Wielkopolski odsetek ten wzrósł z 16,12% do 23,18% co oznacza, że przeciętnie w regionie o 20 pkt. proc. większa powierzchnia gmin jest objęta planami. Udział terenu objętego planami w Chrzypsku jest mniejszy od większości gmin wiejskich w województwie oraz od połowy gmin wybranych do porównania (patrz Tabela 11), w tym gm. Tarnówka stanowiącej jeden z dwóch głównych punktów odniesienia.** Również postępy w planowaniu w okresie 2015-2022 były większe w czterech z 13 analizowanych gmin (patrz Tabela 11).

37 Obliczenia Jan Wojciechowski na podstawie Krajowego Bilansu Emisji za lata 1990-2020, Raport syntetyczny, Warszawa 2022

38 [Zanieczyszczenie powietrza Chrzypsko Wielkie \(ongeo.pl\)](#) [dostęp: 05.01.2023]

39 Strategia RLKS wdrażana przez Lokalną Grupę Działania Puszcza Notecka na lata 2023-2029, s. 35-36

40 [ZONE ranking \(gunb.gov.pl\)](#) [dostęp: 24.01.2023]

41 Aczkolwiek dane dotyczące powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego są dostępne w Banku Danych Lokalnych GUS, w modelu wykorzystano dane portalu OnGeo: [Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Chrzypsko Wielkie \(ongeo.pl\)](#) [dostęp: 05.01.2023]. To istotna informacja, wpływająca na wiarygodność analizy. Dane GUS w niejednym przypadku prowadzą do konkluzji, jakoby ponad 100% powierzchni danej gminy było objęte planami co w oczywisty sposób nie jest możliwe.

Probleмами fizycznogeograficznymi utrudniającymi realizowanie polityki przestrzennej przez Gminę Chrzypsko są w szczególności: objęcie Gminy aż w 99,9% formami prawnej ochrony przyrody, wysoka jeziorność przy jednocześnie dużym udziale tzw. prywatnej linii brzegowej, a także stosunkowo częste występowanie sytuacji, gdy wnioskowany obszar do objęcia planem stanowi grunt rolny III lub wyższej. W odniesieniu do ostatniej z wymienionych przyczyn, Urząd wskazuje na cztery uchwały Rady Gminy dot. przystąpienia do opracowania MPZP, które w części lub całości nie zostały zrealizowane – w ponad 51 ha mniejszej powierzchni niż pierwotne założenia⁴². Inny plan będący w trakcie opracowania w 2023 r. to kolejne 2 ha, które wymagają odrolnienia na poziomie administracji centralnej.

Do problemów społecznego zapotrzebowania na wykorzystanie przestrzeni należy zaliczyć m.in. pojawienie się zwiększonego popytu na ustalanie warunków zabudowy mieszkaniowej, przy jednoczesnym niedoborze uzbrojenia terenów, na których ludność chciałaby zamieszkać (a inwestorzy – wybudować domy na sprzedaż lub wynajem). Z drugiej strony jak wskazują respondenci wywiadów jakościowych, osoby lub podmioty wnioskujące o zmianę lub opracowanie planu nie zawsze są w stanie w pełni określić z dużym wyprzedzeniem zakresu planowanych aktywności na obszarze jego opracowania – np. czy jest to wyłącznie funkcja mieszkaniowa, czy z dopuszczeniem usługowej, produkcyjnej lub handlowej. Wnioskujący powinni mieć wytyczne od urbanisty i konkretnie sprecyzować swoje oczekiwania oraz wizję rozwoju danych działek.

Problemy prawne to głównie obowiązywanie 12 planów opracowanych na podstawie nieobowiązującej już ustawy z dnia 7 lipca 1994 r., w związku z czym są niezgodne z obowiązującymi przepisami⁴³. Część obszarów objętych tymi MPZP jest już ujęta w nowych opracowaniach, na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r., jednak na części tych obszarów (a jest to głównie zabudowa mieszkaniowa i letniskowa) – obowiązują nadal plany, które są niezgodne z przepisami. 30 listopada 2022 Rada Gminy uchwaliła⁴⁴ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, co z jednej strony wraz z analizą aktualności MPZP stanowi dobry punkt wyjścia dla uporządkowania polityki przestrzennej, a z drugiej ponownie stwarza konieczność aktualizacji lub zmiany części planów. Procedura wnioskowania o zmianę planu zagospodarowania jest bardzo długa co też utrudnia zarządzanie tym aspektem, dlatego część planów miejscowych ulega zmianom, jest lub będzie opracowywana od nowa w latach następnych. Zdaniem Urzędu w ostatnich latach wzrosła dwukrotnie liczba wydawanych decyzji o warunkach zabudowy, co także wpływa na kształtowanie polityki przestrzennej. Mając na uwadze również Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gmina posiada dobre punkty wyjścia do nadrobienia zapóźnienia planistycznego w stosunku do regionu. Analiza stanu planowania przestrzennego jest o tyle istotna, że skutki finansowe chaosu przestrzennego w Polsce szacuje się na 65,67 – 88,31 mld zł, z tego prawie 87% generowanych jest na obszarach wiejskich. Spowodowane jest to w dużej mierze rozproszeniem zabudowy i nieuporządkowanym, masowym odrolnieniem działek (również dotyczącym Gminy Chrzypsko)⁴⁵.

Tabela 11 Zmiany powierzchni objętej MPZP w gminach porównywalnych z gm. Chrzypsko Wielkie

Gmina	Udział powierzchni objętej MPZP - 2022 r.	Udział powierzchni objętej MPZP - 2014 r.	Zmiana w punktach procentowych	Różnica pomiędzy wartością Gminy a średnią dla województwa w 2022 r.
Chrzypsko W.	3,34%	2,59%	+0,75	-19,83
Kwilcz	8,68%	7,17%	+1,51	-14,50
Chodzież	99,98%	98,93%	+1,06	+76,81
Czarnków	10,32%	8,04%	+2,29	-12,85
Drawsko	10,11%	9,81%	+0,30	-13,07
Mieleszyn	1,34%	1,12%	+0,21	-21,84
Chodów	0,94%	0,94%	0,00	-22,24
Miedzichowo	1,32%	1,12%	+0,21	-21,85
Orchowo	3,44%	3,42%	+0,02	-19,73
Powidz	1,60%	1,28%	+0,32	-21,57
Lipka	0,41%	0,33%	+0,07	-22,77
Tarnówka	8,24%	8,17%	+0,07	-14,94
Zakrzewo	0,75%	0,74%	+0,01	-22,43
Złotów	65,82%	63,32%	+2,50	+42,64

Barwą zieloną zaznaczono zjawiska korzystniejsze niż Gmina Chrzypsko W., barwą piaskową – słabsze, a bez oznaczenia pozostawiono sytuację podobną lub tożsamą.

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie danych OnGeo

- Poprawa dostępu do dróg rowerowych, umożliwiających bezpieczniejsze wykorzystywanie ekologicznych środków transportu, również jest niewystarczająca. W okresie 2015-2021 wskaźnik długości dróg rowerowych na 100 km² powierzchni wzrósł w Gminie Chrzypsko z 0 do 0,35 km (tj. oddano do użytku ok. 415 metrów drogi),

42 Np. sygn. XXXIII/231/2013 – zawieszona, XI/63/2019 w toku, LI/309/2022, LI/319/2023 w toku, LI/329/2023 zw. z XI/64/2019

43 Por. Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Chrzypsko Wielkie. Ocena aktualności studium i planów miejscowych w okresie 2017-2021 – stan na 30 czerwca 2021 r.

44 Sesja LI Rady Gminy Chrzypsko Wielkie z dnia 30 listopada 2022 r. [dostęp: 19.01.2023]

45 Gibas P., Heffner K., 2018, Społeczne i ekonomiczne koszty bezładu przestrzeni – osadnictwo obszarów wiejskich oraz Śleszyński P., 2018, Społeczno-ekonomiczne skutki chaosu przestrzennego dla osadnictwa i struktury funkcjonalnej terenów. Obie prace [W:] Studia KPZK, tom 182: Studia nad chaosem przestrzennym, cz.2 Koszty chaosu przestrzennego, s. 29-80; 163-195

a na 10 tys. ludności – do 0,93 km. Jeszcze w 2014 r. w 48 na 111 gmin wiejskich Wielkopolski nie było dróg rowerowych, podobnie jak w Chrzypsku, a w 2021 r. liczba takich gmin spadła do 21. Tylko sześć gmin w regionie spośród tych, które podjęły budowę dróg rowerowych, osiągnęło stosunkowo mniejsze postępy od Chrzypska. Problem z niską na tle województwa gęstością dróg rowerowych w gminach LGD Puszcza Notecka potwierdza opracowana w 2022 r. Strategia tej organizacji⁴⁶. Biorąc pod uwagę 13 gmin wybranych do porównania z Chrzypkiem, wg stanu na koniec 2021 r. w sześciu z nich nie było dróg rowerowych – w tym w sąsiednim Kwilczu, a także stanowiących główne punkty odniesienia gminach Mieleszyn i Tarnówka. Z drugiej strony gminy Drawsko, Miedzichowo czy Powidz o podobnej liczbie ludności i atrakcyjności turystycznej do Chrzypska, cechują się znacznie lepszą dostępnością dróg rowerowych (odpowiednio: 37,34; 11,46 i 18,81 km przypadające na 10 tys. ludności). Mając na uwadze walory turystyczne Gminy Chrzypsko, w zakresie inwestycji celu publicznego i kształtowania polityki przestrzennej dość istotną potrzebą wydaje się rozwój sieci dróg rowerowych oraz infrastruktury pomocniczej – np. wokół jeziora Chrzypskiego. Kwestia ta potwierdziła się wśród respondentów zarówno na etapie tworzenia Strategii LGD PN, jak i obecnej Strategii. Z drugiej strony warto zadać pytanie: czy same ścieżki przyciągną turystów? Część dróg wokół jeziora ma bowiem gminny charakter i dość niski ruch pojazdów w ciągu doby i można by było postawić na inne działania. W kontekście projektowanej odbudowy linii kolejowej potencjalnie skutecznym, a przy okazji przynoszącym Gminie wzrost krótkotrwałego ruchu turystycznego, byłoby np. wyjście z ofertą rowerów na wynajem – elektrycznych lub wspomaganych elektrycznie, możliwych do wypożyczenia w pobliżu stacji. Wyzwaniem dla ambitnych planów budowy ścieżek jest bowiem struktura własnościowa i prawna wód i obszarów okalających (Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa, Wody Polskie, samorząd województwa oraz prywatni właściciele gruntów).

„Jest przepis, który mówi o ochronie wód, że linia brzegowa ma być dostępna na 7 metrów. To nie jest przestrzegane, ale nie tylko tutaj. Jeśli udałoby się, żeby ta linia brzegowa faktycznie miała 7 metrów to przepięknie by się to nadawało na ścieżkę rekreacyjną, co by też mogło zachęcić do przyjazdu. (...) W Mylinie jest małe jezioro, które za dawnych czasów zostało podzielone. Jest kilka domów, które mają je na swoim podwórku – tak jakby pokroić tort.” [wywiad_3]

- Aczkolwiek w całym regionie powierzchnia mieszkań komunalnych⁴⁷ spadła w okresie 2013-2020 o około 13% w gminach wiejskich, wg danych pochodzących ze statystyki publicznej, w Gminie Chrzypsko Wielkie powierzchnia mieszkań komunalnych spadła o prawie 2/3 – z 834 m² do 304 m². Odnosząc dane do powierzchni poszczególnych gmin, w 9 z 13 jednostek porównawczych na 1 km² powierzchni przypada stosunkowo więcej powierzchni mieszkań komunalnych (wartość dla Chrzypska: 3,6 m²), w tym prawie dwukrotnie więcej w gminie Mieleszyn niż w Chrzypsku. Tylko dwie gminy spośród tych 13 posiadają relatywnie sporo mniejszą powierzchnię mieszkań komunalnych do dyspozycji: praktycznie najstabilniej rozwinięty w Wielkopolsce Chodów oraz gmina Tarnówka. Ogółem wg Informacji o stanie mienia komunalnego, w okresie 2019-2021 Gmina Chrzypsko dysponowała ok. 168 ha nieruchomości co stanowi ok. 2% jej całkowitej powierzchni. Z tego ponad połowę stanowią wody, rowy i drogi, a 30% – grunty rolne i leśne. Powierzchnia posiadanych nieruchomości, jak i mieszkań komunalnych, wpływa na możliwości oddziaływania przez Gminę na politykę przestrzenną. W przypadku gruntów niezabudowanych, a zwłaszcza nieleśnych i nie będących wodami, zapewnia potencjał do realizacji własnych inwestycji celu publicznego. Mieszkania komunalne umożliwiają zarówno działania interwencyjne w tym z zakresu polityki społecznej, jak i osiągnięcie przychodów ze sprzedaży. **Dlatego ww. możliwości Gminy Chrzypsko są mniej swobodne niż w innych analogicznych jednostkach.** W badaniach jakościowych respondenci wskazywali jednak na istnienie w Gminie kilku pustostanów nadających się do wykupu, remontu i przeznaczenia jako mieszkania socjalne lub niskoczynszowe, z punktu widzenia zarówno momentów interwencyjnych (wsparcie ofiar żywiołów i katastrof), jak i np. tymczasowych lokali dla obcokrajowców przyjeżdżających w celach zarobkowych. Ta ostatnia kwestia koresponduje z potrzebami wsparcia w tym zakresie ze strony Gminy, zgłaszanymi przez lokalnych przedsiębiorców.

Innym problematycznym uwarunkowaniem przestrzenno-środowiskowym Gminy Chrzypsko Wielkie jest stosunkowo wysokie zagrożenie suszą m.in. w odniesieniu do upraw rolniczych. Województwo wielkopolskie doświadcza pogłębiających się problemów klimatycznych m.in. w zakresie zmian struktury opadów i wynikającego z tego zagrożenia suszą⁴⁸ – np. mniejsze sumy opadów przy jednocześnie częściej występujących opadach nawalnych. Potwierdzają to dane Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa⁴⁹ w zakresie poziomu zagrożenia suszą rolniczą (patrz Tabela 12; Mapa 7). W 11 z 14 analizowanych gatunków roślin uprawnych, Wielkopolska w 2022 r. była drugim województwem w Polsce najbardziej narażonym na suszę. W ostatnich latach najtrudniejsze warunki glebowe w Gminie Chrzypsko istniały w zakresie uprawy zbóż jarych, w tym kukurydzy (ale również żyta, jęczmienia, owsa, pszenicy itd.), a także krzewów owocowych i rzepaku. Jest to o tyle ważny negatywny czynnik, że wg Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. zboża oraz

46 Strategia RLKS wdrażana przez Lokalną Grupę Działania Puszcza Notecka na lata 2023-2029, s. 24-25

47 Ograniczona dostępność danych w Banku Danych Lokalnych GUS

48 Por. Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku, s. 32, 41, 72

49 System Monitoringu Suszy Rolniczej IUNG ; Kryteria oceny zagrożenia suszą znajdują się [pod tym adresem](#) [dostęp: 19.01.2023]

rzepak i rzepik stanowią ponad 84% całkowitej powierzchni zasiewów w Gminie Chrzypsko. Zgodnie z wynikami tego Spisu, w Gminie aż 4 386 ha objęte były zasiewami, co daje 52% jej całkowitej powierzchni, natomiast zgodnie ze Studium⁵⁰, 2/3 obszaru Gminy to potencjalne użytki rolne. Dlatego wnioskuje się, że chociaż rolnictwo stanowi jedynie 5% gospodarki Gminy (patrz Wykres 2 w podrozdziale Sytuacja gospodarcza i rynek pracy), z uwagi na strukturę użytkowania terenu - Gmina silnie odczuwa postępujące zmiany klimatu. **Wysoki poziom zagrożenia suszą najpopularniejszych upraw z jednej strony prowadzi do wniosku dla samych rolników, że powinni rozważyć zmiany w strukturze zasiewów aby dostosować się, czy wręcz obronić przed zmianami klimatu. Z drugiej strony dla Gminy jako ogółu społeczności oraz jako jednostki samorządu terytorialnego pojawiają się wyzwania hydrologiczne m.in. w postaci obniżającego się poziomu wód powierzchniowych, pogłębiającego się poziomu wód gruntowych.** To o tyle ważne wyzwanie, że zgodnie ze Studium⁵¹ Gminę charakteryzuje wysoka jeziorność na poziomie 10,6%, a w zakresie jednolitych części wód główne zlewisko Oszczenicy cechuje presja komunalna i zagrożenie środowiskowe. W odniesieniu do wód podziemnych, Studium wskazuje na ich dobry stan, jednak w zachodniej części Gminy już obecnie znajdują się obszary o głębokości wód podziemnych poniżej 10 m.

Tabela 12 Wyniki analizy poziomu zagrożenia suszą w latach 2015-2022 w Gminie Chrzypsko Wielkie

Gatunek roślin uprawnych	liczba lat, w których wystąpiło zagrożenie suszą	średni udział gleb pod uprawę, które były zagrożone suszą 2015-22	maksymalny udział gleb pod uprawę, które były zagrożone suszą w pojedynczym roku	udział gleb pod uprawę, które są potencjalnie zagrożone suszą	udział gleb zagrożone suszą w Polsce w 2022 r.	udział gleb zagrożone suszą w WLKP w 2022 r.
Zboża ozime	4	17,1%	97,9%	88,9%	25,2%	43,0%
Zboża jare	5	22,5%	100,0%	88,9%	38,2%	65,6%
Kukurydza na ziarno	5	11,4%	98,2%	58,3%	19,5%	50,9%
Kukurydza na kiszonkę	6	12,3%	98,2%	58,3%	20,1%	52,5%
Rzepak i rzepik	6	10,4%	95,2%	55,6%	21,0%	38,4%
Ziemniak	4	8,1%	100,0%	41,7%	5,3%	18,7%
Burak cukrowy	3	3,5%	73,8%	28,6%	1,1%	3,0%
Chmiel	3	5,7%	89,8%	40,0%	3,0%	9,8%
Tytoń	4	10,8%	100,0%	70,0%	7,9%	20,7%
Warzywa gruntowe	4	9,0%	98,2%	60,0%	7,3%	19,2%
Krzewy owocowe	6	20,4%	100,0%	91,7%	27,6%	63,5%
Drzewa owocowe	2	6,2%	89,8%	41,7%	2,8%	0,9%
Truskawki	5	16,5%	97,9%	88,9%	22,3%	40,2%
Rośliny strączkowe	4	15,8%	100,0%	66,7%	18,3%	45,1%

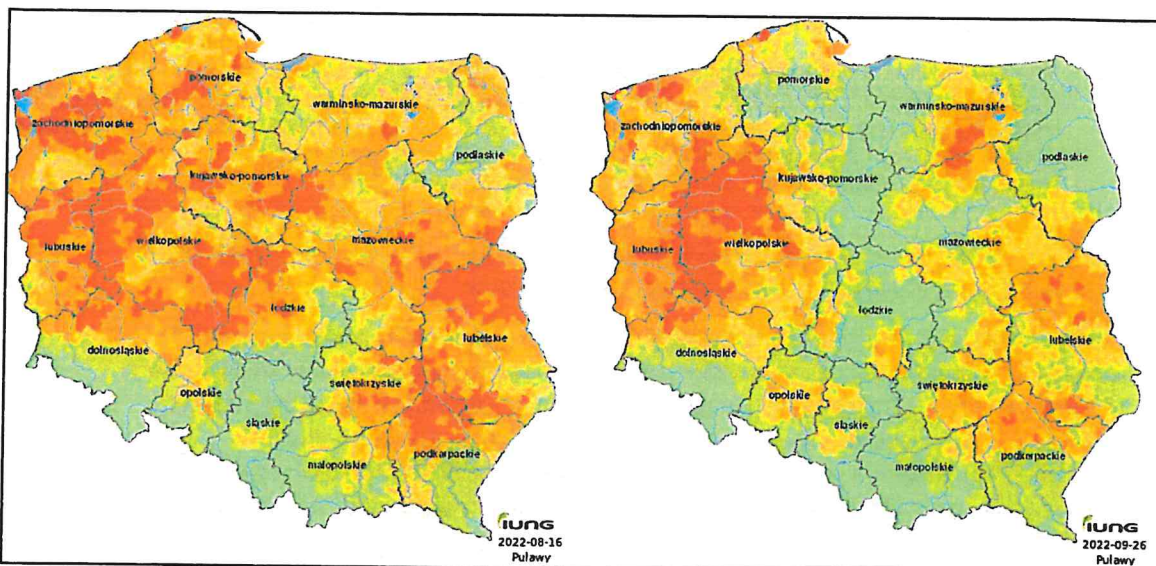
Wyłuszczonej czcionką oznaczono po dwie najbardziej niekorzystne wartości dla danej kolumny. Kolorem piaskowym oznaczono gatunki roślin szczególnie narażone na suszę, zaś zielonym - najmniej narażone.

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie danych Systemu Monitoringu Suszy Rolniczej

Respondenci wywiadów jakościowych również podnosili temat postępującego stepowania, czy też zaniedbanej melioracji, aczkolwiek w ich subiektywnej ocenie nie był to temat „priorytetowy” dla Gminy. W odniesieniu do melioracji, wyzwanie stanowi własność gruntu. Właścicielami rowów melioracyjnych są rolnicy będący dysponentami gruntów rolnych i to ich zadaniem jest dbanie o swój grunt, w przypadku innych cieków wodnych właścicielem są Wody Polskie - zatem również podmiot niezależny od Gminy. Mimo to wśród proponowanych działań możliwych do podjęcia wskazuje się na edukowanie rolników w kontekście reorientacji uprawianych odmian i gatunków roślin (w tym poprzez współpracę z KOWR czy kółkami rolniczymi) oraz wsparcie informacyjno-promocyjne w zakresie dofinansowań publicznych dedykowanych rolnikom na cele związane z melioracją, uprawami itd.

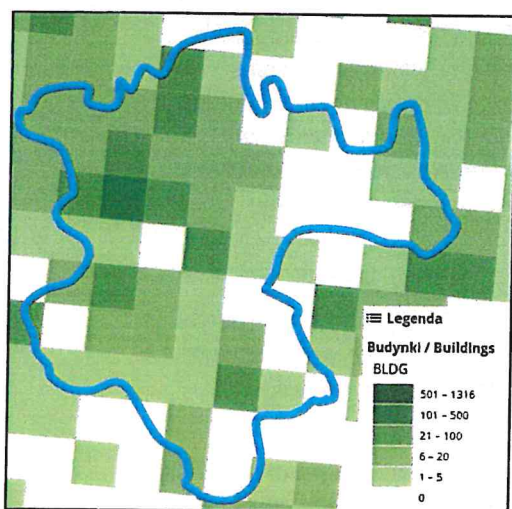
⁵⁰ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Chrzypsko Wielkie, s. 50

⁵¹ *ibidem*, s. 20-24

Mapa 7 Udział powierzchni upraw zbóż jarych (część lewa) oraz kukurydzy (część prawa) zagrożonej suszą w 2022 r. Źródło: Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa.

Przyporządkowanie Gminy Chrzypsko przez GUS do poza-aglomeracyjnych obszarów wiejskich o niskiej gęstości zaludnienia i zabudowy potwierdzają wizualizowane dane Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. (patrz Mapa 8) w postaci siatki o powierzchni kwadratów równej 1 km². Obszar Gminy jedynie na ok. 7 km² cechuje się zabudową o gęstości w przedziale 21-100 budynków przypadających na 1 km², a w samym centrum wsi Chrzypsko Wielkie – gęstością przekraczającą 100 budynków na 1 km². Poza tym na obszarze Gminy nie występuje więcej niż 20 budynków przypadających na 1 km². Skorelowana z niewielką liczbą mieszkańców stosunkowo silnie rozproszona, mało gęsta zabudowa, stanowi istotne uwarunkowanie dla kształtowania przyszłej polityki przestrzennej.

Mapa 8 Gęstość zabudowy na poglądowych granicach gm. Chrzypsko Wielkie

Źródło: GUS Przestrzenne Dane Statystyczne [dostęp: 19.01.2023]

Ostatnim ze specyficznych dla Gminy problemów, który pojawił się w wywiadach jakościowych, ale jest spójny z dotychczasowymi badaniami⁵², jest przeciętny poziom międzygałęziowej dostępności transportowej i niewystarczająca mobilność mieszkańców w kontekście możliwości dojazdu do pracy czy szkoły. Posiadając lepsze warunki komunikacyjne, zwłaszcza mieszkańcy w wieku produkcyjnym mobilnym nie musieliby przeprowadzać się za możliwośćią zdobycia edukacji i lepszej pracy. Trudność dotyczy szczególnie wsi po PGR / PGRyb,

których mieszkańcy stosunkowo często nie mają prawa jazdy, a także osób starszych w wieku niemobilnym. Jak wskazują badania, *mieszkanie na wsi i starszy wiek podwyższają ryzyko wykluczenia społecznego, przy czym dostępność ma tu ważną rolę ułatwiającą*, a rolą sektora publicznego jest takie działanie, aby *osoby starsze miały alternatywne opcje modalne i mogły w dalszym ciągu uczestniczyć w życiu społecznym*⁵³. Jednocześnie dla osób posiadających auto – jego utrzymanie jest coraz droższe, co czyni nieekonomicznymi ewentualne codzienne dojazdy do szkoły i pracy.

52 Por. Komornicki T. i in., 2018, Ewaluacja i monitoring zmian dostępności transportowej w Polsce z wykorzystaniem wskaźnika WMDT. Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Warszawa

53 Cyt. za Ciechański A., 2020, Bariery w przemieszczaniu się osób dorosłych na obszarach wykluczonych transportowo – przykład rejonu Komańczy. [W]: Połom M. (red.), Prace Komisji Geografii Komunikacji PTG 23(5) / 2020, s. 34-52

Gmina administruje drogami⁵⁴:

- Gminnymi publicznymi klasy lokalnej o łącznej długości 38,61 km, w tym o nawierzchni: brukowej - 2,44 km, bitumicznej - 21,37 km, gruntowej - 14,80 km (co stanowi ponad 1/3 i dostrzega się konieczność dokonywania kolejnych inwestycji utwardzających drogi w szczególności na obszarach postępującej zabudowy mieszkaniowej oraz terenach rozwoju usług rynkowych i działalności gospodarczej);
- Wewnętrznymi o długości 83,85 km: np. polne, śródpolne, dukty leśne i inne.

Sytuację przestrzenno-środowiskową w Gminie Chrzypsko Wielkie w okresie 2015-2022 ocenia się raczej słabo na tle województwa wielkopolskiego.

Jednym z głównych problemów Gminy jest niewystarczający udział powierzchni objętej planami zagospodarowania i zbyt wolne postępy w tym zakresie, aczkolwiek uchwalenie Studium w 2022 r. i Modelu funkcjonalno-przestrzennego w ramach niniejszej Strategii stanowią sensowne podstawy do uporządkowania i dalszego rozwoju polityki przestrzennej. Diagnoza przyniosła ponadto rekomendacje w zakresie typologii obszarów do wyznaczenia w Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, które dla porządku zawarto w poświęconym temu rozdziale.

Jednocześnie Gmina nie posiada zbyt dużych zasobów komunalnych, co w pewien sposób może utrudniać realizację własnych inwestycji celu publicznego. Szczególnie istotne potrzeby do rozwiązania w kolejnych latach obejmują m.in. poprawę dostępu do infrastruktury bytowej – kanalizacja wraz z modernizacją oczyszczalni, kolejne ujęcie wody, czy też ewentualnie podjęcie kolejnej próby współpracy z odpowiednimi spółkami w celu doprowadzenia sieci gazowej.

Dalszej jakościowej poprawy wymaga również gospodarka odpadami – w tym zakresie dla mieszkańców problematyczne jest generowanie niesegregowanych odpadów w miejscach walorów naturalnych, przez turystów i letników. Analiza zawiera szereg propozycji usprawnień w tym zakresie.

Gmina boryka się z dużym zagrożeniem suszą, podobnie jak większość Wielkopolski. Skoro poziom wód gruntowych w Gminie już jest dość niski, a powierzchnia objęta uprawami rolnymi przekracza 50% obszaru Gminy, przy czym 7/8 zasiewów to gatunki roślin szczególnie narażonych na suszę – stanowi ona bardzo ważne wyzwanie dla polityki środowiskowej i przestrzennej na kolejne lata. Zwłaszcza mając na uwadze fakt, że w drugiej dekadzie XXI wieku zwiększył się udział użytków rolnych w ogólnej powierzchni gospodarstw na terenie Gminy.

Niewystarczająca jest poprawa dostępności dróg rowerowych, co wydaje się dość istotną potrzebą społeczności lokalnej, potwierdzoną badaniami ilościowymi również w innej strategii lokalnej obejmującej obszar Gminy. Pomimo posiadania atrakcyjnych walorów turystycznych pod ścieżki wokół jezior, ich budowa pozostaje wyzwaniem w kontekście skomplikowanych relacji własnościowych.

Natomiast do pozytywnych aspektów przestrzenno-środowiskowych dla rozwoju Gminy należy zaliczyć: pozytywną dynamikę przyrostu liczby mieszkańców, duży spadek zużycia wody przypadającego na 1 mieszkańca, wysoką jakość powietrza i niezłą aktywność mieszkańców w zakresie wymiany „kopciuchów” na ekologiczne źródła ciepła.

⁵⁴ Raport o stanie Gminy Chrzypsko Wielkie za 2021 r.

Sytuacja finansowa

Ostatni komponent polegał na analizie sytuacji finansowej gmin wiejskich w Wielkopolsce, w ujęciu dynamicznym. Oznacza to, że wnioskowanie odbywa się na danych za całe okresy: 2007-2014 (patrz dolna część Mapa 9) i 2015-2021 (patrz górna część Mapa 9). Nie odbywa się natomiast na podstawie sytuacji finansowej gmin w pojedynczych latach. To szczególnie istotne, ponieważ budżety gmin cechują się właśnie dynamiką – w oparciu o przyjętą politykę rozwoju lokalnego, w części gmin w wybranych latach przypada kulminacja wydatków inwestycyjnych (np. finalizacja budów), inne samorządy preferują z kolei dość równoległe rozłożenie inwestycji w czasie. Okresy przyjęte do analizy w całym modelu, również w aspekcie finansowym, są spójne i odpowiadają perspektywom finansowym UE. Dzięki temu równoważy się podażowa i popytowa strona funduszy UE w odniesieniu m.in. do inwestycji publicznych (patrz Sytuacja społeczna).

W ogólnym ujęciu jakości zarządzania finansami, w okresie 2015-2021 Gmina Chrzypsko poprawiła swoją sytuację finansową (dochodowo-wydatkową) aż o 40 pozycji na skali 111 gmin wiejskich województwa wielkopolskiego. Wzrost nastąpił z sytuacji słabej do przeciętnej (porównaj górną i dolną część Mapa 9), blisko oceny „wysokiej”. Spośród 14 szczegółowo analizowanych gmin (patrz Tabela 13):

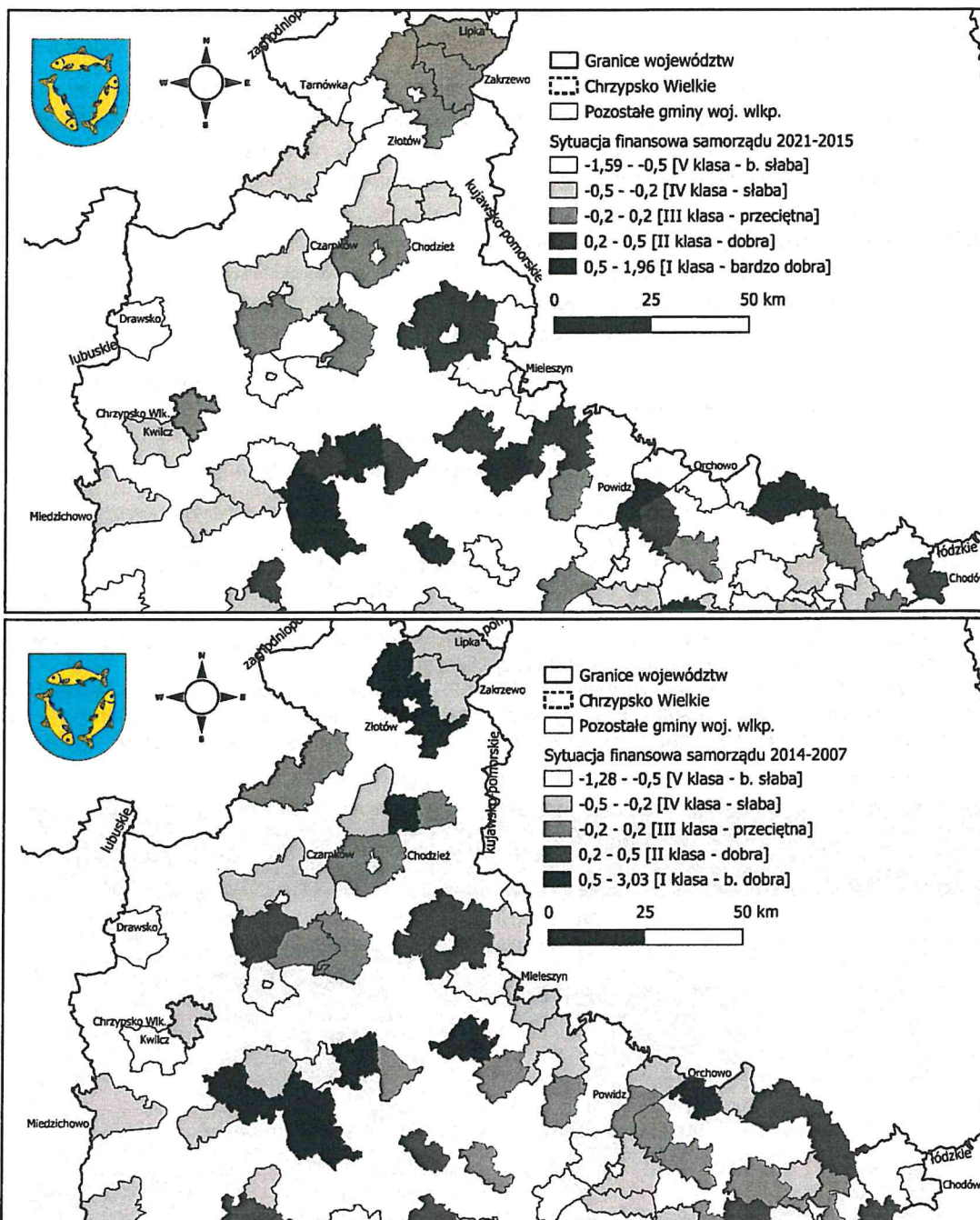
- Tylko trzy gminy: Chrzypsko, przedostatni w regionie pod względem poziomu rozwoju Chodów oraz Lipka, przez cały okres objęty analizą cechowały się stosunkowo lepszą sytuacją finansową niż właśnie ogólny poziom ich rozwoju na tle województwa, co pozytywnie świadczy o zarządzaniu budżetem w Gminie.
- W latach 2007-2014 aż 8 gmin, w tym Mieleszyn i Tarnówka, cechowały się słabszą sytuacją finansową od Gminy Chrzypsko Wielkie.
- W okresie 2015-2021 w porównaniu do 2007-2014 pięć gmin osłabiło jakość zarządzania swoimi finansami na tle regionu, w tym stanowiący jednostkę referencyjną Mieleszyn.
- Tylko trzy z tych 13 gmin cechowały się w okresie 2015-2021 relatywnie lepszą jakością zarządzania budżetem niż Chrzypsko: gm. Chodów, Powidz i Złotów, przy czym dwie ostatnie są znacząco lepiej rozwinięte od Gminy Chrzypsko pod względem społecznym oraz przestrzenno-środowiskowym co wpływa również na finanse.

Tabela 13 Sytuacja finansowa jednostek porównywalnych z gm. Chrzypsko Wielkie

Gmina	Sytuacja finansowa na skali 111 gmin woj. wlkp. 2021-2015	Dla porównania: pozycja w zakresie ogólnego rozwoju 2021-2015	Sytuacja finansowa na skali 111 gmin woj. wlkp. 2014-2007	Dla porównania: pozycja w zakresie ogólnego rozwoju 2014-2007	Sytuacja finansowa 2021 vs 2014, porównaj z Mapą poniżej
Chrzypsko Wielkie	41	90	81	108	Progresywna IV klasa → III klasa
Kwilcz	89	99	107	96	Progresywna V klasa → IV klasa
Chodzież	55	31	37	52	Regresywna w III klasie rozwoju
Czarnków	70	53	87	51	Progresywna w IV klasie rozwoju
Drawsko	108	78	100	58	Regresywna w V klasie rozwoju
Mieleszyn	105	86	89	99	Regresywna IV klasa → V klasa
Chodów	33	110	103	110	Progresywna V klasa → II klasa
Miedzichowo	84	56	86	77	Stagnacja IV klasa
Orchowo	104	81	90	70	Regresywna IV klasa → V klasa
Powidz	16	23	34	28	Progresywna II klasa → I klasa
Lipka	59	94	78	93	Progresywna IV klasa → III klasa
Tarnówka	106	102	111	102	Stagnacja V klasa
Zakrzewo	61	41	80	40	Progresywna IV klasa → III klasa
Złotów	34	29	11	27	Regresywna I klasa → II klasa

Barwą **zieloną** zaznaczono zjawiska korzystniejsze niż Gmina Chrzypsko W., barwą **piaskową** – słabsze, a bez oznaczenia pozostawiono sytuację podobną lub tożsamą.

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie autorskiego obliczalnego modelu równowagi ogólnej (CGE) z komponentem dynamicznym diagnozy procesów rozwojowych

Mapa 9 Sytuacja finansowa gmin wiejskich województwa wielkopolskiego w kontekście prowadzenia rozwoju lokalnego w okresach: 2021-2015 (mapa górna) oraz 2014-2007 (mapa dolna)

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie autorskiego obliczalnego modelu równowagi ogólnej (CGE) z komponentem dynamicznym diagnozy procesów rozwojowych

Analizą objęto cztery wskaźniki:

- 1) Poziom dochodów własnych przypadających na 1 mieszkańca. Gmina Chrzypsko jest pod tym względem powyżej mediany, ale nieco poniżej średniej dla gmin wiejskich w Wielkopolsce (43. - 46. miejsce). W okresie 2007-2021 dochody własne na 1 mieszkańca wzrosły z ok. 829-835 zł (2010 r., 2007 r.) do ok. 2 941 zł (2020 r.). Stanowiło to wzrost z 74% średniej dla Wielkopolski do nawet ponad 100% średniej. **Jednocześnie wielkość dochodów własnych na 1 mieszkańca w całym ww. okresie stanowiła minimum 96%, a w wybranych latach nawet ponad 110% mediany, czyli wartości środkowej. Dochody własne Gminy kształtują się zatem co do zasady stosunkowo lepiej niż w połowie pozostałych gmin wiejskich z województwa.** Mimo to, uczestnicy badań jakościowych zwrócili uwagę, że Gmina praktycznie nie jest w stanie czynić potrzebnych inwestycji bez udziału środków zewnętrznych m.in. z uwagi na niewystarczający poziom dochodów własnych w stosunku do

- zapotrzebowania. Wniosek ten wcale nie stoi w sprzeczności z danymi statystycznymi – Gmina po prostu wykazuje ponadprzeciętną chęć do inwestowania dochodów własnych (patrz pkt 3 poniżej), dlatego nie dziwi, że w subiektywnym odczuciu te dochody są dla osób z wewnątrz zbyt niskie.
- 2) Poziom wydatków inwestycyjnych przypadających na 1 mieszkańca. W latach 2007-2021 wydatkowanie na inwestycje przez Gminę wzrosło z ok. 178 zł przypadających na 1 mieszkańca (2007 r.) do ponad 1 000 zł, z kulminacyjnym rokiem 2017 (ok. 1 394 zł na 1 mieszkańca). Jeszcze w latach 2007-08 Gmina wydatkowała relatywnie niewiele na inwestycje – około 50% średniej dla gmin wiejskich w Wielkopolsce. Od 2012 r. wskaźnik ten nie spada poniżej 82% średniej i 98% mediany co oznacza, że połowa gmin wiejskich w regionie wydaje na inwestycje stosunkowo mniej niż Chrzypsko Wielkie. W latach 2019-2021 wskaźniki oscylowały w przedziale powyżej 107% średniej i 130% mediany. W 2012, 2013, 2016, 2017 i 2019 r. aż 3/4 gmin wiejskich w regionie wydawało na inwestycje mniej niż Chrzypsko, przeliczając wartości na 1 mieszkańca.
 - 3) Stosunek wskaźnika 2 do wskaźnika 1, pokazujący jaką część dochodów własnych gmina jest skora przeznaczyć na inwestycje (a może jej inwestycje przekraczają kwotę własnych dochodów). W Chrzypsku wielkim w obu perspektywach finansowych wskaźnik ten wynosi ok. 50% co oznacza, że mniej więcej połowę kwoty dochodów własnych Gmina przeznaczająca na wydatki inwestycyjne. Dla okresu 2015-2021 średnia i mediana kształtują się poniżej 38%, a Chrzypsko Wielkie zajmuje 27. miejsce na 111 gmin wiejskich w regionie pod względem reinwestowania dochodów własnych. We wcześniejszych latach Gmina oscylowała nieco powyżej mediany, która wyniosła 47%. Gminy wiejskie w Wielkopolsce w okresie 2015-2021 wydawały na inwestycje przeciętnie o 9 punktów procentowych mniej kwoty własnych dochodów niż w latach 2007-2014. Skoro proporcja ta nie zmienia się w Gminie Chrzypsko, aktywność inwestycyjną samorządu na tle analogicznych gmin w województwie należy ocenić jak najbardziej pozytywnie.
 - 4) Udział wydatków na administrowanie gminą z działu 750, w ogólnych wydatkach budżetowych w okresie programowania (odpowiednio: 2007-2014 i 2015-2021). W tym zakresie Gmina jest jedną z najbardziej obciążonych w regionie – zajmując 100. miejsce w pierwszej perspektywie i 92. pozycję w drugim okresie. Poza latami 2018-20, na administrowanie samym Urzędem Gminy wydatkowanych było ok. 13%-14% budżetu. Respondenci wywiadów jakościowych nie do końca zgadzają się z tym wnioskiem, choć trudno polemizować ze zrelatywizowanymi danymi pochodzącymi ze statystyki publicznej, przedstawionymi na skali 111 gmin wiejskich Wielkopolski, analizowanymi dla 15-letniego okresu. Jednym z pojawiających się argumentów „przeciwko” danym statystycznym jest specyfika gminy – liczba ludności, wielkość budżetu. Analiza potwierdza jednak, że podobnie wielkościami i strukturalnie gminy Miedzichowo, Mieleszyn, Orchowo i Zakrzewo są stosunkowo mniej obciążone wydatkami na administrowanie. Z drugiej strony słusznie uczestnicy badań zwracają uwagę na to, że Gmina już czyni wiele, aby ograniczać obciążenie finansowe kosztami administracyjnymi – przykładami są tutaj przeniesienie usług kadrowo-księgowych jednostek podległych do Gminy (dla wspólnej obsługi administracyjnej i kadrowo-płacowej zgodnie z art. 10a Ustawy o samorządzie gminnym), czy też łączenie wydziałów w Urzędzie, które jak się wydaje osiągnęło już swój punkt krytyczny, powyżej którego znacząco spadłaby jakość obsługi.

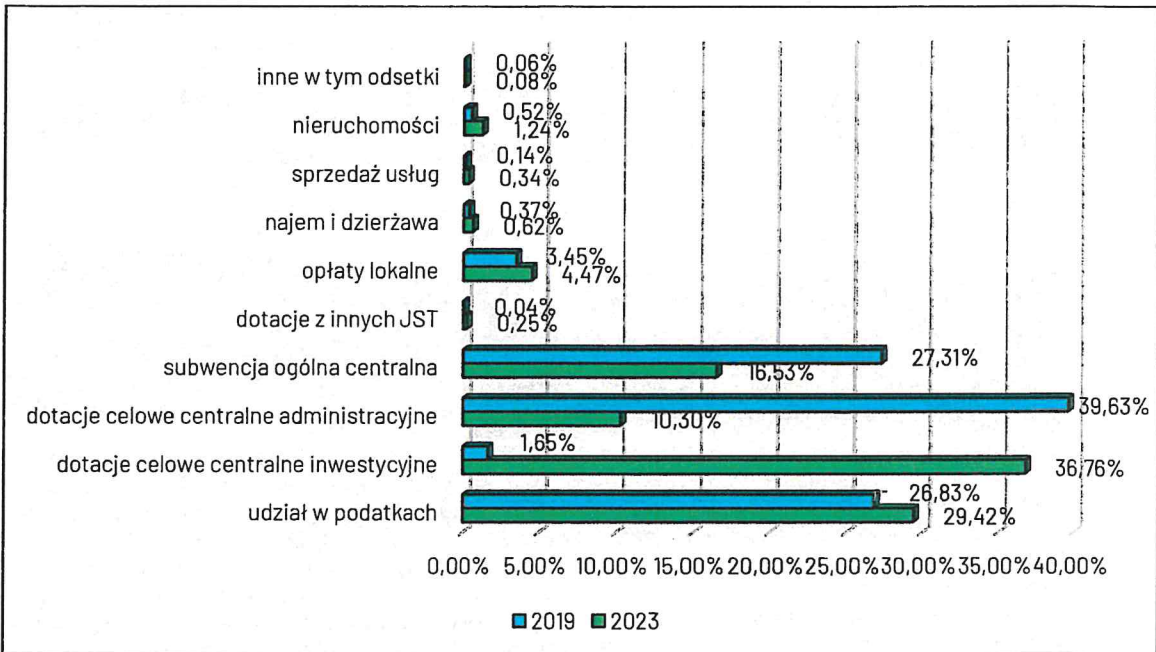
W ramach diagnozy poza modelowaniem makroekonomicznym objęto analizą również budżety Gminy Chrzypsko w latach 2019-2023 (patrz Wykres 4 i Wykres 5). Przyjęto, że najbardziej właściwe dla zobrazowania przemian w budżecie Gminy w ostatnich latach będzie szczegółowe zaprezentowanie struktur dochodów i wydatków budżetowych w ramach planów na lata:

- 2019 (tu: przed wystąpieniem szoków gospodarczych tj. COVID-19; wojna; inflacja z zagrożeniem stagflacji);
- 2023 (tu: po wdrożeniu rozwiązań odpowiadających na ww. szoki gospodarcze).

Analiza budżetów planowanych na 2019 r. i 2023 r. potwierdza wyniki modelowania makroekonomicznego. W obu latach ok. 1/3 dochodów stanowią dwa główne dochody własne: udziały w podatkach oraz opłaty i podatki lokalne (patrz Wykres 4). W 2023 r. w porównaniu do 2019 r. zmieniła się struktura dotacji i subwencji rządowych. Udział dotacji na administrowanie Gminą i jednostkami podległymi (np. oświata, pomoc socjalna i opieka społeczna) spadł z 40% do 10%. Udział ogólnej subwencji spadł z nieco ponad 1/4 do 1/6. Znacząco wzrósł natomiast udział dotacji celowych na inwestycje, stanowiąc w budżecie na 2023 r. ponad 1/3 dochodów, co ma związek z otrzymaniem przez Gminę kilku ponad milionowych dotacji w ramach Rządowego Programu „Polski Ład” – również ukierunkowanego na niwelowanie skutków szoków gospodarczych, jakie wystąpiły w okresie 2020-22.

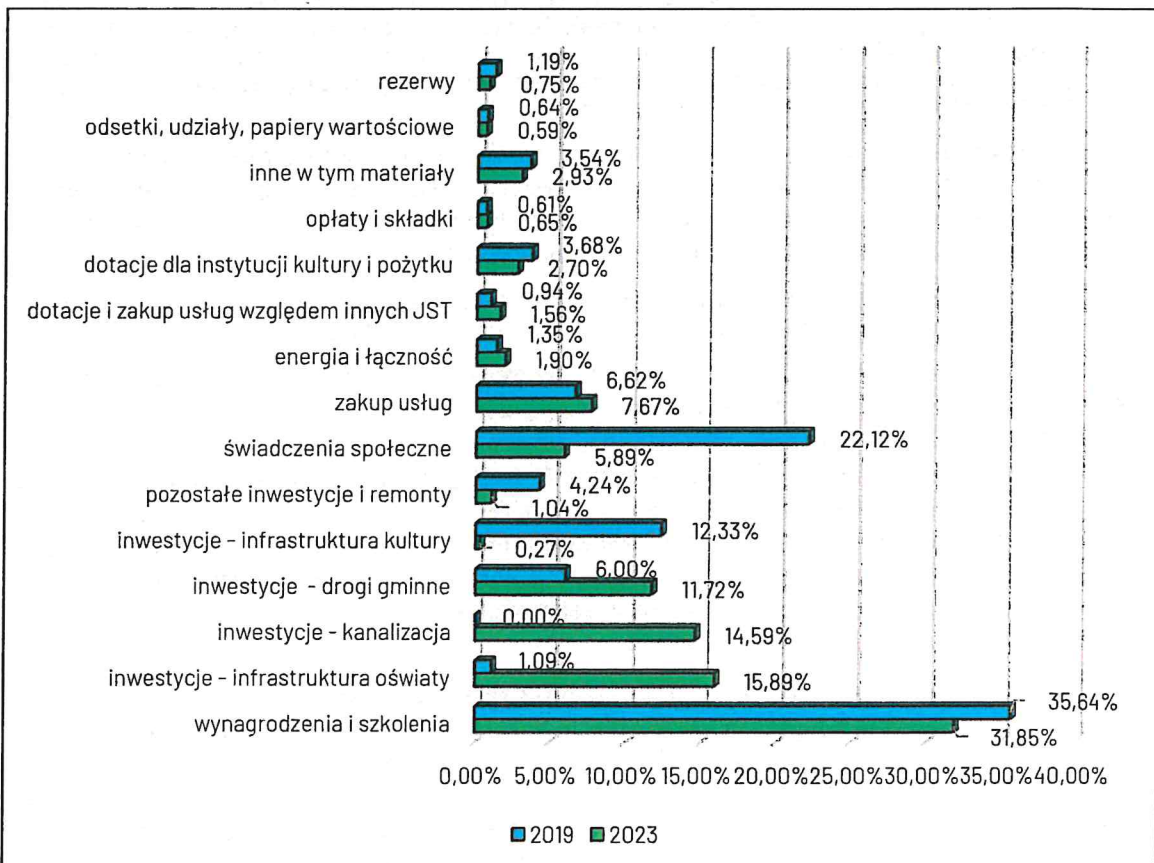
Również struktura wydatków budżetowych planowanych na lata 2019 i 2023 potwierdza wcześniejsze konkluzje. Na Wykres 5 u jego podstawy w rubryce „wynagrodzenia i szkolenia” zawarto łączny udział środków przeznaczonych na wynagrodzenia, ich pochodne, powiązane osobowe i bezosobowe koszty wynagrodzeń oraz dokształcanie pracowników Gminy. Ma to dość istotne znaczenie, ponieważ planując budżet Gmina musi brać pod uwagę nie tylko funkcjonowanie Urzędu, ale również wielu jednostek podległych – m.in. Zespół Szkół, Ośrodek Pomocy Społecznej, Środowiskowy Dom Samopomocy, Gminny Ośrodek Kultury itd. Realnie ponoszone koszty administracyjne wszystkich tych jednostek wynoszą ok. 1/3 całkowitych wydatków budżetowych (z tego sam Urząd: 13-14%). W 2019 r. Gmina planowała wydatkować na

inwestycje łącznie niecałą 1/4 budżetu, natomiast w 2023 r. jest to już ponad 40% wydatków budżetowych. Innym wnioskiem potwierdzającym się w oparciu o analizę budżetu jest stosunkowo duży udział wydatków przeznaczanych na świadczenia społeczne (patrz również wnioski z analizy sytuacji społecznej), choć kwota planowana na 2023 r. jest o połowę mniejsza niż w 2019 r.

Wykres 4 Struktura dochodów budżetowych Gminy Chrzypsko Wielkie w latach 2019 i 2023

Źródło: uchwały budżetowe Rady Gminy z 14.11.2018 i 28.12.2022

Wykres 5 Struktura wydatków planowanych w budżetach Gminy Chrzypsko Wielkie w latach 2019 i 2023

Źródło: uchwały budżetowe Rady Gminy z 14.11.2018 i 28.12.2022

Chrzypsko 2030: Strategia Rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie na lata 2023-2030

Analizując kosztochłonność realizacji zadań własnych Gminy (zdefiniowanych na Rysunek 3 w podrozdziale *Jakie są zadania i funkcje Gminy?*) wzięto pod uwagę wydatki budżetowe z lat 2019-2022 w układzie poszczególnych rozdziałów i paragrafów. W okresie 2019-2022 aż 70% wydatków Gminy pochłaniała realizacja zaledwie czterech zadań publicznych (patrz Wykres 6):

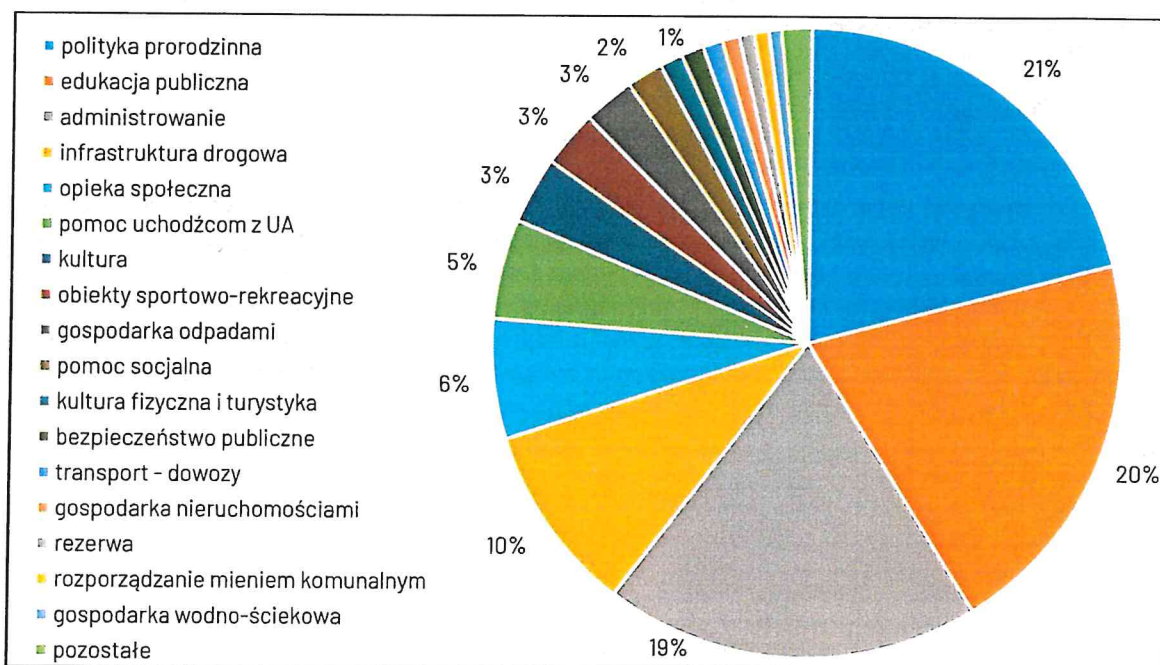
- Polityka prorodzinna – 21% (na cele ze świadczeniami wychowawczymi, Programem 500+ itd.)
- Edukacja publiczna – 20%
- Administrowanie – 19% (zarządzanie Gminą, organizacja i funkcjonowanie Urzędu, Rady, jednostek podległych)
- Infrastruktura drogowa – 10%

Ponadto dość dużo wydatków przeznaczanych jest na opiekę społeczną oraz od 2022 r. pomoc uchodźcom z Ukrainy wskutek agresji zbrojnej Rosji na ten kraj (tu: koszty wsparcia w jednym tylko roku 2022 stanowiły aż ok. 5% całkowitych wydatków budżetowych za okres 2019-2022 – patrz Wykres 6).

Na wcześniej wspomnianym „modelu kompetencji Gminy” zawartym w podrozdziale *Jakie są zadania i funkcje Gminy?* wyszczególniono 36 ustawowych zadań publicznych. Przeprowadzona analiza wskazuje, że sześć kluczowych zadań (17% zadań) pochłania aż 80% budżetu Gminy co oznacza, że na pozostałe 30 zadań przypada ok. 20% budżetu. Wyniki analizy są zaskakująco zgodne z tzw. *zasadą Pareto* mówiącą, że 20% kluczowych zjawisk jest związanych z 80% istniejących zasobów. To wniosek istotny w kontekście przyszłego kształtowania celów i wskaźników Strategii – w zależności od tego, jakie cele i wskaźniki zostaną finalnie postawione przed organami Gminy do osiągnięcia, będzie łatwiej określić ich potencjalny koszt.

„Model kompetencji Gminy” dzielił ponadto zadania ustawowe na trzy kategorie, odnoszące się do struktury diagnozy przyjętej w Strategii: zadania społeczno-bytowe, przestrzenno-środowiskowe i gospodarcze. Patrząc z tej perspektywy, struktura wydatków budżetowych Gminy kształtuje się następująco:

- Zadania społeczno-bytowe: 63,8%
- Zadania przestrzenno-środowiskowe: 16,2%
- Zadania gospodarcze: 0%
- Administracja: 19,2%
- Rezerwy: 0,8%

Wykres 6 Struktura wydatków budżetowych Gminy Chrzypsko Wielkie w latach 2019-2022, w układzie ustawowych zadań publicznych

Źródło: opracowanie Jan Wojciechowski na podstawie danych UG.

Budżety Gminy jak również związane z nimi prognozy deficytu budżetowego, długu publicznego, spłaty kredytów oraz Wieloletnia Prognoza Finansowa – podlegają opiniowaniu przez Regionalną Izbę Obrachunkową. Wszystkie 33 analizowane opinie RIO, dotyczące pięciu lat budżetowych poprzedzających opracowanie niniejszej Strategii, są pozytywne. 26 spośród nich dotyczy planów budżetowych, spośród nich w połowie (13) Izba nie sformułowała żadnych uwag i nie wykryła rozbieżności. W ośmiu planach

sformułowano dla Gminy zastrzeżenie, że wskaźnik planowanej łącznej kwoty zobowiązań był bliski dopuszczalnego maksimum. Oznacza to, że Gmina planowała w pełni wykorzystać swoje obecne możliwości wydatkowe w sposób nienaruszający dyscypliny finansów publicznych. W sześciu planach RIO wykryta rozbieżności finansowe lub błędy rachunkowe, które jednak często dotyczyły dość niewielkich kwot – np. 300 zł, 3 807 zł, 47 920 zł. Większe rozbieżności i błędy rachunkowe Izba wskazała w opiniach dotyczących wykonania budżetu. Na siedem takich opinii tylko w jednej nie sformułowano uwag, a zauważalne rozbieżności pojawiały się w wykonaniu planów na I półrocza 2019 i 2021 r. Ostatecznie jednak rozliczenie całych tych lat budżetowych Gmina zamykała z rozbieżnościami nieprzekraczającymi 27 000 zł, co stanowi maksymalnie 1‰ planowanych wydatków.

Istotnym kontekstem dla planowania celów rozwoju Gminy są: Wieloletni Program Inwestycyjny 2022-2026 (patrz Tabela 14) oraz Wieloletnia Prognoza Finansowa na lata 2023-2032. Najwięcej zadań Gmina planuje zrealizować w zakresie: obiektów użyteczności publicznej, dróg publicznych oraz infrastruktury liniowej. W perspektywie krótkookresowej największą wartość inwestycji do zrealizowania Gmina planuje w zakresie obiektów użyteczności publicznej, choć jej udział finansowy wyniesie nieco ponad 20%. Wszystkie inwestycje w obiekty użyteczności publicznej są wpisane na listę podstawowych zadań:

- Termomodernizacja budynku Urzędu – zakończona merytorycznie w 2022 r., wraz z utworzeniem punktu obsługi interesanta dla Urzędu Stanu Cywilnego
- Trzyetapowa budowa przedszkola – rozpoczęta projektowo w 2022 r., planowo potrwa do 2024 r.
- Zakup kontenera do Mylina [2023]
- Modernizacja sali zajęć dla młodzieży w Gminnym Ośrodku Kultury [2023]
- Modernizacja budynku Środowiskowego Domu Samopomocy m.in. poprzez wymianę stolarki [2024]
- Modernizacja starego przedszkola na Dom Dziennego Pobytu Seniora i placówkę Poczty Polskiej [2025]

Drogi publiczne objęte Programem w dużej mierze planowane są do realizacji na lata 2024-2026. Udział Gminy w finansowaniu ma wynieść nieco poniżej 1/4. Część z tych inwestycji już się rozpoczęła.

- Przebudowa ulicy Polnej w Chrzypsku Wielkim [2022]
- Budowa drogi do Orla Wielkiego [2023]
- Budowa drogi i ślipu – Białokosz [2023]
- Budowa drogi w Mylinie i Łęczcach [2024]
- Budowa drogi do Gnuszyna [2025]
- Budowa drogi do Charcic [2025]
- Budowa drogi w Chrzypsku Wielkim - ul. Widokowa [2025]
- Budowa drogi w Łęczeczkach [2026]

Ponadto Gmina planuje dofinansować budowę drogi powiatowej w Mylinie oraz wykonała drogi dojazdowe do gruntów rolnych. Natomiast w zakresie infrastruktury liniowej Gmina planuje partycypować finansowo w ok. 35%. Respondenci wywiadów jakościowych potwierdzają, że będąca w trakcie realizacji systemowa inwestycja w infrastrukturę wodociągową i kanalizacyjną powinna być kontynuowana w okresie wdrażania kolejnej Strategii (w tym wspomniana wcześniej modernizacja oczyszczalni ścieków oraz budowa nowego ujęcia wody). Sześć zadań wpisanych jest na listę podstawową dla Urzędu, odpowiedzialność za dwa kolejne ponosi Gminna Spółka Komunalna, zaś dwa ostatnie znalazły się na liście dodatkowej:

- Budowa wodociągu – Białokoszyce i Chrzypsko Małe [2022]
- Budowa kanalizacji do Białcza – dwa etapy [2022-2023]
- *Przebudowa wodociągu – dwa projekty: Łęczeczki i Łęże [2022; Gminna Spółka Komunalna]*
- Budowa kanalizacji do Charcic [2023]
- Wymiana opraw oświetleniowych [2023]
- Budowa wodociągu – Orle Wielkie [2024]
- Budowa kanalizacji do Ryżyna [2026]
- *Rozbudowa kanalizacji na ul. Sierakowskiej [lista dodatkowa, 2023]*
- *Modernizacja wodociągu w Chrzypsku Małym [lista dodatkowa, 2023]*

Ponadto kilka inwestycji dotyczy infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej i sportowej, czego potrzebę również potwierdzają uczestnicy badań jakościowych – wymieniając wśród takich potrzeb m.in. rozbudowę szkoły o halę gimnastyczną, renowację boiska i bieżni, inwestycje w GOK (wyposażenie sceny, miejsca dla młodzieży, remont biblioteki), dalszą rozbudowę infrastruktury przy kąpielisku w Chrzypsku Wielkim (np. budowa mini-amfiteatru).

Mając na uwadze wyniki diagnozy w poprzednich podrozdziałach, w Wieloletnim Programie Inwestycyjnym poczyniono kroki w kierunku rozwiązania następujących problemów w Gminie:

Problemy	WPI	Rozwiązania już zaplanowane przez Gminę
Niewystarczające zasoby infrastruktury kapitału ludzkiego [Sytuacja społeczna]	»»»	Realizowana budowa przedszkola o wartości ponad 8,6 mln zł zapewni możliwość przeniesienia go z Zespołu Szkół, co poprawi warunki dla edukacji podstawowej
Zbyt wolny postęp w rozbudowie dostępu do kanalizacji [Sytuacja przestrzenna]	»»»	Realizowane i zaplanowane łącznie cztery inwestycje na kwotę co najmniej 7,7 mln zł zwiększą dostęp do kanalizacji dla ok. 16%-18% mieszkańców Gminy
Zbyt mała powierzchnia posiadanych nieruchomości do celów polityki przestrzennej [Sytuacja przestrzenna]	»»»	Planowane cztery wykupy lub zamiany gruntów m.in. na późniejsze inwestycje celu publicznego, również zawarte w Programie
Niewielkie zasoby mieszkań komunalnych i socjalnych [Sytuacja przestrzenna]	»»»	Planowane cztery inwestycje poprawiające tę sytuację, w tym budowa nowego mieszkania socjalnego i modernizacje trzech innych nieruchomości

Tabela 14 Podsumowanie Wieloletniego Programu Inwestycyjnego 2022-2026 [w trakcie realizacji]

Rodzaj wydatku	Łączna liczba zadań w Programie	W tym na liście podstawowej z określonym budżetem	Środki własne Gminy i kredyty [w zł]	Łączny koszt inwestycji ogółem [w zł]	Łączna kwota planowanego dofinansowania [w zł]
infrastruktura liniowa	10	6	3 056 679,00	8 810 279,00	5 753 600,00
drogi publiczne	9	8	2 720 129,71	11 659 000,00	8 738 870,29
obiekty użyteczności publicznej	7	7	2 368 000,00	11 673 384,30	9 371 375,30
infrastruktura turystyczno-rekreacyjna i sportowa	4	3	241 000,00	697 615,70	456 615,70
mieszkania komunalne	4	1	100 000,00	200 000,00	100 000,00
przestrzeń publiczna	1	1	94 890,00	192 880,00	97 990,00
drogi dojazdowe do gruntów rolnych	1	1	50 000,00	1 000 000,00	950 000,00
zakup środków trwałych i wyposażenia	3	3	0,00	218 070,00	218 070,00
inwestycyjna pomoc społeczna	1	1	0,00	349 049,40	349 049,40
gospodarka nieruchomościami	7	0	0,00	0,00	0,00
infrastruktura teleinformatyczna	1	1	0,00	100 000,00	100 000,00
Suma końcowa	48	32	8 630 698,71	34 900 278,40	26 135 570,69

Kolorem zielonym zaznaczono wartości najwyższe dla poszczególnych źródeł finansowania.

Źródło: Wieloletni Program Inwestycyjny Gminy Chrzypsko Wielkie 2022-2026

Wnioski z analizy sytuacji finansowej Gminy na tle regionu są bardzo pozytywne i świadczą o dość wysokiej jakości zarządzania finansami publicznymi w Gminie. Potwierdzają to regularnie opinie Regionalnej Izby Obrachunkowej.

Gmina osiąga niezłe dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca na tle podobnych jednostek z województwa. W dwóch poprzednich perspektywach średniookresowych, analogicznych niniejszej Strategii, wydatkowała na inwestycje około połowę kwoty dochodów własnych. Przekracza to wartości średniej i mediany dla województwa. Same wartości wydatków inwestycyjnych na 1 mieszkańca również uległy kilkukrotnemu wzrostowi w okresie 2007-2021. W ostatnich kilku latach Gmina przeznaczająca na inwestycje aż 23%-43% budżetu.

Dość dużym obciążeniem dla budżetu na tle innych gmin wiejskich w Wielkopolsce są wydatki na administrowanie. Najczęściej na samo funkcjonowanie Urzędu przeznaczane jest ok. 13%-14% budżetu, zaś łącznie z jednostkami podległymi, na całość administrowania Gmina wydaje ok. 1/3 budżetu. Gmina poczyniła już znaczące wysiłki w celu ograniczenia tego obciążenia m.in. poprzez przeniesienie obsługi księgowo-kadrowej jednostek podległych do Gminy oraz poprzez łączenie wydziałów wewnątrz samego Urzędu.

Wieloletni Program Inwestycyjny 2022-2026 odpowiada na sporo zdiagnozowanych problemów i potrzeb, zwłaszcza przestrzennych, wynikających zarówno z analizy makroekonomicznej jak i z wywiadów jakościowych. WPI zawiera aż 32 inwestycje wpisane na listę podstawową, opiewające na łączną kwotę prawie 35 mln zł.

Analiza SWOT-TOWS

ETAP I – IDENTYFIKACJA I SELEKCJA CZYNNIKÓW

To identyfikacja rzeczywistych i potencjalnych czynników wewnętrznych, zależnych od ogółu społeczności Gminy (mieszkańcy, organizacje pozarządowe, urząd i jego jednostki podległe, przedsiębiorcy) czyli mocnych stron i słabych stron; jak również czynników zewnętrznych, pozostających poza realnym wpływem tej społeczności: szans potencjalnie możliwych do wykorzystania i zagrożeń, przed którymi należy się obronić. Na tym etapie wykorzystano wnioski z diagnozy przeprowadzonej na poprzednich etapach projektowania Strategii. Podstawą właściwie opracowanej analizy SWOT-TOWS, a co za tym idzie wybrania trafnych kierunków i celów Strategii względem kluczowych problemów i potrzeb grup docelowych, jest zmniejszenie ryzyka wystąpienia błędów poznawczych na etapie wnioskowania. Jednym z klasycznych i bardzo często spotykanych błędów jest nadmierna koncentracja na aspektach pozytywnych. Wynika ona z naturalnej heurystyki poznawczej – znacznie łatwiej dostrzegamy swoje silne strony, aniżeli słabsze, a zwłaszcza szanse w porównaniu do zagrożeń. To ostatnie nieco zmieniło się wskutek wystąpienia szoków gospodarczych w latach 2020-2022. Analiza przeprowadzona na etapie tworzenia Strategii na każdym etapie zachowuje symetrię, tzn. równą liczbę rozpatrywanych aspektów (15) w każdej z grup, jak również ich wewnętrzną strukturę (po 5 czynników społecznych, gospodarczych i przestrzenno-środowiskowych). Ogranicza to błędną heurystykę na kluczowym etapie zaangażowania społeczności w tworzenie Strategii, a więc ich aktywnym udziale poprzez subiektywną delimitację i ważenie czynników podczas warsztatów strategicznych (formy dodatkowych konsultacji społecznych). Zgodnie z najnowszymi trendami, czynnikom nadano również jedną z trzech grup wartości, o czym nie informowano uczestników warsztatów⁵⁵:

- wartości pionierskie (innowacyjne, entuzjastyczne, pozwalające wyróżnić się obszarowi);
- wartości wędrownicze (znane być może na innym obszarze i możliwe do zaimplementowania, mogą przynieść przewagi w stosunku do wartości tradycyjnych, jednak są nisko innowacyjne);
- wartości osadnicze (znane, które nie wnoszą nic nowego, naśladowcze, generujące niski wzrost).

⁵⁵ Por. Chan Kim W., Mauborgne R., 2018. Przemiana błękitnego oceanu, Hachette Book Group, Inc., Nowy Jork, s. 116-134.

Tabela 15 Czynniki brane pod uwagę w analizie SWOT-TOWS podczas warsztatów strategicznych

Czynnik pozytywny		Czynnik negatywny	
Liczba wskazań	Średnia ważona	Liczba wskazań	Średnia ważona
Razem	Pkt	Razem	Pkt
MOCNE STRONY (CZYNNIKI WEWNĘTRZNE)			
11) walory turystyczne	2,9	11) nadal niewystarczający dostęp do infrastruktury podstawowej	2,5
8) Gmina dużo inwestuje pomimo niskich dochodów własnych	2,4	6) niski poziom dochodów własnych Gminy	3,2
4) dostęp do opieki przedszkolnej jest lepszy niż w innych gm. wiejskich	3,1	2) niska jakość kapitału społecznego, brak integracji społecznej	2,3
7) dobry dostęp do obiektów kultury	1,9	1) słabe wyniki edukacyjne (egzaminacyjne) SP, duża liczebność klas	3,6
9) Gmina i jej jednostki dużo korzystają z funduszy zewnętrznych	3,3	3) obciążenie demograficzne, ujemna feminizacja i ruch naturalny	2,5
3) sprawne działania i pomysły GOK na organizację czasu wolnego	2,0	13) trudności komunikacyjne (dostępność i transport publiczny)	2,5
1) pomoc socjalna i opieka społeczna	3,5	14) niewystarczające postępy w gospodarce odpadami	1,6
13) stosunkowo czyste powietrze na tle województwa	2,3	15) przeciętne, często słabe, warunki rolnicze (gleby, ukształtowanie)	3,0
14) podejmowanie w ostatnim czasie działań strategiczno-planistycznych	1,7	12) położenie w całości na obszarze objętym ochroną środowiskową	2,0
15) niski poziom zurbaniizowania gminy	3,3	10) niewystarczająca oferta agroturystyczna i baza gastronomiczna	1,3
7) niskie bezrobocie	1,5	4) niewystarczająca sytuacja mieszkaniowa i staby stan budynków	1,0
5) poprawiający się dostęp do opieki zdrowotnej	1,0	9) sezonowość branż dominujących lokalnie	2
6) firmy w Gminie są dość stabilne/odporne względem globalnych szoków	1,0	8) niedostosowanie kompetencji pracowników do potrzeb firm	1,5
Pozostałe dwa czynniki zaproponowane uczestnikom			
SZANSE (CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE)			
11) poprawa warunków życia ludności w zakresie infrastruktury bytowej	3,3	Pozostałe dwa czynniki zaproponowane uczestnikom	0
2) poprawa warunków edukacyjnych	3,3	ZAGROŻENIA (CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE)	0
8) rozwój oferty turystycznej (gastronomia, noclegi, wynajem sprzętu)	2,7	11) duże i permanentne zagrożenie suszą głównych upraw	2,3
6) poprawa sytuacji na rynku pracy (działania sektora publicznego)	2,1	1) wysoka inflacja, w szczególności cen dóbr i usług podstawowych	3,5
15) kontynuacja uporządkowania polityki przestrzennej	3,3	5) niechęć młodych ludzi do osiedlania się w Gminie Chrzypsko	2,8
4) poprawa dostępu do opieki zdrowotnej	2,5	6) wzrost zadań dla Gminy przy zmniejszeniu dotacji i subwencji	2,9
5) poprawa jakości opieki społecznej	2,8	8) dalsze obciążanie i ograniczanie wolności gospodarczej firmom	3,0
7) zwiększenie współpracy pomiędzy sektorami i firmami	1,8	3) ograniczenie możliwości / chęci finansowania działań NGO	2,0
10) działania inwestycyjne samych firm jako wkład w rozwój Gminy	2,0	14) nieprzewidywalność surowcowa	1,5
14) działania miękkie z zakresu ochrony środowiska	2,0	15) zaostrożenie warunków inwestowania na obszarach chronionych	2,7
12) poprawa dostępności komunikacyjnej	2,7	10) trudności we współpracy pomiędzy rządem Polski a UE	2,3
3) poprawa infrastruktury społecznej	2,0	2) szoki społeczno-gospodarcze	2,0
13) działania inwestycyjne z zakresu ochrony środowiska	1,7	7) niekorzystne zmiany w łańcuchach dostaw	2,0
9) marketing terytorialny	2,5	13) zagrożenie trwałą marginalizacją / położenie daleko od aglomeracji	2,0
	1,0	4) napływ ludzi odmiennych kulturowo, niechętnych do asymilacji	1,7
	2,0	12) komunalna presja środowiskowa w zlewni Osiecznicy (Osiecznicy)	1,5
	2,0	oraz obniżanie się lustra wód powierzchniowych	
		9) niekorzystne zmiany trendów w ruchu turystycznym	

Źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów strategicznych. Kolorem zielonym oznaczono wartości tzw. „pionierskie”, a jasnozielonym tzw. „wędrownicze”. Wytuszoną czcionką oznaczono czynniki kluczowe, wybrane do pogłębionej analizy SWOT-TOWS.

ETAP II – DELIMITACJA KLUCZOWYCH CZYNNIKÓW DLA OBSZARU OBJĘTEGO STRATEGIĄ

Uczestnicy warsztatów (ich struktura została przedstawiona w podrozdziale Metoda 3. Warsztaty strategiczne) pracowali na specjalnie przygotowanych kartach. Ich zadania były następujące:

- 1) Odrzucenie siedmiu czynników, z którymi nie zgadzają się, że są one istotne dla obszaru.
- 2) Z ośmiu pozostających czynników w każdej kategorii należało wybrać subiektywnie po cztery najważniejsze. Dzięki wysokiemu różnicowaniu uczestników pod względem m.in. poziomu wykształcenia, wiedzy o obszarze, wieku i doświadczeń życiowych oraz perspektyw – w pełni osiągnięto cel konsultacji. Celem było bowiem wyselekcjonowanie tych czynników, które są najistotniejsze dla przyszłego rozwoju Gminy i odpowiadają na bieżące oraz przyszłe problemy i potrzeby z perspektywy samych grup docelowych Strategii.
- 3) Uporządkowanie wybranych czterech kluczowych czynników wg poziomu istotności na pozycjach 1-4.
- 4) Zebranie wypełnionych kart i przekazanie losowo innym uczestnikom. W ten sposób ograniczono subiektywność decyzji i poziom „związania się” uczestniczących z własnymi wyborami na etapie wyznaczania wag czynników potrzebnych do pogłębionej analizy eksperckiej. Każdy z uczestników otrzymując kolejną kartę i zestaw czynników wybranych przez inną osobę, w każdym aspekcie (mocne/słabe strony, szanse, zagrożenia) musiał zmierzyć się z wyborami innego uczestnika. Miał do rozdysponowania 10 punktów co odzwierciedlało 100% wagę. Każdemu z czynników należało przyznać wagę od 10% do 70%. Wagi te uśredniono i przełożono na punktację widoczną w tabeli.

Powyższa Tabela 15 zawiera już wyniki prac dokonanych z uczestnikami warsztatów. Numeracja czynników odpowiada ich pierwotnej strukturze zgodnie z kartą pracy warsztatowej – czynniki społeczne oznaczono od 1 do 5, od 6 do 10 to czynniki gospodarcze, finansowe i rynku pracy, a 11-15 to czynniki przestrzenno-środowiskowe. W każdej kategorii (mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia) uczestnicy warsztatów uznali pierwszy czynnik przestrzenno-środowiskowy jako najbardziej istotny. Dwa z czterech kluczowych czynników w każdej kategorii to aspekty społeczne, zaś po jednym przyporządkować można do obszaru gospodarki / finansowego / rynku pracy.

ETAP III – WAŻONA ANALIZA EKSPERCKA SWOT-TOWS (WZAJEMNEGO WPŁYWU)

Następnie przeanalizowano potencjalny wpływ czynników, stosując przy tym pytania w jakim stopniu:

- 1) mocne strony pozwolą wykorzystać szanse (S->O)?
- 2) szanse pozwolą wykorzystać mocne strony (O->S)?
- 3) słabe strony mogą uniemożliwić wykorzystanie szans (W->O)?
- 4) szanse ograniczą słabe strony (O->W)?
- 5) mocne strony pozwolą zniwelować zagrożenia (S->T)?
- 6) zagrożenia osłabiają mocne strony (T->S)?
- 7) słabe strony spotęgują zmaterializowane zagrożenia (W->T)?
- 8) zagrożenia spotęgują słabe strony (T->W)?

Pytania 1-2 odpowiadają strategii agresywnej, polegającej na dominującym udziale wykorzystania swoich mocnych stron i szans z otoczenia oraz ich wzajemnego wpływu na siebie. Pytania 3-4 odnoszą się do strategii konkurencyjnej, która zakłada pracę nad swoimi słabościami przy jednoczesnym wykorzystaniu szans z otoczenia. Pytania 5-6 są odniesieniem strategii konserwatywnej, koncentrującej się na mocnych stronach przyszłej firmy oraz obronie przed zagrożeniami z otoczenia. Natomiast pytania 7-8 odpowiadają strategii defensywnej, polegającej na pracy nad słabymi stronami przy jednoczesnej obronie przed zagrożeniami z otoczenia.

Analiza interakcji pomiędzy ważonymi kluczowymi czynnikami została przeprowadzona wg klasycznego modelu heurystycznego:

- 0 pkt – brak wpływu zmiennej objaśniającej na zmienną objaśnianą,
- 1 pkt – słaby (mało znaczący lub niepewny) wpływ,
- 2 pkt – silny, jednoznaczny wpływ.

Końcowe wagi dla kluczowych czterech czynników, wybranych do dalszej analizy musiały zostać ponownie oszacowane już przy założeniu, że ich suma przyniesie wartość 100% (patrz Tabela 16 – np. cztery kluczowe mocne strony = 100%). Obliczeń dokonano wg następującego wzoru:

$$\text{waga do analizy} = \frac{\text{waga nadana przez uczestników warsztatów}}{\text{suma wag nadanych przez uczestników dla kluczowych 4 czynników}} \times 100\%$$

Tabela 16 Końcowe wagi czynników kluczowych dla rozwoju Gminy

czynnik pozytywny		waga	czynnik negatywny		waga
	Walory turystyczne	29%		Nadal niewystarczający dostęp do infrastruktury podstawowej	22%
	Gmina dużo inwestuje pomimo niskich dochodów własnych	23%		Niski poziom dochodów własnych Gminy	28%
	Dostęp do opieki przedszkolnej jest lepszy niż w innych gm. wiejskich	30%		Niska jakość kapitału społ., brak integracji społecznej	20%
	Dobry dostęp do obiektów kultury	18%		Słabe wyniki edukacyjne (egz.) SP, duża liczebność klas	30%
	Poprawa warunków życia ludności w zakresie infrastruktury bytowej	29%		Duże i permanentne zagrożenie suszą głównych upraw	20%
	Poprawa warunków edukacyjnych	24%		Wysoka inflacja, szczególnie cen dóbr i usług podstawowych	31%
	Poprawa oferty spędzania czasu wolnego	18%		Niechęć młodych ludzi do osiedlania się w Gminie	24%
	Rozwój oferty turystycznej (gastro, noclegi, wynajem sprzętu)	29%		Wzrost zadań dla Gminy przy zmniejszeniu dotacji i subwencji	25%

Źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów strategicznych.

ETAP IV – PODSUMOWANIE INTERAKCJI

Po analizie interakcji poszczególnych czynników, dla każdej z ośmiu tabel wpływu (odpowiadających pytaniom zawartym w opisie etapu III) dokonano sumowania ważonych interakcji. Wyniki prezentuje Tabela 17. Potencjalnie największy wpływ mogą wywrzeć słabe strony Gminy na szanse z otoczenia – uniemożliwiając lub osłabiając możliwości wykorzystania tych szans (patrz „słabe-szanse”). Z drugiej strony istniejące czy potencjalne zagrożenia z otoczenia mogą osłabić mocne strony Gminy (patrz „zagroż.-mocne”), które z kolei nie są na tyle silne, aby samodzielnie obronić się przed tymi zagrożeniami (patrz „mocne-zagroż.”). Wyzwaniem, a jednocześnie zadaniem dla Gminy powinno być wykorzystanie szans z otoczenia, które zarówno mogą pomóc poprawiać słabe strony (patrz „szanse-słabe”) jak i wzmacniać silne (patrz „szanse-mocne”).

Tabela 17 Podsumowanie analizy powiązań pomiędzy czynnikami wewnętrznymi i zewnętrznymi

SWOT	suma interakcji	suma iloczynów	TOWS	suma interakcji	suma iloczynów	SWOT-TOWS	suma interakcji	suma iloczynów	średnia ważona	typ strategii
mocne-szanse	12	2,99	szanse-mocne	13	3,23	mocne+szanse	25	6,22	24,9%	agresywna
słabe-szanse	14	3,44	szanse-słabe	12	2,95	słabe+szanse	26	6,39	24,6%	konkurencyjna
mocne-zagroż.	7	1,76	zagroż.-mocne	13	3,41	mocne+zagroż.	20	5,17	25,9%	konserwatywna
słabe-zagroż.	8	1,88	zagroż.-słabe	9	2,33	słabe+zagroż.	17	4,21	24,8%	defensywna

Źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów strategicznych.

Biorąc pod uwagę wyniki analizy wyznaczono kierunki Strategii. Proponuje się przyjęcie strategii konkurencyjnej z elementami strategii konserwatywnej. Głównym akcentem powinno być wykorzystanie szans z otoczenia, ukierunkowane na:

- pracę nad słabymi stronami, aby to one nie zabrały możliwości wykorzystania szans stojących przed Gminą i aby nie zostały jeszcze mocniej osłabione przez zagrożenia z otoczenia;
- dalsze wzmacnianie już silnych stron, aby obronić się przed ich osłabieniem przez zagrożenia z otoczenia.

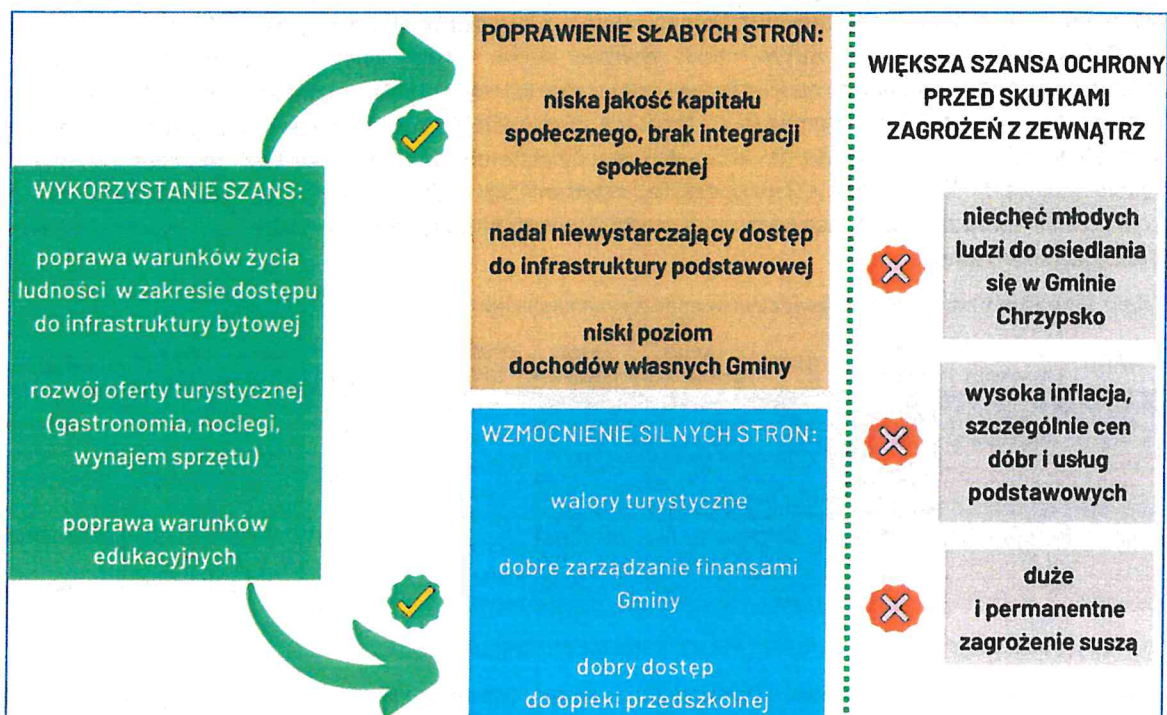
Dlaczego zaproponowano taką logikę interwencji, podczas gdy pozornie dość istotna jest suma dla pierwszego wiersza powyższej tabeli tj. strategii agresywnej? Rozpatrując wybrane główne czynniki rozwoju Gminy Chrzypsko w perspektywie roku 2030 wg ich potencjalnej siły (natężenia) dostrzega się, że najsilniejsza mocna strona Gminy czyli walory turystyczne, jest dużo mniej znacząca niż dwie główne słabe strony i dwa kluczowe zagrożenia (patrz Tabela 18). Przykładowo, walory turystyczne w żaden sposób nie pomogą Gminie obronić się przed skutkami płaskowyzu inflacyjnego w kolejnych latach i tylko w niewielkim stopniu mogą pomóc zachęcić młodych ludzi do osiedlania się w Chrzypsku. Druga i trzecia kluczowa szansa mają praktycznie taką samą siłę oddziaływania na inne czynniki, jak najważniejsza mocna strona Gminy.

Tabela 18 Siła (natężenie) głównych czynników strategicznego rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie

Czynnik strategicznego rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie	Kategoria czynnika	Siła (natężenie) czynnika
Wysoka inflacja, szczególnie cen dóbr i usług podstawowych	Zagrożenie	2,17
Poprawa warunków życia ludności w zakresie dostępu do infrastruktury bytowej	Szansa	2,03
Niski poziom dochodów własnych Gminy	Słaba strona	1,96
Niechęć młodych ludzi do osiedlania się w Gminie Chrzypsko	Zagrożenie	1,92
Nadal niewystarczający dostęp do infrastruktury podstawowej	Słaba strona	1,76
Walory turystyczne	Mocna strona	1,45
Rozwój oferty turystycznej (gastronomia, noclegi, wynajem sprzętu)	Szansa	1,45
Poprawa warunków edukacyjnych	Szansa	1,44

Źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów strategicznych.

Patrząc na logikę interwencji, czyli wizję rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie (Rysunek 5) należy pamiętać o tym, że Strategia ma określić cele w perspektywie roku 2030, nie zaś realizację kwestii „pilnych” czy krótkoterminowych. Poza czynnikami z powyższej tabeli, uwzględniono także *ochronę przed negatywnym wpływem postępującej suszy* (zagrożenie) na walory turystyczne (mocna strona, por. casus Pojezierza Gnieźnieńskiego⁵⁶); jak również niską jakość kapitału społecznego (słaba strona), bezpośrednio związaną z zagrożeniem dla przyszłej struktury ludnościowej tj. niedoboru ludzi młodych w Gminie.

Rysunek 5 Wizja strategicznego rozwoju Gminy Chrzypsko Wielkie do roku 2030

Źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów strategicznych.

ETAP V – WNIOSKOWANIE

Kluczowe czynniki dla rozwoju Gminy Chrzypsko, wybrane przez uczestników warsztatów strategicznych (patrz Tabela 16) co do zasady nie stanowią wartości pionierskich (patrz Tabela 15). Aż 10 z 16 wartości kluczowych dla rozwoju Gminy stanowi wartości tzw. osadnicze – generujące niski wzrost, znane już w skali regionu lub świata. Jest to spójne z dość niskim poziomem rozwoju Gminy na tle województwa, w szczególności rozwoju społecznego – wykazanymi we wcześniejszych częściach diagnozy. Pierwszym wnioskiem z analizy SWOT-TOWS jest to, że Gmina Chrzypsko Wielkie cechuje się potrzebami w pierwszej kolejności rozwiązania problemów podstawowych, w tym bytowych. Jediną wartością tzw. pionierską

⁵⁶ Dwa polskie jeziora znikają – SmoG.Lab ; Statut - Eko - Przyjezierze Stowarzyszenie Ekologiczne [dostęp: 04.04.2023]